

JAKIN

MIGUEL ANGEL ELKOROBEREZIBAR
PRENTSA LOKALA EUSKAL HERRIAN

TONI SIRERA
ESKUALDE-PRENTSA KATALUNIAN

ASKOREN ARTEAN
EUSKAL PRENTSA LOKALAREN PROBLEMATIKA

JOXE ARANZABAL
HERRI-ALDIZKARI BATEN TAXUKETA

JORDI MOLET
KAZETAL ENPRESEN ANTOLAKUNTZA

IÑAKI MENDIGUREN
ARRASATE PRESS

JOSE MANUEL IRIGOIEN
TTPI-TTAPA

JAVIER PALACIOS
SUBJEKTU TRANSZENDENTALA GIZA JAKINTZETAN

RAMON SAIZARBITORIA
JESUS GIL MASSA
INAKI IRAZABALBEITIA
BEGOÑA DEL TESO
EGUNEN GURPILEAN

JAKIN

69

MARTXOA-APRILA 1992

Kultura eta Turismo Sailak diruz lagundutako aldizkaria

AURKIBIDEA

Z	ENBAKI HONETAN	7
G	AI NAGUSIA	
		11
	MIGUEL ANGEL ELKOROBerezIBAR	
	PRENTSA LOKALA EUSKAL HERRIAN	
		39
	TONI SIRERA	
	ESKUALDE-PRENTSA KATALUNIAN	
		51
	ASKOREN ARTEAN	
	EUSKAL PRENTSA LOKALAREN PROBLEMATIKA	
		67
	JOXE ARANZABAL	
	HERRI-ALDIZKARI BATEN TAXUKETA	
		81
	JORDI MOLET	
	KAZETAL ENPRESEN ANTOLAKUNTZA	
		91
	IÑAKI MENDIGUREN	
	ARRASATE PRESS	
		103
	JOSE MANUEL IRIGOIEN	
	TTPI-TTAPA	
G	AIK	
		117
	JAVIER PALACIOS	
	SUBJEKTU TRANSZENDENTALA GIZA JAKINTZETAN	
E	GUNEN GURPILEAN	
		131
	RAMON SAIZARBITORIA	
	JESUS GIL MASSA	
	INAKI IRAZABALBEITIA	
	BEGOÑA DEL TESO	
I	IBURUAK	
		159
	IDAZKARITZA	
	JASO DITUGU	

© JAKIN

JAKINEKO IDAZLANEZ INON
BALIATZERAKOAN AIPA BEDI,
MESEDEZ, ITURRIA

JAKIN

ALDIZKARI IREKIA DA ETA EZ
DATOR NAHITAEZ IDAZLEEN
IRITZIEKIN BAT

ZUZENDARIA

JOAN MARI TORREALDAI

ERREDAKZIO-BATZORDEA

PAULO AGIRREBALTZATEGI - JOXE AZURMENDI - JOSEBA INTXAUSTI

IDAZKARITZA ETA ADMINISTRAZIOA

Tolosa Hiribidea, 103-1.C - 20009 Donostia - Tel. (943) 21 80 92 - Fax 21 82 07

1992ko PREZIOAK

BARRUAN	HARPIDEDUNA	EZ HARPIDEDUNA
Harpidetza	4.000 pta.	—
Ale arrunta	1.000 pta.	—
KANPOAN		
Harpidetza	4.550 pta. (228 FF)	—
Ale arrunta	760 pta. (38 FF)	1.150 pta. (58 FF)

SUMMARY

THE LOCAL PRESS IN THE BASQUE COUNTRY

MIGUEL ANGEL ELKOROBEREIZIBAR

Miguel Angel Elkorobereizibar, editor-in-chief of the magazine *Berrigara* from Bergara, describes the recent and complex phenomenon of the local press in the Basque Country. He surveys 72 magazines of this kind in respect of language content, periodicity and financial sources.

THE REGIONAL PRESS IN CATALUÑA

TONI SIRERA

Toni Sirera, Secretary of the Association of the Regional Press of Cataluña, examines the situation of the regional press in the present Autonomous Community of Cataluña. The 207 publications examined are divided among 10 dailies, 45 periodicals and 152 magazines. 97,5% of these are published either entirely or for the most part in Catalan.

ISSUES RELATING TO THE LOCAL BASQUE PRESS

ROUND-TABLE CONFERENCE

The round-table conference convoked by the magazine *Jakin* brings together three of the leading people in charge of the local press, with the aim of assessing the current situation and analyzing the political, economic, organizational and linguistic problems which characterize this press.

THE MAKING-UP OF A LOCAL MAGAZINE

JOXE ARANZABAL

Joxe Aranzabal, editor-in-chief of the magazine *Arrasate Press* from Mondragon, analyzes in detail on the one hand what a prototype local magazine is concerned with and who it is aimed at and, on the other hand, the layout and advertising of a said magazine. It takes the form of a kind of practical informative guide.

THE ORGANIZATION OF A NEWSPAPER PUBLISHING COMPANY

JORDI MOLET

Jordi Molet, editor of the Catalan magazine "El 9 Nou", stresses the importance at the time of setting up a newspaper publishing company of keeping apart informative issues of an economic nature from those concerned with economic self-sufficiency, as well as that of technology as a basis for development and of language as a right and a duty.

THE WEEKLY "ARRASATE PRESS"

IÑAKI MENDIGUREN

Iñaki Mendiguren, one of the founders of the publication, meticulously describes both the approach and running of the Arrasate Press, a magazine which serves as a model for future experiments.

THE FORTNIGHTLY "TTIPI-TTAPA" FROM NAVARRA

JOSE MANUEL IRIGOIEN

Following a historical run from 1981 to 1989, Jose Manuel Irigoien, editor-in-chief of the publication, describes the current position of the magazine in all its details: its layout, personnel, distribution, financing, its relationship with the various institutions, its geographical limits of readership, etc.

TRANSCENDENTAL SUBJECT IN THE HUMAN SCIENCES

JAVIER PALACIOS

On the hand, this article studies the failure of the unstructured individual who cannot account for the ontological reality and, on the other, the methodological work of the human sciences which project the surmounting of regional ontologies in favour of a new transcendental subject who, on receiving the interpretation of individual behaviours, incorporates them into the logic of the respective sciences through a maladjustment process which gives rise to the application of a double hermeneutics.

NEWS TODAY

VARIOUS AUTHORS

In the new format of this section, the four authors, each one dealing with his or her own area, gather together current events in the world of culture, science, art and entertainment. These are the some of the subjects discussed in this issue: relationship between art and business, the unsettled problems of the Basque cinema, the death of the painter Ruiz Balerdi, relationship between science and politics.

ZENBAKI HONETAN

Eskuetan duzun hau bigarren aldiko 69. zenbakia da eta 1992ko bigarrena.

Zenbaki honetako *Gai nagusia* saila tokian tokiko prentsa edo prentsa lokalari eskaintzen diogu. Iazko azaroan Arrasaten ospaturiko Ihardunaldietan oin harturik osatu dugu gaia. Herri eta eskualde-aldizkariak aurkeztu eta aztertu nahi izan ditugu, eta, artikuluen aukeran eta tratamenduan garbi ikus daitekeenez, ez kazetal teoriaren mailan, beren praktikotasunik zehatzenean baizik. Aldizkari mota hau, deskribatu eta ikertu ondoren, bultzatu egin nahi bait dugu.

Gai honi dagozkion lehen bi artikuluek aldizkari-mota honen egoera deskribatzen digute, Euskal Herrian Miguel Angel Elkoroberezibar-en eskutik eta Katalunian Toni Sirera-ri esker.

Hirugarren artikulua mahainguru baten emaitza biltzen du. Aldizkari hauen barne eta kanpo-arazoketaz ihardun dute J.F. Diaz de Tuestak, *Arrasate Press*-ekoak, J.M. Irigoienek, *Ttapi-ttapa*-koak, eta E. Plazaolak, *Berrigara*-koak.

Aldizkarimota honen alderdi praktiko-praktikoak astintzen dituzte hurrengo bi artikuluek. Joxe Aranzabal herri-aldizkari baten taxuketaz ari da eta Jordi Molet kazetal enpresaren antolakuntzaz.

Gai nagusia burutzeko, bi esperientzia konkretu aurkezten ditugu: herri-prentsari dagokion *Arrasate Press*, Iñaki Mendiguren-ek aurkeztua, eta eskualde-prentsari dagokion *Tipi-ttapa* naparra, J.M. Irigoien-ek aurkeztua.

Gaiak sailean Javier Palacios filosofo arabarrak giza zientzietan subjektu transzendentalaren berreskurapena jorratzen du.

Egunen gurpilean sailean aurtengo lau idazleok ohizko lau sailetan azken bi hilabeteotako gertakarien berri eta berauekiko gogoeta eta kritika ugari eskaintzen digute.

Eta, azkenik, *Liburuak* sailean, bulegoan jaso ditugun liburu- eta aldizkarien fitxa bibliografikoa eskaintzen dugu.

GAI NAGUSIA

MIGUEL ANGEL ELKOROBEREZIBAR
PRENTSA LOKALA EUSKAL HERRIAN

TONI SIRERA
ESKUALDE-PRENTSA KATALUNIAN

ASKOREN ARTEAN
EUSKAL PRENTSA LOKALAREN PROBLEMATIKA

JOXE ARANZABAL
HERRI-ALDIZKARI BATEN TAXUKETA

JORDI MOLET
KAZETAL ENPRESEN ANTOLAKUNTZA

IÑAKI MENDIGUREN
ARRASATE PRESS

JOSE MANUEL IRIGOIEN
TTIPI-TTAPA

PRENTSA LOKALA EUSKAL HERRIAN

MIGUEL ANGEL ELKOROBEREZIBAR

Azken bost urte hauetan prentsa lokalak izugarritzko gorakada izan du Euskal Herrian, eta han-hemenka sortzen ari dira herri zein eskualde-mailako argitalpenak. Bost urte baino gehiagokoek ere bizirik jarraitzen dute zenbait tokitan, baina gelditu ere hainbat gelditu da bidean, bere bizitza luze edo laburrarekin. Herri eta eskualdeko prentsaren ugaltzea nabaria da.

Nazio edota probintzi mailako prentsak betetzen ez duen hutsunea eta eskaintzen ez dituen aukerak hartzen ditu prentsa lokalak bere gain, hau da, herri eta eskualdeko informazioa zuzenki eta era sakonean plazaratzen du, egunkarietako herriko kartaren espazioa murrizta bait da, eta arlo guztietako pertsonaiek zein gaiek, denak herriari lotuak, dute lekua errebista hauetan. Informazioa, puntuala zein atemporala, eta gaien

tratamendua, argitalpen hauen orrialde-kopuruaren eta maiztasunaren arabera alda daiteke. Euskara, gaztelera eta frantsesa dira erabiltzen diren hizkuntzak. Herrian bertan egin eta banatzen dira errebistak, eta kanpoan bizi diren bertakoei ere bidaltzen zaie. Astero, hamabostean behin, hilabetero eta bestelako epetan jasotzen du irakurleak bere errebista, etxeko buzoian, dendan, okindegian, tabernan edota aldez aurretik erabakitako lekuan, kasu gehienetan doan.

Makina bat traba gainditu behar izaten da horrelako proiektuak aurrera eramateko, eta normalean buruhauste handienak sortzen dituen zorioneko diruaren arazoa izaten da.

Asko esatea litzateke, beharbada, baina Euskal Herriko edozein herritan badago aldizkari bat egiteko aukera, herri bakoitzean prentsa lokala fenomeno arrunt bihurtzeko posibilitatea. Eta horrela gertatzen ari da hainbeste tokitan, proiektu ezberdinak sortuz, batzuk umilak eta beste batzuk pretentsio handiagokoak, aukeren arabera. Egoera ezberdinetatik sortzen dira proiektuok.

Batzuetan, herriko erakunde batek, normalean udalak, dirutza bat aldizkari bat sortzeko ematen duenean, berau aprobetxatuz.

Bestetan, erdibidea: elkarte baten lan-talde eta ekintzen artean komunikabideena izatea, eta bazkideek ematen duten dirua eta erakundeetatik datorrena erabiliz errebista argitaratzea.

Beste batzuetan, berriz, egitasmo finko bat eduki, baina aurrez izendatutako dirutza bat izan gabe aldizkaria kaleratzeko. Honek zera suposatzen du, diru-laguntzak eskatu behar izatea eta bestelako diru-iturriak ondo aztertzea (publizitatea, salmenta...).

Egoera batetik edo bestetik sortutako proiekturako ahalik eta diru-iturri gehienei heldu beharra egoten da.

Behin proiektua gauzatzen denean, era batekoa edo bestekoa izan daiteke: lehen esan bezala, argitalpen laburra, umila, edota zerbait gehiago nahi izatea, argitalpena ahal den neurrian garatzea, handitzea eta esparru zabalagoak eta ezberdi-

nagoak bertan ateratzea. Badago gero, beti bezala, nahia eta ezina, eta aukera izanda nahi eza. Bide bat ala bestea hartzeak errebista guztiz markatzen du.

Errebista batzuek borondate hutsez lan egiten duten pertsonak dituzte erredakzioan, eta beste batzuek kazetari profesionalak.

Bi errebista, kanpotik begiratuta, datu hotz batzuen arabera (hizkuntza, diru-iturriak, maiztasuna, tirada, etab.), berdindirak dira. Baina hor ere badago alde bat, kalitatearen ikuspuntua kontutan hartzen badugu behintzat.

Gauzak horrela, prentsa lokala definitzea oso zaila egiten zaigu, nahi denaren eta ahal denaren arteko borroka litzateke konstantea, horrela frogatzen digutelarik hurrengo lerroetan aztertuko ditugun 72 argitalpenek. Euskal Herrian bizirik jarraitzen duten aldizkari gehienak dira, 1992ko urtarrila artekoak, hala ere seguru asko zenbaitzuk bide-bazterretan utzi ditugu (*) eta lan hau irakurlearen eskuetara iritsi orduko aldizkariren bat desagertua ere izango da. Aldizkari horietatik 38 (%52) Gipuzkoan kaleratzen dira, 16 (%22) Bizkaian, 3 (%4) Araban, 7 (%9) Nafarroan eta 8 (%11) Iparraldean. 72 aldizkari hauek oso elementu adierazgarriak eta bereizkuntza amankomunak dituzte, eta horiek izango dira prentsa lokalaren ideia argitzen lagunduko digutenak.

HIZKUNTZA

Euskal Herriko prentsa lokala euskara hutsez, gaztelera, euskaraz eta gaztelera, euskaraz eta frantsesez, eta euskaraz, gaztelera eta frantsesez argitaratzen da; hizkuntz konbinaketa nabarmena, beraz. Konbinaketa bat ala bestea erabiltzeak badu bere zerizana eta garrantzia, ondoren ikusi ahal izango dugun bezala.

* Irakurle, zeuk ezagutzen duzun aldizkariren bat lan honen bukaerako koadroetan agertzen ez bada, mesedez bidal itzazu aldizkari horren datuak artikuluko honen egilearen izenean *Berrigara*. Baita edozein aldaketa edo zuzenketa egin beharra balego ere. (Helbidea: *Berrigara*. Errotalde Jauregia. Bergara. Gipuzkoa).

	Gipuzk.	Bizk.	Arab.	Nafarr.	Iparrald.	Guztira
Aldizkariak	38	16	3	7	8	72(%100)
<i>Hizkuntza:</i>						
Euskaraz	23	9	0	3	0	35 (%48)
Gaztelera	0	1	3	2	0	6 (%8)
Eusk./gazt.	14	6	0	2	0	22 (%30)
Eusk./frants.	0	0	0	0	8	8 (%11)
Eusk./gazt./frants.	1	0	0	0	0	1 (%1)
<i>Maiztasuna:</i>						
Astekaria	3	2	0	2	1	8 (%11)
Hamaboskaria	2	3	0	1	1	7 (%9)
Hilabetekaria	9	5	1	1	2	18 (%25)
Besterik	24	6	2	3	4	39 (%54)
<i>Diru-iturriak:</i>						
Publizitatea	2	2	0	1	0	5 (%6)
Publiz.+salmenta	2	0	1	1	3	7 (%9)
Diru-laguntza	10	5	1	3	0	19 (%26)
Publiz.+diru-lag.	11	7	1	2	0	21 (%29)
Salm.+diru-lag.	4	0	0	0	0	4 (%5)
Publ.+salm.+diru-lag.	9	2	0	0	0	11 (%15)
Salmenta*	0	0	0	0	1	1 (%1)
Beraien sakeletik*	0	0	0	0	4	4 (%5)

* Iparraldeko kasu bereziak

Euskara hutsez 35 aldizkari ditugu Euskal Herrian; horietatik 23 (%65) Gipuzkoan, 9 (%25) Bizkaian, 3 (%8) Nafarroan eta bat bera ere ez Araba edota Iparraldean. Bestalde, esan dezakegu Euskal Herrian argitaratzen diren aldizkarien erdiak euskara hutsez direla.

Euskararen erabilpena eta zabaltzea da aldizkari hauen funtsa, eta ideia horrekin sortu dira (Udalek euskarazko aldizkari bat sortzeko diru-laguntza emandakoan edota euskarataldeek euren komunikabideak prestatzerakoan).

Euskararen presentzia nabarmena da azken urteotan prentsa lokalean, eta esan daiteke azken hiru urteotan agertu diren errebista ia guztiek euskara erabiltzen dutela euren orri-aldeetan, proportzio handiago edo txikiagoan. Gipuzkoan, esaterako, argitaratzen diren aldizkarien %100ak euskara dauka

(%60 euskara hutsez, %36 euskaraz eta gazteleraz, eta %2 euskaraz, gazteleraz eta frantsesez).

Kaleratzen diren aldizkarietan, banakaren bat kenduta, euskarazkoak dira (euskara hutsez daudenak batez ere, eta baita euskaraz eta gazteleraz daudenak ere) diru-laguntza jasotzen duten bakarrak. Bide askoren artean diru-laguntza hau euskararen normalizaziorako une honetan Euskal Herrian daramagun politikan kokatu beharko genuke, eta hortik akaso gaur egungo aldizkarien ugaltzea.

Elebidunek ere, esan bezala, jasotzen dute diru-laguntzarik. Euskararen presentzia oso txikia izan ohi da era honetako aldizkarietan, kasu askotan sinbolikoa, euskararen presentzia ziurtatzeagatik edota euskara erabiltzen duten argitalpenei ematen zaien diru-laguntza eskuratu ahal izateko. Iparraldean elebidunak —euskaraz eta frantsesez— dira aztertu ditugun zortzi errebistak. Hauek ez dute inolako diru-laguntzarik jasotzen erakundeengandik, eta horregatik hainbat argitalpenen etorkizuna nahikoa iluna da.

Mugan ere badugu kasu berezi bat, Irungo *Bidasoako Ikas-kuntzen Aldizkaria*-rena alegia, euskaraz, gazteleraz eta frantsesez argitaratzen den aldizkari bakarra bait da.

Gazteleraz 6 (%8) aldizkari argitaratzen dira soilik Euskal Herrian (1 Bizkaian, 3 Araban eta 2 Nafarroan). Gaur egungo prentsa lokalean gaztelera hutsezko aldizkariak plazaratzea ez da ohizkoa; badago, gutxi edo asko, euskararekiko zor bat, bai euskararen presentzia txikia den tokietan, eta zer esanik ez, handia duen tokietan.

Diru-laguntzei dagokienez, ematen den laguntzaren partetik handiena aldizkaria argitaratzen den herriko edo eskualdeko udalek ematen dute kasurik gehienetan.

Udalen laguntza desberdina da kasu bakoitzean: batzuetan dirua ematen dute eta beste batzuetan, *Arrasate Press* eta *Berrigara*-ren kasuan, esaterako, udalak langileak kontratatu eta aldizkarien esku jartzen ditu (hala ere, azken hilabeteotan bi errebista hauek langileen kontratazio-sistema aldatu dute, baina beti udaletik diru-laguntza nagusia jasoz). Eskualde-mailakoetan, udal bakoitzak, hainbateko bat jar-

tzen du. Horrela funtzionatzen dute, adibidez, *Deiadar*-ek, *Goierritarra*-k eta *Ttipi-Ttapa*-k.

Nafarroako Gobernuak badu euskarazko aldizkarietzako diru-laguntza deialdia eta dirutza dexentea banatzen du. Eusko Jaurlaritzak ez du prentsa lokalerako laguntza deialdirik egiten baina ematen ditu laguntza batzuk euskara-taldeentzako, nahiz eta ez diren oso handiak.

Beste diru-iturri bat publizitatearena da. Prentsa lokalak inoiz publizitaterik egin ez duten merkatariek jarri ditu publizitatea egiten. Euskaraz publizitaterik ezin zitekeela lortu uste zenean, urtebetean bide horretatik hogeitaka milioi lortu dituen astekaririk sortu zaigu, eta badira banaka batzuk diru-iturri nagusizat dutenak. Euskarak ere saltzen du, nahiz eta orain arte euskara baztertuta egon den publizitatearen munduan.

Prentsa lokalak, bestalde, eragin ikaragarria du euskal irakurleengan. Jendea euskaraz gehiago irakurtzen hasi da. Ohitura berri bat bihurtu da askorentzat, eta esan behar nobedadea ez dela asteburu batekoa izan; jarraipen bat izan du eta hor daude datuak eta jendearen harrera esanguratsua. Hiru herrietako astekariekin soilik, 38.500 irakurle potentzialak euskaraz jasotzen dute informazioa astero, eta hori ez da txan-

	Euskaraz	Tirada	Irakurle Potentzialak*
Astekariak	3	11.000	38.500
Hamaboskariak	5	17.600	61.600
Hilabetekariak	11	26.300	92.050
Besterik	16	30.200	105.700

txetakoa. Ondoren ikus dezakegun koadroak komentario handirik behar ez duten datuak azalduko dizkigu:

* Aldizkari bat 3'5 pertsonatako etxe batera heltzen da, batezbeste. (Elkarte, erakunde eta jende-multzo handiko lekuak ez ditut bereizi).

Maiztasun eta tirada ezberdina duten aldizkari horiek euskara batua erabiltzen dute nagusiki, nahiz eta badagoen bizkaiera soilik erabiltzen duenik, Mungiako *Nontzebarri* eta

Bermeoko *Akatz* aldizkariaren kasuan bezala. Bestalde, aipatzekoa da aldizkari askok sailen bat euren herriko euskaraz idatzita izatea, eta noizbehinka, elkarrizketaren bat ere horrela agertzea. Baina euskara batua da nagusi. Honek ere beste puntu eztabaidatsu batera garamatza: kazetari hizkuntzarik erabiltzen al da gaur egungo prentsa lokalean? Erantzuna ezezkoa litzateke, neurri handi batean. Ohitura faltagatik, erredakzioko kideak askotan kazetariak ez direlako, zalantza amaigabeak daudelako, ezjakintasunagatik eta makina bat aitzakirengatik ahal den moduko euskara irakur daiteke toki batean eta bestean. Erredakzio askok ez dute hizkuntz zuzentzailek ere, eta horrek lana zailtzen du eta eskuetan hartuko dugun aldizkariaren kalitatea ere kolokan jarriko du. Dena den, arazo hau ez da prentsa lokalarena bakarrik, euskal kazetagaritzan dagoen hutsune orokor bat baizik.

MAIZTASUNA

Lehenik eta behin zera esan beharra dago: ez dugu egunkaririk Euskal Herriko prentsa lokalean, ezta astean birritan edo hirutan agertzen den errebistarik ere, Katalunian gertatzen den bezala. Badauzkagu astekariak, baina 8 bakarrik, eta horietatik 3 basterik ez euskara hutsez, eta Gipuzkoan hirurak. Besteei dagokienez, bi astekari dauzkagu Bizkaian, beste bi Nafarroan eta bat Araban.

Erredakzioen bitarteko, azpiegitura, aukera, asmo, era guzti-etako baldintza eta lan-taldeen egiturek erabakitzen dute errebistaren maiztasuna: astekaria, hamaboskaria, hilabetekaria edota bestelako epetakoa. Hemen ere hasieran aipatutako nahia eta ezina, eta aukera izanda nahi-ezaren eztabaida izan ohi da.

Maiztasunak aldizkariaren edukia baldintzatzen du dudarik gabe. Prentsa lokalak eskaini beharko lukeen aktualitatea eta egunerokotasuna, hau da, herriari buruzko informazio zuzena, gutxi batzuek egin dezakete. Prentsa errezizana hori bada, bala dago, beraz, benetako prentsa lokalik Euskal Herrian?

Astekari, hamaboskari edota hilabetekari ez direnek markatzen dute arazoa: herriari buruzko eta herrian bertan landutako informazioa eskaintzen duten errebista guztiak prentsa lokalaren zakuan sar al daitezke? Aktualitateari mugatuta, batez ere astekariak, hamaboskariak eta hilabetekari zenbaitzuk salbatuko lirатеke (8 astekari, 3 euskaraz; 7 hamaboskari, 5 euskaraz; eta 18 hilabetekari, 11 euskaraz), haue-tatik batzuk ere baztertu beharko genituzkeelarik. Besteek informazio orokorra eta atenporala (kasu askotan) ematen dute. Baina baieztapen hauek ezin daitezke hain erraz bota. Aktualitatea eskaintzen omen duten maiztasun horietako aldizkarietz aparte, badaude beste batzuk, kantitateari dagokionez errebista guztien erdia suposatzen dutenak, eta era berean, aktualitatea zuzenki nolabait ere eskaintzen dutenak; zenbaitzuk urtean lau aldiz edota urtean behin bakarrik ateratzen badira ere, notizia denean ateratzen dira, jaietan, egun konkretuetan, zer esanik dagoenean, zerbait gertatu denean herrian, eta abar. Honelakoak lirатеke Senpereko *Gure Herria*, Gasteizko *Celedon*, Antzuolako *Irinmoda*, eta beste hainbat gehiago. Hala ere, esan behar, bestelako epeak dituzten aldizkari hauen artean badaudela guztiz atenporalak direnak e re, eta neurri batean prentsa lokalaren eskemetatik kanpo egon beharko luketenak.

FINANTZAKETA-MODUAK

Diru-iturrien arazoa latzenetarikoa da gaur egungo prentsa lokalean. Formula egokiak aztertu, beharrak ondo neurtu eta administrazio on bat bideratzea ezinbestekoa da. Diru-iturriek kale egiten dutenean, prentsa lokalaren barku asko hondoratu egiten da. Diru kontutan ez dago misterio handirik, ezta miraririk ere. Ahal denari heldu egin behar zaio.

Diru-iturrien formula ezberdinak aztertu baino lehen, ondoren tartetxo bat eskaini nahi nioke Iparraldeko prentsa lokalaren kasuari, benetan esanguratsua eta historia luzekoa

delako. Donapaleuko *Journal de Saint Palais* astekariak, adibidez, 105 urtetan dihardu astero-astero.

Iparraldean *udal aldizkariak* daude batetik. Udalak bere lanaren berri emateko kaleratu ohi ditu normalean, eta ezin ditugu prentsa lokalaren taldean sartu. Toki batzuetan urtean behin ateratzen dute “aldizkari ofizial” hau, besteetan hilabetean behin edota hiru hilabetetik behin. Era honetako aldizkariak daude, esate baterako, Baionan, Miarritzen, Donibane-Lohizunen, Bidarten, Angelun...

Oposizioko taldeek ere badituzte euren aldetik aldizkari batzuk. Gehienetan, alderdi abertzaleetako jendeak kaleratzen ditu hauek. Horrelakoak ditugu Senpereko *Gure Herria*, Donibane Lohizuneko *Kitzik*, Hazparneko *Arraia*...

Beste talde batzuen aldizkariak: Hendaiaiko *Bil*, kultur giroko eta ikastola inguruko euskaltzaleena; Ezpeletako *Biter Berri*, gaur egun bertako auzapeza da arduraduna; Zuberoako *Miroir de la Soule*, kazetari bat eta familia baten lana; Donapaleuko *Le Journal de Saint Palais*, 105 urteko aldizkaria...

Informazio politikoak, bestalde, baditu bere bi aldizkari nagusi: *Enbata* eta *Ekaitza*. Ezin ahanzi, beste arlo batean, hainbeste urtetan fin lanean ari den informazio orokorreko *Herria* aldizkaria, bere zabalkunde-e remua Iparralde osoa hartzeaz gain Hegoaldera ere luzatzen dena. Hiru errebista hauek, edukinagatik lehenengo biak eta hirugarrenak duen proiektzioagatik, ez dira sartzen guk ulertzen dugun prentsa lokalaren esparruan.

Iparraldeko beste errebista baten kasua azaldu nahi nuke segidan, *Herriz Herri* astekariarena, alegia. Joan den urtean atera zuten azken alea, 10 urtez kaleratu ondoren. Donapaleun egiten zen hasieran eta azken urtean Donibane Garazin. Herrietako albisteak biltzen zituzten hasieran, baina azken alee-tan, kultura, politika eta bestelako gaiak tratatzen zituzten, beti ere Iparralde osoaren interesekoak. Azkenaldian 24 orri-alde zituen argitalpen honek 1.400 aletako tirada zuen eta Iparralde osoan banatzen zen. Frantsesez kaleratzen zen gehiena, euskarak ere bere presentzia izanik. Desagertzearen arrazoia finantzabide-arazoa izan zen. Harpidedun eta salmente-

tatik ateratzen zuten dirua, publizitateak leku txikia (%10) izanik. Hasiera batean, talde bat zen erredakzioaz arduratzen zena, baina azken urtebetean, kazetari profesional bat izan zuten lanean egun erdiz. Baina azkenengo momentuetan egoerak txarrera jo zuen, Jean Mixel Galantek, hilzorian dagoenaren antzera, argi eta garbi adierazten zuen bezala: "Duela urteko parioa galdu dugu, dirua galdu dugu eta hori ordaindu beharko dugu, berriz ere biltzar bat badugu egoera askatzeko eta zer egiten dugun ikusteko. Baina kazetagintzako egoera ez da ona; besteek ere ez dute espanturik eta horregatik ere beharbada itxi beharko dugu, ez badugu indar berezirik biltzen." (*Argia*, 1991-IV-21, 1.335 zk., 26. or.) Gastuak gehitu egin ziren, beraz, salmentek lehengoan jarraitu zuten eta diru-laguntzarik ez zen etorri. Hortik *Herriz Herri*-ren heriotza!

Iparraldean aldizkari gehienak elebidunak dira eta herria bera dute zabalkunde-eremua, eta aipatu beharrekoa, ez dute diru-laguntzarik apenas jasotzen, aurreko kasuan argi ikusi dugun bezala. Lan-taldeko pertsonen sakeletatik eta salmentetatik ateratzen da dirua. Publizitatearen portzentaia oso txikia da. *Hegoaldean*, berriz, formula diferenteak erabiltzen dira, eta horiek izango dira hemendik aurrera hurrengo lerroetan aztertuko ditugunak.

Aldizkariaren diru-iturrien arabera, era honetan kontsideratu eta sailkatu ditugu:

1. Publizitate hutsez finantzatzen direnak.
2. Diru-iturritzat publizitatea eta salmentak dituztenak.
3. Diru-iturri gisa diru-laguntzak dituztenak.
4. Diru-iturritzat publizitatea eta diru-laguntzak dituztenak.
5. Diru-iturritzat salmentak eta diru-laguntzak dituztenak.
6. Diru-iturritzat publizitatea, salmentak eta diru-laguntzak dituztenak.

Aldizkariak kronologikoki sailkatu ditut formula bakoitzean. Formula bakoitzeko koadroa eta datu zehatzak artikuluaaren amaieran aurki daitezke, eranskin modura. Baita Iparraldeko kasuarena ere.

Azter dezagun finantzaketa-modu edota formula bakoitza banan-banan.

PUBLIZITATEA %100

Ez dira asko publizitateaz soilik baliatzen diren gaur egungo argitalpenak; hala ere, askok uste baino gehiago seguruenik. Bost errebista aztertu nahi nituzke: *Ribera Navarra* (Tutera), *El Social* (Basauri), *Hementxe* (Andoain), *Diario Metropolitano* (Bilbo) eta *Orain* (Irun); Tafallan ere bazen beste bat, *Navarra Media*, baina iaz desagertu zen.

Errebista hauen diru-iturri bakarra publizitatea (%100) da eta badituzte aipatu beharreko datu amankomunak eta ezau-garri nabarmenak: bostak zabalkunde-eremu handiko erre-bistak dira, batez ere *Ribera Navarra* eta *Diario Metropolitano*, eta datu hau merkatarientzat oso interesgarria da, egingo duten publizitatea errentagarri izan dadin. Zenbat eta eremu zabalagoa, hainbat eta zabalkunde handiagoa lortuko du publizitateak. Bostek dute gaztelera nagusi, Tutera eta Bilboko gaztelera hutsez eta beste hirurak euskaraz eta gaztelera, baina euskararen portzentaia oso txikia izanik. Bi arrazoi: lehena, errebista horien herrietan euskaraz irakurtzeko gai diren kopurua txikia delako, eta bigarrenik, gaur egun publizitateaz soilik bizitzeko kasu gehienetan gaztelera erabiltzea ezinbestekoa gertatzen delako. Publizitatea euskaraz egiten ohitu gabe gaude, nahiz eta zenbait tokitan lortzen ari den.

Zabalkunde-eremuaren eta irakurle goaren arabera izango da tirada (aurrekontuek onartzen duten neurrian, noski), baina dudarik ez, publizitatea errentagarri izateko 4.000 ale baino gehiago atera behar dira. Basauriko *El Social*-ek 3.000ko tirada du, berez txikia ere ez dena, banaketa-era berezia duelako, geroago aipatuko dugun bezala. Bestalde, publizitate-aukeraren arabera orrialdeak gehitu egin daitezke, horrela egiten dutelarik *Ribera Navarra*-k, *Hementxe*-k eta *Diario Metropolitano*-k.

Maiztasunaren arabera bi ditugu soilik astekariak: *Ribera Navarra* eta *Diario Metropolitano*. Biak gaztelera hutsez eta zabalkunde-eremu handienaz. Astekari izateak zera suposatzen

du, momentuz behintzat publizitatea lortzeko bidea badutela —eta kantitate handietan gainera— nahiz eta mantentzea ez den erraza, errebistak sendotasun bat lortu arte behintzat. Merkatariak medioaren sendotasunaz ohartzen direnean errazago inbertitzen dute euren dirua errebistako publizitatean.

Aldizkari hauek bertako banatzaileak dituzte. Sistema honek, zenbait kostu murrizteaz aparte, segurantza eskaintzen dio irakurle eta merkatariari: egun konkretu batean etxeko buzoian edota erabakitako lekuan egotea errebista. Era horretan publizitate puntuala ere egin daiteke (aurrez antolatutako ikuskizun, jaialdi... edota edozein deialditarako). Honakoa ere kontutan hartzekoa da: aldizkaria dohainik izanik eta buzoietan utziz, zuzen-zuzenean helduko zaio irakurleari, eta errebista eskuetan hartu bezain laster ezinbestekoa izango zaio publizitatea aurrez aurre ikustea. Honela merkatariak badaki bere publizitatea jendeak ikusiko duela, eta baita irakurri ere. *El Socialen* kasuan merkatariak errebistak zuzenki kontrolatzen ditu, bera izango bait da errebista ren banatzailea, bere denda, komertzio, taberna edota dena delakoan egongo bait da errebista jendeak har dezan.

Publizitatea diru-iturritzat erabiltzen duen aldizkari batetik bestera alde dexente dago, baina edozeinetan ere, ale bakoitzean erabilitako publizitatearen %70etik gora 10.000 pta.z azpikoa da (modulu txikiak egiten dira normalean, handiak lortzea oso zaila egiten da), eta hori dela eta, publizitate-agentziei ez zaie, normalki, interesatzen eta aldizkariak berek jarri behar dute publizitatea bilatuko duen pertsonaren bat soldatapean edota komisioren bat emanda, %15 edo. Publizitate-arduraduna figura oso garrantzitsua da era honetako argitalpenetan, eta horren froga *Diario Metropolitano*-k dauka: lau erredaktore eta sei publizista. (Ikus eranskina)

(Oharra: Alde batetik, publizitateari buruz emaniko ikuspegiak eta adierazpenak ondoren aztertuko ditugun beste finantzabide-moten publizitatearen arlora aplikatu daitezke. Eta bestetik, esan behar, orain arte publizitatea eskaintzen zuenari “merkataria”ren figura jarri diodala. Hobeto ulertzeko era bat besterik ez da. Jakin badakigu instituzioek eta bestelako hain-

bat erakundek ere egiten dutela publizitatea, zenbait argitalpenei diru-laguntzak emateaz aparte.)

PUBLIZITATEA ETA SALMENTAK

Lau aldizkari ditugu talde honetan, bizitza benetan luzeakoak dira bi, *Celedon*-ek 73 urte eta *La Voz de Ribera*-k 38, eta beste bi berriagoak, eta biak Irungoak, *Bidasoan*, 9 urte, eta *El Irunés*, 4 urte.

Lau errebistek zabalkunde-eremu handia dute, eta era be-rean, gazteleraz daude nagusiki idatzita (argi dago publizitate eta salmentarako gaztelera ezinbestekoa dela). Urte askotxo daramatzate formula honekin, publizitatea eta salmentaz baliatzen, alegia, baina oso zaila da horrelako argitalpenak mantentzea, horregatik hain aldizkari gutxi talde honetan.

Tirada txikiak dituzte (gehienak 2.500 ale, nahiz eta zabalkunde-eremu dexentekoak izan), salmenta ezin daitekeelako oso handia izan, gizarateak ez bait du oraindik horrelako produktu bat “beharrezkotzat” jotzen. Ale bereziak ateratzen dituztenean bakarrik jendeak interes gehiago azaltzen du eta erosle potentzialak goraka egiten du.

Argi dago *La Voz de Ribera*, astekaria izanik, bera dela biziena, eta aipatzekoa da errebistaren ia kostu erdia salmentetatik ordaintzen dutela, nahiz eta Tuteran bertan badagoen beste astekari bat, *Ribera Navarra*, eta dohainik. Baina Irungo kasua harrigarriagoa da oraindik. Bost aldizkari argitaratzen dira bertan: *Orain*, publizitateaz baliatuz; *Bidasoan* eta *El Irunés* publizitatea eta salmentaz baliatuz; *Bidasoako Ikaskuntzen Aldizkaria*, salmenta eta diru-laguntzak izanik diru-iturri; eta azkenik, *Plazara*, publizitatea, salmenta eta diru-laguntzez baliatuz. Honek zera esan nahi du, bost horietatik lau salgai jartzen direla, eta bat dohainik banatu, eta guztien artean Irun hiriarentzat 16.000 aleko tirada dutela, epe eta maiztasun ezberdinetan banatuta. Konpetentziak derrigorrezkoa izan beharko du neurri batean, eta honek kalitatearen eskaintzan izango du erantzuna. Aurrekoari lotuta esan behar ere, aztertzen ari garen “publizitatea eta salmentak” formula honetako

Bidasoan eta *El Irunés*-ek salmenta-portzentaia oso altua dutela, lehenengoaren kasuan %50, eta bigarre n a renean %80.

Begibistan dago gutxi direla formula honekin funtziona dezaketen errebistak, publizitatea izugarri errentagarria izan behar delako eta irakurlego/eroslegoa oso handia. (Ikus eranskina)

DIRULAGUNTZAK %100

Alor honetan batez ere herri txiki eta ertainetako aldizkariak agertzen zaizkigu, eta zabalkunde-eremu txikiagokoak (herria bera): hori dela eta, tirada ere mugatuagoa da, 4.000 ale baino gehiagokorik ez dago normalean. Salbuespena *Iruñeako Boletín de Información Municipal* litzateke, hiri handi batekoa izanik eta 20.000 aleko tiradakoa; *Kultur-Gasteiz* ere hiri batekoa da, baina tirada txikikoa (4.000); eta beste bi ere, Donostiako *Auzoka* (9.000 ale) eta Leioako *Berriz Berri* (8.400).

Lehen aldiz, euskararen presentzia aipagarria da. Aldizkari guztiak euskaraz edota euskaraz eta gazteleraz idatzita daude. Argi dago instituzio eta erakunde ofizialak neurri handi batean behartuta daudela euskararen presentzia ziurtatzera. Kasu guztietan Udalak ematen du diru-laguntzarik gehiena; Eusko Jaurlaritzatik badator diru-apur bat, *Azpeitian Zer?* argitalpenaren kasuan bezala.

Datu adierazgarri bat: ez dugu astekaririk, hilabetekariak dira gutxienez. (Salbuespen gisa, esan behar, *Azpeitian Zer?* eta Leioako *Berriz Berri* hamabostean behin kaleratzen direla).

Banaketa aldetik ere badago zer esanik: ohizkoa ez den sistema bat jarri dute martxan Andoaingo *Orria*-k eta *Azpeitian Zer?*-ek; egunkariarekin batera banatzen dituzte. Donostiako *Auzoka* ikastetxeen bidez banatzen da, bere zabalkunde-eremua Donostiako ikastetxeak delako. Eta amaitzeko bitxikeria bat datorkigu Eskoriatzatik, bertako *Ze Barri?* neskatilek banatzen dute kalean eta auzo-alkateek auzoetan. (Ikus eranskina)

PUBLIZITATEA ETA DIRU-LAGUNTZAK

Argi dago honako hau dela biderik erabiliena, eta horrela frogatzen dute datuek, azken hamar urte hauetakoek behintzat. Gutxi dira, hala ere, bost urte baino gehiago dituzten errebitak: *Ttipi-ttapa*, *Astigarraga* eta *Getxoberri*.

Zabalkunde-eremuaren aldetik herri eta hiriez aparte nabaria da bailarek hartzen duten eremua: *Ttipi-Ttapa*-k (Nafarroako iparraldea), *Goierritarra*-k (Goierrri bailara), *Deiadar*-ek (Busturialdea) eta *Galtzaundi*-k (Tolosaldea).

Diru-laguntzen arloan, aipatu bezala, euskararen erabilera bistan dago diru-laguntzak jasotzen dituzten errebitetan; eta hau formula eta kasu guztietan gertatzen da. “Publizitatea eta diru-laguntzak” formula jarraitzen dutenen artean honelako datuak atera daitezke: 21 errebitetatik 13 euskara hutsez eginikoak dira, eta 8 elebidunak. Aurrerapauso handia suposatzen du datu honek, eta ikus dezakegu nola azken hiru urte hauetako ia aldizkari guztiak, *Zarautz Aldizkaria*, Bergarako *Ariz-Onda*, *Ayuntamiento de Portugalete* eta *Donostia* ezik, guztiz euskaraz diren. Bi interpretazio: instituzioen aldetik kontzientziario handiagoa eta diru-laguntzen gorakada batetik, eta publikitatea euskaraz egitea gero eta arruntagoa izatea bestetik.

Azkenik, aipatu bakarrik, buzoneoa dela banaketa-sistema (Portugaleten beste sistema bat erabiltzen dute, Katalunian eta Europa-mailan oso gustokoa dutena: okindegietan banatzen dituzte errebitak, eguneroko ogiarekin batera); eta orrialdeak denborarekin gehituz joaten direla publikitate-kopuruaren arabera, eta tiradarekin ere berdin gertatzen dela. (Ikus eranskina)

SALMENTAK ETA DIRU-LAGUNTZAK

Sistema hau ez da oso erabilia, eta orrialde-kopurua eta aldizkakotasuna kontutan hartzen baditugu liburuen moldea hartzen dute. Denak elebidunak dira (Irungoak frantsesa ere barne) Andoaingo *Bost* ezik, euskara hutsez delarik, hiru hilabetetik behinekoa eta denetan gazteena. Diru-iturrien aldetik

esan behar diru-laguntzak direla nagusi, errebista guztietan proportzio antzerakoak mantenduz. Salmentekin bakarrik ez dago aurrera egiterik.

Honelako argitalpenak urriak dira eta prentsa lokalaren eskema normaletatik aldentzen dira. (Ikus eranskina)

PUBLIZITATEA, SALMENTAK ETA DIRU-LAGUNTZAK

Sistema honetako aldizkariak ere ez dute hamar urte baino gehiagoko bizitza. Sistema hau oso erabilia da, baina ez dugu errebista hauen artean astekaririk aurkitzen, denak dira hila-abetekariak gutxienez. Are gehiago, orain arte aztertu ditugun formula guztiei begiratuta, esan dezakegu salmentakontzeptua duten aldizkarien maiztasuna hilerokoa dela gutxienez, salbuespen bat izanik: *La Voz de Ribera* ("Publizitatea eta Salmentak") astekaria. (Ikus eranskina)

Gainbegirada bat bota diegu gaur egunean dauden aldizkarien finantzaketa-moduei. Zer esan handia dago arlo horretan, eta hainbat kasu bereiztea eta jakineraztea merezi dutenak!, baina horiek hurrengo baterako utziko ditugu, espazio handiegia hartuko luketelako oraingoan. Era batera edo bestera, lehenengo pausoak emanda daude. Bidean aurrera segitzea besterik ez dago. Bide luze horretan atsedenaldirik bat hartu genuen joan den urteko azaroan, *Prentsa Lokalari buruzko I. Ihardunaldiak* Arrasaten ospatu zirenean, eta argi ikusi genuen bertan jendeak lanerako gogoia baduela, baina horretarako oinarri sendoak jarri behar direla. Ez dago oinutsik ibiltzerik.

Aldizkarien federakuntza posible bati buruz ere hitz egin izan da. Aldizkarien elkartasun horrekin kostuak murriztu, lana erraztu, harremanak sendotu, elkarrengandik ikasi eta publizitatea ere hel dakiguke. Diru-laguntzak, bestalde, errazago jasoko genituzkeen. Momentuz hitzak besterik ez dira, baina intentzio bizikoak. Britainia Haundiko *Association of Free Newspapers*-ek zera zioen: "Etorkizuna doan da", etxeko buzoietara dohainik bidaltzen dizkigutelako argitalpenak, sistemarik egokiena izanik. Doan izango da etorkizuna, baina egunerokoak nahikoa lan ematen digu.

TEORIA PRAKTIKARA ERAMATERAKOAN

Aldizkari bat praktikan martxan jartzea ez da gauza erraza. Gaur egungo prentsa lokalaren panoramatik modan dagoen aldizkari-mota bat martxan jartzearen kostua aztertuko dugu zehatzago: publizitate hutsez edo publizitate eta diru-laguntzaz finantzatzen direnak, eta gehienez hilabetekari direnak. Beste hitz batzuetan, errebista bat ondo eratu eta administratza-tzeko bidea, diru-kontuei dagokionez behintzat.

FINANTZAKETA-MODUAK

Ezinbestekoa da diru-iturrien arloa ondo estudiatzea, eta bel-durrik gabe eskatu egin behar da, ezetza aldez aurretik dauka-gu eta. Puntu hau ez dut sakonduko, orain arteko lerroetan publizitatea eta diru-laguntzen gaia nahikoa landu bait dugu.

HASIERAKO INBERTSIOA

- *Tresneria*. Aldizkari bat martxan jartzeko bi bide daude nagusiki: lehenengoa, autoedizioarena. Bide horrek hasierako tresnerian inbertsio dexente bat egin beharra dakar. Beste bidea, testuak osatu eta maketazio-lan guztia inprenta edo beste etxeren bati ematea da. Bigarren bide honek hasieran apenas inbertsiorik egin gabe hasteko bidea ematen du eta pertsonal aldetik ere beharrak dexente txikiagoak dira. Hala ere, pertsonalarenaz aparteko kostuak funtzionamenduan askoz handiagoak dira, eta aldizkariaren prozesua norberak kontrolatzeko aukera galtzen da, neurri batean.

Tresneria aldizkarian lan egingo duen jendearen arabera dago eta hori orrialde-kopuruaren eta maiztasunaren arabera. 20-24 orrialde inguruko astekari bat adibidetzat hartuz gero, esan genezake lagun-pare bat eskatzen dituela erredakzioan, administrazio eta publizitateaz arduratuko litzatekeenaz gain. Beraz bi ordenadore beharko lirateke. Kasu horretan guk aztertu ditugun aldizkariaren datuak estrapolatuz gero, beharrezko elementu minimoak (ordenadore-pare bat, laser inpre-

sora, informatika-programa, bi argazki-makina eta kasette-pare bat) hartuta inbertsio minimoa 1.350.000 pta.koa litzateke.

- *Lokala.* Aldizkari bat martxan jartzeko ez da lokal handirik behar. Lan egin behar duen jendearen arabera dago, jakina. Astekariak 40-60 m² inguruko lokalak dituzte. Bakarren bat da lokala berea duena eta bertako argi, ur, mantenimendu, etab.en gastuak ordaintzen dituena. Kasurik gehienetan lokal publikoak erabiltzen dira eta bertan sortzen diren gastuak ere erakunde publikoek ordaintzen dituzte.

- *Altzariak* Mahai, armario, artxibadore, etab.etan 200.000 pta. inguruko balioak daude astekarietan. Kasurik gehienetan hauek ere erakunde publikoren baten gain joaten dira.

KOSTUAK FUNTZIONAMENDUAN

Bi ataletan banatuko ditugu, pertsonalarena eta pertsonalarenaz apartekoa.

- *Pertsonal-kostuak.* Aurrez esan bezala, 20 orrialdeko astekari bat argitaratzeko 2 pertsona behintzat beharko dira egun osoz. Autoedizioz funtzionatu ezik 20 orrialdeko astekari baten erredakzioa ia pertsona batek egin dezake.

Dauden astekarietan fijatuz gero, soldaten aldetik dauden desberdintasunak ikaragarriak direla esan behar da. 3-4 aldizkari baino ez dira erredakzioetako jendea soldata normal samarraz (hilean 150.000 pta. gordinak) dutenak; beste 3-4 kasutan soldata gordina 110-120.000 pta. da eta hainbat kasutan erredakzio-lan dena musutruk egiten da. Erredakziokoek soldata on samarra duten kasuetan ere kolaboratzaileek ez dute normalean kobratzen. Administrazioaz edo publizitateaz arduratzen diren pertsonak, daudenetan, gutxiago kobratzen dute oraindik.

- *Pertsonalaz aparteko kostuak.* Kasu honetan, autoedizioa erabili edo ez erabili, merkatuko prezioen arabera 3.000 pta.ko aldea dago, orrialdeko fotokonposaketa egitera dedikatzen den etxe batek kobratuko lukeena. Gainontzeko gastuak (inprenta, argazkiak, banaketa, telefonoa, etab.) berdin izango liratekeela jotzen dugu. Orrialde-kopurua, tirada, papera, kolorea eta

abar ere faktore erabakiorrak dira pertsonalaz aparteko kostuari dagokionez. Ikus ditzagun zenbait kasu:

Autoedizioz:

- *Arrasate Press*: 36 orrialde zuribeltzean: 100 pta. aleko.
- *Berrigara*: 20 orrialde zuribeltzean: 60 pta. aleko.

Fotokonposizio-etxe bati emanda:

- *La Voz de Ribera*: 40 orrialde zuribeltzean: 100 pta. aleko.
- *Galtzaundi*: 20 orrialde zuribeltzean: 65 pta. aleko.

Garbi dago, beraz, aldizkari bat martxan jarri nahi duenari komeni zaiola hasi aurretik aurrekontu-mordoska bat eskatu eta zenbaki asko egitea.

OHARRA: Lan hau aurrera eramaten lagundu nauen jende guztiari eskerrak eman nahi nizkioke; Arrasateko Prentsa Lokalari Buruzko 1. Ihardunaldietako antolatzaileei, aldizkari guzti-etako kideei eta *Berrigara*-ko lagunei.

IPARRALDEKO PRENTSA LOKALA

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - I T U R R I A K		
									PUBLIZITATEA	SALMENTA	
DIRU-LAGUNTZA											
JOURNAL DE ST. PALAIS (Donapaleu)	DONAPALEU	Frantsesa Euskara	105 urte	3.000	10/12	Astekaria	Postaz Dendetan	5/6	%25	%75	
MIROIR DE LA SOULE (Maule)	ZUBEROA	Frantsesa Euskara	35 urte	4.000	4	Hamaboskaria	Harpidetzak Kioskoetan Dendetan	3	%33	%66	
BIL (Hendaia)	HENDAIA	Frantsesa Euskara	12 urte	1.000	20/24	Hilabetekaria	Postaz Dendetan	3	%25	%75	
HERRITARRAK (Urruña)	URRUÑA	Frantsesa Euskara	10 urte	2.800	2/4	6 hilabetetik behin	Etxez etxe	10	BERAIEN SAKELETIK		
BITER BERRI (Ezpeleta)	EZPELETA	Frantsesa Euskara	10 urte	400	16	Hilabetekaria	Postaz	10		%100	
KITZIK (Donibane Lohizune)	DONIBANE- -LOHIZUNE	Frantsesa Euskara	2 urte t'erdi	6.000	4	3 hilabetetik behin	Etxez etxe	6/7	BERAIEN SAKELETIK eta ABERTZALE BATZUEN LAGUNTZA Tarteka, JAIALDIREN BAT		
GURE HERRIA (Senpere)	SENPERE	Frantsesa Euskara	2 urte		Gaiaren arabera	Gertakariak eskatzen dutenean			BERAIEN SAKELETIK		
ARRAIA	HAZPARNE	Euskara	2 urte	1.800/2.000	6/8	6 hilabetetik	Postaz	8/10	BERAIEN SAKELETIK eta		

P U B L I Z I T A T E A

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	D I R U - I T U R R I A K			
									PUBLIZITATEA	SALMENTA		
OTRU-LAGUNTZA												
RIBERA NAVARRA (Tutera)	ERRIBERA	Gaztelera	5 urte	7.200	56/64	Astekaria	Bertako banatzaileak	8	%100			
EL SOCIAL (Basauri)	BASAURI	Euskara (%10) Gaztelera (%90)	5 urte	3.000	16	Hilabetekaria	Dendetan	3	%100			
HEMENTXE (Andoain)	ANDOAIN	Euskara Gaztelera	4 urte	4.000	16/36	3 hilabetetik behin	Buzoneoa Dendetan	12	%100			
DIARIO METROPOLITANO (Bilbo)	BILBO	Gaztelera	Urtebete	85.000/100.000	16/36	Astekaria	Bertako banatzaileak	4 erredakzioan 6 publizitatean	%100			
ORAIN	IRUN	Euskara	Urtebete	12.000	28	2 hilabetetik	Bertako	3	%100			

PUBLIZITATEA + SALMENTA

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - ITURRIAK		
									PUBLIZITATEA	SALMENTA	
DIRU-LAGUNTZA											
CELEDON (Gasteiz)	GASTEIZ	Gaztelera	73 urte	2.000	128	Urtean behin (Hiriko jaietan)	Liburudendak Banatzaileak	Famili egitura	%90	%10	
LA VOZ DE RIBERA (Tutera)	ERRIBERA	Gaztelera	38 urte	2.500 (ale berriak 4.000)	40 (Urtean bitan 120/130)	Astekaria	Postaz Kioskoetan	10	%60	%40	
BIDASOAN (Irun)	IRUN, HONDARRIBIA, BERA eta LESAKA	Euskara (%5) Gaztelera (%95)	9 urte	800/1.500	60	Urtean 4 ale	Liburudendak Kioskoak	10	%50	%50	
EL IRUNES (Irun)	IRUN eta BIDASOA-	Euskara Gaztelera	4 urte	700/1.000	90	2 hilabetetik behin	Enpresa banatzaile bat	1	%20	%80	

DIRU - LAGUNTZAK (I)

ZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - I T U R R I A K		
									PUBLIZITATEA	SALMENTA	
U-LAGUNTZA											
JONDIK (Ataun)	ATAUN	Euskara	15 urte	500	Aldakorra	Urtean bi ale	Bertako banatzaileak eta dendak	3			%100
KAIXO (Urretxu)	URRETXU	Euskara Gaztelera	12 urte	2.000	60/70	3 hilabetetik behin	Bertako banatzaileak	7			%100
XILIBAKIO (Elgoibar)	ELGOIBAR	Euskara	8 urte (eten askorekin)	400	25	Hilabetekaria	Dendetan Tabernetan	5/6			%100
LETIN DE FORMACION MUNICIPAL	IRUÑEA	Euskara Gaztelera	7 urte	20.000	24	Hilabetekaria	Bertako banatzaileak	9			%100
UZOKA (Donostia)	DONOSTIAKO IKASTETXEA	Euskara	6 urte	9.000	36	2/3 hilabetetik behin	Ikastetxeen bidez	Ikastetxeetako ikasleak			%100
ITZEUJUPETIK (Oñati)	OÑATI	Euskara	4 urte	4.000	16	3 hilabetetik behin	Bertako banatzaileak	Udaleko Eusk. Zerbitzua			%100
EITIAN ZER? (Azpeitia)	AZPEITIA	Euskara	4 urte	3.500	4	Hamaboskaria	Egunkariekin batera	1/2			%100
LEZO (Lezo)	LEZO	Euskara Gaztelera	4 urte	2.500	124	Urtean bi ale	Bertako banatzaileak	10			%100
ORRIA (Andoain)	ANDOAIN	Euskara	3 urte	2.400	4	Hilabetekaria	Egunkariekin batera	2			%100
IZANGA	LEKEITIO	Euskara	3 urte	2.500	4	2/3 hilabetetik	Kiosko, taberna	6			%100

DIRU - LAGUNTZAK (I I)

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - ITURRIAK			
									PUBLIZITATEA	SALMENTA		
DIRU-LAGUNTZA												
EPERBIDE (Antsoain)	ANTSOAIN	Euskara (%20) Gaztelera (%80)	3 urte	2.000	12	3 hilabetetik behin	Bertako banatzaileak	2				%100
KULTUR GASTEIZ (Gasteiz)	GASTEIZ	Gaztelera (Laburpenak euskaraz)	2 urte	4.000	8	Hilabetekaria	Eskatzen dutenei ematen zaie	5				%100
ARRANONDO (Ondarroa)	ONDARROA	Euskara	2 urte	3.200	20	Hilabetekaria	Bertako banatzaileak	2/3				%100
BERRIZ BERRI (Leioa)	LEIOA	Euskara (%25) Gaztelera (%75)	2 urte	8.400	4 (ale bereziek 8)	Hamabostean behin	Enpresa banatzaile bat	3				%100
LAISTERKAN (Arbizu)	SAKANA	Euskara	Urte t'erdia	2.700	8	4 hilabetetik behin	Ikastetxeen bidez	8				%100
ZER IRAKURRI EUSKARAZ (Andoain)	ANDOAIN	Euskara	Urtebete	2.000	4	3 hilabetetik behin	Liburudendak Eskolak Elkarateak	2				%100
LEKEITIOKO UDALETIK (Lekeitio)	LEKEITIO	Euskara	Urtebete	3.000	90	Hilabete t'erdio	Bertako banatzaileak	2				%100
NONTZEBARRI (Mungia)	MUNGIA	Euskara (bizkaiera)	6 hilabete	1.000	8	Hilabetekaria	Postaz Kioskoetan	6				%100
ZE BARRI?	ESKORJATZA	Euskara	4 hilabete	1.100	4	2 hilabetetik	Neskatilak	10				%100

PUBLIZITATEA + DIRU-LAGUNTZAK (I)

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - ITURRIAK		
									PUBLIZITATEA	SALMENTA	
JIRU-LAGUNTZA											
TTIPI-TTAPA (Bera)	NAFARROAKO IFARRALDEA	Euskara	10 urte	4.600	32	Hamaboskaria	Postaz Banatzaileak	3	%30		%70
ASTIGARRAGA (Astigarraga)	ASTIGARRAGA	Euskara Gaztelera	10 urte	1.000	32	Urtean behin	Bertako banatzaileak	Talde txikia	%38		%62
GETXOBERRI (Getxo)	GETXO	Euskara Gaztelera	6 urte	7.000	4	Astekaria	Postaz Banatzaileak	7	%10		%90
BILBAO (Bilbo)	BILBO	Euskara (%10) Gaztelera (%90)	4 urte	28.000	40/48	Hilabetekaria	Postaz	4	%10		%90
ZARAOBE (Respaldiza)	RESPALDIZA	Gaztelera	4 urte	800	28/32	2 hilabetetik behin	Postaz	4	%60		%40
...ETA KITTO! (Eibar)	EIBAR	Euskara	3 urte	6.000	8	Hilabetekaria	Bertako banatzaileak	12	%18		%82
ARETXAGAZETA (Aretxabaleta)	ARETXABALETA	Euskara	3 urte	2.500	12	Hamaboskaria	Postaz Banatzaileak	6	%30		%70
ARRASATE PRESS (Arrasate)	ARRASATE	Euskara	3 urte	5.800	36	Astekaria	Bertako banatzaileak	4	%65		%35
PORTUGALETE (Portugalete)	PORTUGALETE	Euskara Gaztelera	3 urte	15.000	28 (berezietan 36)	3 hilabetetik behin	Kioskoak Okindegiak	16/20	%25		%75
AIXE-BOLARI (Ondarroa)	ONDARROA	Euskara	3 urte	1.200	32	2 hilabetetik behin	Gazte-jendea dabiñen tokitan	8	%5		%95
GOIERRITARRA	GOIERRI	Euskara	2 urte	1.500	32	Hilabetekaria	Postaz	2	%60		%40

PUBLIZITATEA + DIRU-LAGUNTZAK (II)

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - I T U R R I A K		
									PUBLIZITATEA	SALMENTA	
DIRU-LAGUNTZA											
ENE BADA! (Legazpia)	LEGAZPIA	Euskara	2 urte	2.200	16	Astekaria	Postaz Banatzaileak	5/6	%40		%60
ZARAUZ ALDIZKARIA (Zarauz)	ZARAUZ	Euskara (%33) Gaztelera (%66)	2 urte	5.500	32	2 hilabetetik behin	Bertako banatzaileak	2	%20		%80
DURANGO SWING (Durango)	DURANGO	Euskara	2 urte	5.000	20	Hilabetekaria	Bertako banatzaileak	2	%10		%90
ARIZ-ONDO (Bergara)	BERGARA	Euskara Gaztelera	Urte t'erdia	2.500	44	Hilabetekaria	Postaz Banatzaileak	3	%60		%40
AKATZ (Bermeo)	BERMEO	Euskara (bizkaiera)	Urte t'erdia	2.000	20	Hamaboskaria	Bertako banatzaileak	3	%20		%80
DEIADAR (Gernika-Lumo)	GERNIKA eta beste 16 herri	Euskara	15 hilabete	5.000	16/20	Hamaboskaria	Bertako banatzaileak	5	%10		%90
MAILOPE (Arribe)	ARAITZ BETELU	Euskara	Urtebete	700	16	2 hilabetetik behin	Postaz	Lan-talde banatua	%5		%95
BERRIGARA (Bergara)	BERGARA	Euskara	Urtebete	3.000	20	Astekaria	Postaz Banatzaileak	2	%60		%40
GALTZAUNDI (Tolosa)	TOLOSALDEA	Euskara	8 hilabete	5.000	20	Hilabetekaria	Postaz Banatzaileak	9	%90		%10
DONOSTIA	DONOSTIA	Euskara (%35)	3 hilabete	20.000	36	3 hilabetetik	Postaz	5	%30		%70

SALMENTAK + DIRU-LAGUNTZAK

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - I T U R R I A K		
									PUBLIZITATEA	SALMENTA	
ERRENTERIA (Errenteria)	ERRENTERIA	Euskara Gaztelera	64 urte	1.500	160	Urtean behin	Udalak	12		%40	%60
DASOAKO LAGUNTZEN LIZKARIA (Irun)	BIDASOA BAILARA	Euskara Gaztelera Frantsesa	7 urte	900	300	Urtean behin	Postaz	12		%30	%70
BILDUMA (Errenteria)	ERRENTERIA	Euskara Gaztelera	5 urte	500	225	Urtean behin	Txertoa argitaletxea	2		%30	%70
BOST	ANDOAINGO	Euskara	2 urte	1.000	13	3 hilabetetik	Eskolak	Eskoletako		%25	%75

PUBLIZITATEA + SALMENTAK + DIRU-LAGUNTZAK

IZENA	ZABALKUNDE- -EREMUA	HIZKUNTZA	NOIZTIK	TIRADA	ORRIALDEAK	MAIZTASUNA	BANAKETA	ERREDAKZIOA	DIRU - ITURRIAK		
									PUBLIZITATEA	SALMENTA	
DIRU-LAGUNTZA											
ALDABA (Gernika-Lumo)	BUSTURIALDEA	Euskara Gaztelera	10 urte	1.300	72	2 hilabetetik behin	Tabernak Dendak	25	%46,7	%50	%3,3
LAZKAO (Lazkao)	LAZKAO	Elebitan (%55) Euskara (%30) Gaztelera (%15)	10 urte	800	100	Urtean behin	Kioskoak Tabernak Liburudendak	30	%45	%25	%30
DEBA (Deba)	DEBA ITZIAR MENDARO	Euskara Gaztelera	6 urte	800	60/70	4 hilabetetik behin	Dendak Kioskoak Turismo-butegoa	3	%10	%25	%65
PLAZARA (Irun)	GIPUZKOA BILBO GASTEIZ IRUÑEA	Euskara	6 urte	800	32/40	Hilabetekaria	Banatzailleak "Zabaltzen" "Carredano"...	5	%5	%10	%85
HONDARRIBIA (Hondarribia)	HONDARRIBIA	Euskara	5 urte	500 (Bereziak 1.000)	12 (Bereziak 42)	Hilabetekaria	Liburudendak	1 (+ kolaboratzaileak)	%25	Ale berezietan	%75
KANTILLAPE (Itsasondo)	ITSASONDO	Euskara	4 urte	300	44	Urtean behin	Bertako banatzailleak	10	%40	%10	%50
ZERAIN (Zerain)	ZERAIN SEGURA	Euskara	3 urte	400	80	Urtean behin	Herriko taberna	10	%35	%15	%50
IRINMODO (Antzuola)	ANTZUOLA	Euskara	3 urte	1.000	50/70	Gertakarien arabera	Herriko toki desberdinetan	8/10	%33	%33	%33
KARKARA (Orío)	ORIO	Euskara	2 urte	500/600	16	Hilabetekaria	Liburudendak	8	%33	%33	%33
DROGETEN ITTURRI (Ermua)	ERMUA MALLABIA	Euskara	2 urte	500	40/50	2 hilabetetik behin	Kioskoak Liburudendak Banatzailleak	20/30	%40	%40	%20
LOKOTXA (Zubieta)	ZUBIETA USURBIL	Euskara	3 hilabete	300/400	40	3 hilabetetik behin	Banatzailleak Tabernak	4/5	%25	%10	%65

ESKUALDE-PRENTSA KATALUNIAN

Ezarrera eta hedapena

TONI SIRERA

Eskualde-prentsa Kataluniako Elkarte Autonomo gisa ezagutzen dugun elkartearekin oso loturik dagoen fenomeno da esan liteke. Beste kataluniar lurralde batzuetan ere —Valentzia eta Balearretako elkarte autonomoetan eta Ekialdeko Pirinioetako departamenduan— fenomeno bera ematen da. Dena den, Kataluniako Elkarte Autonomoan 200 publikazio aurki ditzakegun bitartean, beste lurralde kataluniarretan haien laurdena baino ez dugu topatuko.

Gure adierazpena, beraz, eskualde-prentsak garrantzirik handiena lortzen duen eremu geografikora mugatuko da, hots, Kataluniako Elkarte Autonomoa osatzen duten 41 eskualdeetara.

ZER DA ESKUALDE-PRENTSA?

Lehenik eta behin, egokia litzateke eskualde-prentsaz zer ulertzen dugun adieraztea. Hasteko, lurralde-ezarrera, jabe-go-era, profesionaltasun-maila, tirada eta aldizkakotasun desberdinak dituen publikazio-multzo heterogenoa dela esan liteke.

Zehaztasun handiegitan sartu gabe, ezaugarriarik nabariena honako hauek lirateke:

- *Hiriburutik landa agertzen dira.* Bartzelonako prentsak bokazio nazionala duen bitartean —zenbait kasutan estatala ere bai—, eskualdeetakoak ez du horrelako asmorik.

- *Tokian tokiko gaien nagusitasuna.* Eskualde-prentsak irakurlearengandik hurbil dauden informazioei ematen die lehentasuna. Zentzu honetan, gaien hurbiltasunak eta intentsitate handiagoak konpentsatzen dute edukinen unibertsaltasun eskasa.

- *Hizkuntza propioarekiko zintzotasuna.* Informazio orokorreko prentsa nagusiki gaztelaniaz idatzia dagoen bitartean, eskualde-prentsan katalaneraren presentzia ia erabatekoa da. Izan ere, gaur egun ez da gaztelaniaz soilik idatzitako eskualde-publikazio bakar bat ere ez.

Sailkapen honetatik at geratzen dira, jakina, udalen informazio-buletinak, dohainik banatzen diren publikazio komertzialak eta aldizkari espezializatuak.

ESKUALDE-PRENTSAREN EREDUAK

Eskualde-prentsa ez da erabat homogenoa. Azpisailkapenak egin daitezke. Irizpidetzat enpresa-egitura hartuz gero, bi motatako publikazioak aurki daitezke: helburu ekonomiko batekin sortutakoak eta lukururik bilatzen ez dutenak. Oro har, tiradarik eta aldizkakotasunik handiena dutenak aipatutako lehenak diren arren, bigarrenak dira ugariena.

Aldizkakotasunarekin ikuspegitik begiratuz, hiru motatakoak bereiz daitezke:

- *Egunkariak*. Asteazkenean, bost aldiz gutxienez agertzen dira. Hiri ertainetan argitaratzen dira, probintzietako hiriburuetan bereziki, eta oro har, kompetentzia izaten dute. Beren hedadura ez da eskualde bakar batera mugatzen. Informazio orokorraren berri ere ematen dute. Enpresa-egitura daukate eta erredakzioa erabat profesionaldua.

- *Aldizkariak*. Eredurik adierazgarriena astekaria da. Hiri txikietan zein herri handietan argitaratzen dira; gehienetan, eskualde garrantzitsuetako hiriburuetan. Zenbait kasutan beste publikazioekin batera argitaratzen dira. Egunkarien itxura dute. Beren hedakundea eskualdera mugatzen da gehienbat, eskualdeartekotasunerako joera duten arren. Jabegoaren egitura, oro har, enpresariala da. Ez dute informazio orokorrik egiten. Erredakzioari, neurri batean edo bestean, ordaindu egiten zaio.

- *Errebistak* Hauek dira ugariak. Oro har, hilabetekariak dira. Beren eredu aldizkari lokala da. Batipat herri txikietan argitaratzen dira, baina badira beste egunkari eta agerkariekin batera, herri handietan argitaratzen direnak ere. Tokian tokiko zein eskualdeari loturiko gaiak jorratzen dituzte. Gehienak diru-irabazirik bilatzen ez duten erakundeek argitaratuak dira. Idazleei ez zaie ordaintzen.

Hauetaz gain, badira aldizkakotasun handiagokoak, oraindik aldizkakotasun finko bat izatera iritsi ez direnak. Nolanahi ere, gaur egun, geroz eta profesionaltasun handiagoa izateko joera nabaria dela esan daiteke. Honek ez du esan nahi, nahitaez, enpresa-ereduak estu-estuan jarraitu behar direnik.

HIZKUNTZA NORMALKUNTZA

Jakina denez, Katalunia hizkuntza propioa duen nazioa da. Logikoa litzateke, beraz, komunikabide idatziek egitate hau isladatzea. Alabaina, Katalunian argitaratzen diren egunkari garrantzitsuenak gaztelaniaz idazten dira nagusiki.

Eskema hau erabat alderantzizkoa da eskualde-prentsari dagokionean. Hasiera-hasieratik eskualde-komunikabideek katalanera erabili dute naturaltasunik handienaz. Diktadura garaian ere, katalanerak presentzia handia izan zuen era hone-tako publikazioetan.

Azken urteotan, hizkuntz normalkuntzaranzko itzulketa zaila, neurri handi batean, eskualde-prentsan oinarritu da. Eta oraindik orain ere hala gertatzen da. Hain zuzen ere, *Asso - ciació Catalana de la Premsa Comarcal*-ean (ACPCen) bildurik dauden publikazioak Kataluniako hirugarren egunkaria direla esan liteke, ezagutzera ematen dituzten ale-kopuruen arabera. Honi zera ere erants geniezaioke: herri gehienetan tokian tokiko prentsa da hedapenik handiena duena.

AURREKARI HISTORIKOAK

Eskualde-prentsa kataluniarraren hastapenak XVII. eta XVIII. mendeetan koka daitezke, garai honetan hasten bait dira aldizkako orriak agertzen. Aurrekari hauek badute jar-raipenik XIX. mendean. Garai honetan, era honetako pub-likazioak ugaldtu egiten dira eta nolabaiteko egonkortasun bat ere lortzen dute.

1850. urtea baino lehen, lau eskualdek bakarrik dute beren egunkari propioa. Hurrengo 50 urteetan beste lau eskualdek sortzen dute euren eskualde-prentsa. 1939an bukatzen den mende t'erdian zehar Katalunian berrehunen bat publikazio agertzen dira. Horietatik 96 egunerokoak dira. Epe honetan 200 dira prentsa propio bat duten udalak.

Hasiera batean katalanera zen lehen eskualde-prentsan erabiltzen zen hizkuntza. Gero, askatasunen galerekin batera (1714), gaztelania nagusitu zen. Hala ere, denboraren poderioz katalanera berrindartu egin zen eta 1881ean erabateko aldaketa gertatzen da eta berriro ere katalaneraz idazten hasten dira.

XX. mendearen hasieran katalanerak zuen indarra itzali egingo zen Primo de Rivera generalaren diktaduran. Egoera hau luzatu egingo zen Gerra Zibilean jasaniko jipoiaren ondoren.

HERIOTZA ETA BIRBIZKUNDEA 1939-1975

Francoren diktadurapean eskualde-prentsa nahiz prentsa lokala desagertu egiten da ia erabat. Haien ordeztatuak zena "Movimiento"aren edota Elizaren eskutan egongo zen. Esku pribatuetan geratutako bakarrak estuki kontrolaturik zituen diktadurak.

Garaitzaileek euren kontzepzio territorialari erantzuten zion prentsa-erredua ezarri zuten. "Movimiento"aren egunkariak, honenbestez, probintzialak edo estatalak izango dira. Baina eskualde askotan tradizio periodistikoa handia zenez, zenbait publikazio ofizialek eremu honetara mugatu behar izan zuten.

"Movimiento"aren egunkariak ez dute eskualde-prentsak utzitako hutsunea betetzen. 1939-1947 bitartean agertutako publikazioen artean, "Movimiento"aren prentsak bostgarren parte baina ez du osatzen. Baina adibide gisa 1939-1949 bitartean erregistratuak hartzen baditugu, monopolioa ia erabatekoa zela ohartuko gara. 52 publikazioetatik, 2 "Movimiento"arenak dira, 18 Elizarenak, 3 agintarien bozeramalesasi-ofizialenak, eta 4 besterik ez, gaitasun informatiborik gabeko zenbait kultur erakunderenak.

Aldizkari independenteak ez dira 1960ko hamarkadaren erdialdera arte agertuko. II. Batikano Kontzilioak eta 1966ko "Prentsa eta Inprenta Legea"k dakartzaten haize berriei esker hasiko da eraikitzen beranduxeago eskualde-prentsa berria.

Fraga Legea ez da askotan esan ohi den bezain liberala. Ez dio inolako erraztasunik emango ordurarte inexistentetzat jotzen zen prentsari. Tituludun zuzendari bat eskatuko du, Ministerioak onarturikoa eta publikazioa ateratzen den toki berekoa izatea. Oztopo guzti hauek gaintzea oso publikazio gutxik lortzen dute. Ondorioz, eliz prentsarentzat nahiz prentsa espezializatuarentzat prentsaturako exentzioetara jotzen da.

Formula honekin, ordea, ez dira zigorrak saihesten. 75 espediente inkoatzen dira eskualde-prentsaren aurka 1967-1974 bitartean. Gehienak baimenik gabeko hainbat gai tratatzeagatik.

Hala ere, eskualde-prentsak garai honetan nolabaiteko garaipena ezagutzen du. 1969an ospatu zen *Exposició de Premsa Catalana*-n 45 eskualde-egunkarik eta aldizkarik parte hartuko dute. Sei urte beranduago, 1975ean, 58 izatera iritsi ziren. Diktadurak ezarritako baldintzak zailak izanik ere, hazkundea (%30ekoa) nabaria izan zen.

Katalaneraren presentzia ere geroz eta handiagoa da. Bere azken urteetan “Movimiento”aren prentsa bera ere katalanez idatzitako testuak onartzera iristen da. Onarpen hau ia-ia literatur testuetara soilik mugatu bazen ere, oso datu adierazgarria da.

AURREERAKADA

Diktadorearen desagertze fisikoarekin batera hedakuntzaldi batean murgiltzen da eskualde-prentsa. 1979an ospatutako *Exposició de Premsa Catalana Actual*-ean, eskualde-egunkari eta aldizkariak 121 dira. Lau urtetan, beraz, kopurua bikoiztu egiten da.

Prozesu hau 1976an hasten da, bere punturik gorena 1977 eta 1978 urteetan lortzen du eta 1979an estabilizatzen da. Lau urte hauetan 151 publikazio berri sortzen dira. 1939-1975 bitartean 138 herrialde baldin badira prentsa propioa dutenak, 201 izatera pasatzen da. Baina egonkortasun handiegirik ez dituzten ekimenak dira askotan. Askok eta askok bizitza iraungikorra dute.

Ondorengo hazkundea mantsoagoa da, baina gutxitu egiten dira desagertpenak. *Guia de la Premsa Local y Comarcal* delakoaren arabera, 1982an Katalunian 173 publikazio zeuden. Gaur egun, zentsu gaurkotu eta oso bat ez dugun arren, 207ren bat eskualde-publikazio egon daiteke. Gehienak ACPCen bildurik daude.

Eskualde-prentsaren sorrera, era espontaneo batez gertatzen da. Bere ezaugarriak nabarienak benetan kataluniarra, herrikoia eta demokratikoa izatea dira. Laguntza instituzionala beranduago helduko da. Kataluniako Generalitateari eta Bartzelonako Diputazioari esker, batipat, hala bitartekoak nola

entitateak kontsolidatu egiten dira. Laguntza hau beharrezkoa da, gogoan izanik, publikazio hauek oraindik zapalkuntza astindu gabe duen hizkuntza batean idatziak daudela.

GAUR EGUNGO EGOERA

Jaume Guillamet jaunak bere *La Premsa Comarcal* obran, 1983an argitaratuan, hipotesi gisa, eskualde-publikazioek irakurle-merkatu berezia zutela aurreratzen zuen. Gaur egun, ikuspegi zabalago batez, eta audientzi ikerketak urriak izaten jarraitzen duten arren, ondorengo garapenak ideia hura baieztatu egin dutela esan genezake.

Datu-eza eskualde-prentsaren dinamikari berari leporatu beharko litzaioke. Aldizkakotasunik handieneko publikazioak salbu, beste guztiak —edo gehienak— era boluntarista batez argitaratzen dira.

Hedakuntzari dagokionez, OJD delakoak egunkariak, pluriastekariak eta astekariak bakarrik kontrolatzen dituela gogorarazi behar dugu. Sektore honek eskualde-prentsaren tirada osoaren bi herenak erreprezentatzen ditu, baina publikazio guztiak kontutan izanez gero, bostgarren parte baina ez du osatzen. OJD delakoaren kontrolpetik at geratzen diren publikazioez ez dago datu argirik. Bertara jo behar da eta beraiek aitortutako kopuruekin geratu beharra dago.

LURRALDE-EZARRERA

Eskualde-prentsaren kolektiboa osatzen duten 207 publikazioak sailkatzen baditugu lehen aipaturiko sailkapenaren arabera, honako datuok izango genituzke:

- 10 egunkari
- 45 aldizkari: 4 pluriastekari
                      33 astekari
                      8 hamaboskari
- 152 errebista: 73 hilabetekari
                      37 bihilabetekari

39 hiruhilabetekari 3 aldizkakotasun desberdinekoak

Publikazio hauek 41 eskualdetatik 39 eskualdetako 170 udaleri dagozkie. 1979an, nolabaiteko egonkortasuna lortzen denean, eskualde-publikazioak 201 ziren: 8 egunkari, 39 aldizkari eta 154 errebista, 161 udaletan argitaratuak. Azken hamarkada honetan kopurua, egunkari eta aldizkarietarako dagokienez, berretu egiten da; egunkari berriak eta 6 agerkari berri sortu dira. Aldizkariak, berriz, gutxitu egin dira, 2 gutxiago bait daude. Gaur egun 1979an baino 9 udal gehiago dira eskualde-prentsa dutenak.

Adierazi beharra dago 1979az gero ez dela herri-ekimena soilik adierazpen-organoko berriak sortzen dituenak. Hemen kontutan hartu ez ditugun udal askok ere beren informazio-buletinak sortu dituzte.

Aipatu 10 egunkariak, 7 udaletan agertzen diren arren, beren hedakuntza 35 eskualdetara iristen da. Beste era batera esanik, Girona, Lleida eta Tarragonako probintziak eta Bartzelonako probintziaren zati batera, guztira 2.500.000ren bat biztanle dituen lurraldera, alegia. Honek Elkarte Autonomoaren %42 suposatzen du. Beste %58 Bartzelonan eta inguruko eskualdetan; demografikoki, beraz, garrantzi handia duen arren, eskualde-egunkariak ez dute inolako presentziarik.

Pluriastekariak —hiruhilabetekari bat eta hiru bihilabetekari, alegia— 4 udaletan editatzen dira eta 750.000 biztanle dituzten 5 eskualdetara iristen dira.

Astekariak, beren aldetik, 18 eskualdetako 26 udaletan agertzen dira. Biztanlegoa 2.500.000en ebaluatu daiteke. Publikazio hauen artean *Presència* dugu. Hau, beste lau egunkari, hamaboskari bat eta bi astekarirekin batera banatzen dena eta 70.000 alerekin, 30 eskualdetara iristen dena.

Hamaboskarietarako dagokienez, mota honetako zortzi publikazioak 250.000 lagun bizi den sei eskualdetan daude. Dena den, zenbait kasutan, egunkari hauen hedapena munizipala da eta honek urritu egiten du bere eragina.

Aldizkarien multzoan nagusitzen da batipat eskualde-prentsa. Hilabetekariak, bihilabetekariak eta hiruhilabetekariak artean

oso gutxi dira, hedapen-mailari dagokionez, herri, hiri nahiz auzo-esparrua gainditzen dutenak.

Hilabetekariak guztira 1.700.000 biztanle dituzten 73 udaletan agertzen dira. Bihilabetekariak, berriz, 7 udaletan (guztira 250.000 biztanle). Bere aldetik, hiruhilabetekariak 39 udaletan agertzen dira (guztira 350.000 biztanle). Beste aldizkako-tasunekoak 3 udaletan plazaratzen dira (40.000 biztanle).

Eskualde-prentsaren distribuzio geografikoa ez da homogenoa. Badira, esaterako, prentsa propiorik ez duten bi eskualde. Hogei eskualdek bost publikazio baino gutxiago dute bakoitzak. Beste hamairuk, 5 eta 9ren artean daukate bakoitzak. Eta 6 eskualdek bakoitzak berea dute.

Ez dago, beraz, erlazio zuzenik eskualde bateko publikazio-kopuruaren eta bere pisu demografikoaren artean.

El Bages eta Osona-ko eskualdeak, adibidez, biztanle-kopuruaren arabera zortzigarren eta hamaikagarrenak, publikazio ugarienak dituzten eskualdeak dira (15 bakoitzak). Beste eskualde batzuek, ordea, biztanle gehiago izan arren, Baix Llobregat esaterako (500.000 lagun), 8 egunkari eta aldizkari baino ez dituzte.

Eskualde-prentsaren ezerrera desberdin honen faktoreetako batzuk dira herri edo eskualde bakoitzeko tradizio periodistikoa, kohesio soziala eta ekonomi eta kultur dinamikotasuna. Oro har, Bartzelona inguruko ohatze-hiriekin erakusten dute merkatu potentzialarekiko asimetriarik handiena.

HEDAPENA

Eskualde-prentsaren difusioaren analisiak, ezarretan zailtasunaz gain, beste zailtasun batzuk ere dauzka. Oraintsu arte ez genuen publikazio-mota honi buruzko audientzi ikerketarik. Gaur egun topa daitezkeenak ere nahikoa partzialak dira eta gehienetan publikazio gutxi batzuei buruzkoak. Hala ere, lortutako emaitzak oso adierazgarriak dira.

Eskualde-prentsaren tirada osoa, gure kalkuluen arabera, 400.000 alekoa da. Honek esan nahi du batezbeste publikazio

bakoitzak 1.932 aleko tirada duela. Egunkarien tirada 100.000 alekoa da. Batezbeste, beraz, egunkari bakoitzak 10.000 aleko tirada du. Bi eta hiru hilabetetik behin argitaratzen den aldizkari bakoitzak 6.000 aletako tirada du (guztira 23.000 ale). Astekariak, guztira 160.000 aleko tirada dutenez, beren batezbestekoa 4.550 aletan kokatzen da.

Hamaboskariak guztira 8.100 aleko tirada dute eta hilabetekariak 75.000koa. Bi kasutan batezbestekoa 1.000 aletik gora koka daiteke.

Bihilabetekarien batezbesteko tirada aldizkari bakoitzeko 486 aletan kokatzen den bitartean (guztira 1.000 ale), hiruhilabetekariena, berriz, 538 aletan kokatzen da (guztira 21.000 ale).

Batezbesteko kopuru hauen ondoan, esan beharra dago egunkarien tiradak 16.000 aletik 6.500era doazela; hamaboskariak 11.000tik 2.500era eta astekariak 70.000tik 900era.

Hamaboskarien artean tiradarik handiena 1.500 alekoa da eta txikiena 375ekoa. Hilabetekarietan mugak 4.000 eta 225 aletan kokatzen dira; bihilabetekarietan 1.050 eta 200ean eta hiruhilabetekarietan 2.000 eta 115ean.

Tiradak aldizkakotasunarekin berretu egiten badira ere, publikazio batzuek, nahiz eta aldizkakotasun txikiagoak izan, maiztasun handiagoz agertzen diren beste batzuek baino tirada handiagoak dituzte. Hau ez da oso gauza arrunta, baina ez da hain harrigarria ere.

Eguneroko prentsaren hedapen-indizea 187 alekoa da hamalau urtetik gorako 1.000 biztanleko. Eskualde-prentsaren kasuan indize hori 200 aletan kalkula daiteke, zenbait eskualdek kopuru hori gainditzen duen arren.

Bestalde, irakurle-kopurua ale bakoitzeko egunkarien kasuan 3,09an kalkulatu bada ere, eskualde-prentsan igo egiten da 4,5era. Hala dio, behintzat, enpresa espezializatu batek ACPCrentzat egindako audientzi ikerketa batek.

Edizio bakoitzeko benetako inpaktuak kalkulatu badiugu, 1988an Katalunian argitaratutako eguneroko prentsa

ez-eskualdekoaren 493.000 aleek 1.500.000ren bat irakurle errepresentatzen dute. Kopuru honen aurrean, eskualde-prentsa 1.659.000 lagunek irakurtzen dute. Datu adierazgarri samarra da azken prentsa-mota honen garrantzia jabetzeko.

Aipatu ditugun datuak baieztatuak geratzen dira, kontutan izanik eskualde-publikazioak (argitaratzen diren udaletan) besteak baino gehiago saltzen direla. Une honetan ACPCko Sita Vilaró burutzen ari den ikerketa baten arabera, eskualde-astekariak, salbuespen bakar batekin, ohizko prentsaren aurretik kokatzen dira.

Figueres hirian, adibidez, lan-egun batean saltzen diren kataluniar egunkari eta aldizkarien 8.000 aleetatik, %42 *Hora Nova* eta *Setmanari de l'Alt Empordà* eskualde-aldizkarietarako dagokie. Kopuru hau %74eraino iristen da aipatutako hirian zabaltzen den eskualde-prentsa guztia gogoan hartuz gero. Bartzelonan argitaratzen diren informazio orokorreko egunkariak, hortaz, %26arekin geratzen dira.

Egia dena aldizkakotasunik handieneko eskualde-medioentzat, errebistentzat ere izan daiteke. 8.000 biztanleko herri batean eginiko inkesta batek garbi asko erakutsi du nola bertako hilabetekari batek aurrea hartu dion egunkaririk salduenari, eskualdekoak barne, nahiz eta azken hauek estatu-mailakoek baino merkatu-kuota handiagoa izan.

HIZKUNTZA: NORMALTASUN OSOA

Aipatua dugu zein den eskualde-prentsak betetzen duen papera hizkuntzaren berreskurapenean. Ditugun datuen arabera esan genezake eskualde-prentsa izan dela hizkuntza normalkuntzaren bidean aurrerapausorik handiena eman duena.

1981ean “Congreso de la Prensa Comarcal” ospatu zenean zentsaturik zeuden 192 publikazioetatik %70 (135) katalaneraz soilik idatziak zeuden. Besteak, berriz, elebidunak ziren. Bakarra zen huts-hutsik gaztelaniaz idatzirik zegoena. Garai hartan, beraz, eskualde-prentsaren %85 gehienbat katalanez

idatzia zegoen eta %12ak bakarrik zuen gaztelania hizkuntza nagusitzat.

Hamar urte beranduago, 207 publikaziotatik 40 bakarrik dira elebidunak eta hauetatik 5ek (%2,5ek) bakarrik erabiltzen dute gaztelania proportzio handiagoan. Gaur egun, beraz, Kataluniako eskualde-prentsaren %97,5 katalanera idazten da, eta honek, %10eko hazkundera suposatzeaz gain, erabateko normaltasun batera hurbiltzen ari dela erakusten du.

Aurrerapausoa are nabarmenagoa da erreferentzi gisa hedapena hartuz gero. 1981ean eskualde-prentsaren hedapen osoaren %69ak katalanera zuen hizkuntza nagusitzat. Hamar urte beranduago, katalanera soilik edo ia-ia soilik erabiltzen duten medioen hedapena gutxienez %89an kokatzen da. Hazkundera (%30ekoa) nabaria da.

Ondorio gisa, hortaz, kataluniar eskualde-prentsak berebiziko garrantzia duela esan liteke. Informazio orokorreko egunkariak nekez ase dezaketen eskaera bati erantzuten dion publikazio-mota bat da. Bestalde, herri-kezken gorpuzte eta espresibidetzat har daiteke. Eta gainera, tresna zoragarria da nazio eta hizkuntz berreskurapenerako. Eskualde-prentsak dituen tasunak ikusirik, gure aburuz, ahalik eta aurretik handiena eskaini beharko litzaioke.

Euskaratzailea:
JON BERGARETXE

EUSKAL PRENTSA LOKALAREN PROBLEMATIKA

Mahaingurua

ASKOREN ARTEAN

Herrietako prentsari buruz hitzegiteko zenbait protagonista bildu nahi izan ditugu mahai baten inguruan. *Arrasate Pre s*-eko José Félix Díaz de Tuesta, *Ttipi-ttapa*-ko José Manuel Irigoien eta *Berrigarako* Estepan Plazaola izan ditugu *Jakin* aldizkariko mahai biribilaren inguruan. Nor bere izenean hitzegitera etorri da, bere eskarmentu eta guzti, eta ez bere aldizkariaren ordezkaritzan.

Herri-aldizkari hauen egoeraz eta etorkizunaz berauen iritzia eta gogoetak jasotzen ditugu hemen. Aldizkariaren asmoa zera da mahainguru honetan: egoeraren balorazioaz gain, prentsa-mota honek nola planteatzen duen bere estatusa, bere egitura eta bere produktua ezagutzera ematea.

EGOERAREN BALORAZIOA

JAKIN.- P rentsa lokalean murgildurik zaudetenez eta bere problematika gertutik ezagutzen duzuenez zein egoeratan aurkitzen da une honetan, zer diagnostiko egin dezakezue?

JMI.- Oro har ikusirik, prentsa lokala edo eskualde-prentsa ugaltzen doala eta eredu zehatz bat nagusitzen ari dela esan liteke. Nagusitzen ari den eredu horrek ardatz nagusi batzuk izango lituzke. Batetik, doan banatzen da eta honek aldaketa nagusi bat eragin du. Honi esker, euskal prentsak oraintsu arte zuen zabalkunde urriaren arazoa gainditzea eta esparru zabalagoetara iristea lortu da. Bestetik, finantzazioa dela eta, bi diru-iturri konbinatzea, alegia, publizitateari esker sartzen dena eta erakunde publikoetatik datorrena eta gure kasuan erabakiorra izan dena. Maiztasunaren kontua ere aipagarria litzateke. Gehienak maiztasun azkarrekoak dira: astekariak, hamaboskariak, hilabetekariak. Eta azkenik, ia-ia gehienak euskaraz idatziak direla.

Beharbada punturen bat edo beste utziko nuen esan gabe baina, oro har, horiek izango lirateke herri-prentsaren edo eskualde-prentsaren ardatz nagusiak.

JFDT.- Nik gauza pare bat gehituko nituzke. Bata ikuspegia da. Finantzabideaz, maiztasunaz eta zabalpenaz aparte, ikuspegia ere aldatu egin da. Nere ustez, orain arteko euskal prentsa —lokala eta ez-lokala— “masoka” samarra izan da. Euskararen aldeko militantziak eragindakoa eta betiko euskaltzaleei zuzendutakoa. Oraingo prentsa lokalean ikuspegi hori aldatu egin da eta helburua ez da betiko euskaltzaleek irakurtzea, baizik eta sekula euskaraz irakurri ez duen jendearentzat produktu on eta erakargarri bat egitea.

Eman den beste aldaketa izan da antolakuntz moduarena. Gaurko prentsa lokalak enpresa-moduko edo antzeko egitura serio eta sakonaz funtzionatu behar duela ikusi du, lehengo amateurismo eta militantziak baztertuz. Informatikaz baliatzea, esate baterako oso aurrerapausu inportantea izan da. Esango nuke lehenbizikoz dihardugula behar besteko giza baliabideekin eta baliabide teknikoekin lanean eta euskarak aurrea hartu diola gaztelerari munduan ematen ari diren espe-

rientziak geureganatzeko orduan. Orain arte hau ez zen horrela gertatzen.

JAKIN.- Prentsa orokorrarekin, zabalagoarekin konparatuz gero garbi daude bien arteko desberdintasunak, baina orain arte egiten zen prentsa lokalarekiko, alegia, *herri-aldizkaria* deitzen zen harekiko desberdintasun nagusia zein da?

JFDT.- Gaur egungoa “prentsa” dela, hain zuzen ere. Lehengo herri-aldizkari haiek, bai edukinez, bai ikuspegiz, marginal samarrak ziren. Orain, berriz, planteamenduan ere baztertu egiten da marginal izatea. Gaurko prentsa lokalak gizartean estatus bat izango duen produktua izan nahi du.

JMI.- Bai, hori argi eta garbi dago. Horrek eredia bera ere baldintzatu egiten du. Hasiara-hasieran jadanik jartzen diren helburuetako bat, hain zuzen ere, tresna eragile bat izatea eta herrietako sektore gehienetara iristea da. Eta horrek mugatu egiten du bai edukina, bai informazioaren trataera, etab. Ez da, beraz, betiko elite edo euskararen munduan dagoeneko murgildurik dagoen jendearentzat egiten den produktua, edonorentzat egiten dena baizik; baita inoiz euskaraz irakurri ez duenarentzat ere.

EP.- Esandakoari erantsiko nioke nik fenomeno berria dela. *Arrasate Press* izan zen fenomeno honen aitzindari eta bere inguruan, edo haren eraginez, sortu dira eta sortzen ari dira aldizkari berriak edota birmoldatzen ari dira lehendik zeuden batzuk. Dena den, fenomeno berria denez, behar bezalako eredu sendo eta finkoa edukitzeko oraindik asko falta zaiola esango nuke.

JMI.- Prentsa lokalak, duen hurbiltasunagatik eta beste hainbat faktore rengatik potentzialitate nabarmenak ditu. Hau aspaldidanik somatzen zen gauza izanik ere, zaila gertatzen zen gauzatzea. *Arrasate Press*-ek eredu bat eskaini du eta oso oportazio garrantzitsua izan da.

JFDT.- Azpimarratzekoa litzateke, baita ere, instituzioak hain gogor inplikatzeko fenomeno honetan. Aldizkari berri bat sortzen den herri gehienetan herriko udala, eta zenbait kasutan beste hainbat erakunde ere —Diputazioa, Gobernua, etab.— inplikatzeko da. Honek esan nahi du erakunde publikoek harreko onak egin diotela prentsa lokalari eta hori oso gauza garrantzitsua da.

tzitsua da. Konturatuta, beharbada, euskarazko egunkaria/ak egin aurretik behar dela horrelako oinarrizko lan bat, horiek arrakasta izan dezaten.

EP.- Arrasateko esperientzia ondo ateratzea oso inportantea izan da. Esperientzia batek leku batean arrakasta lortzen duenean beste lekuetan gauzak errazago egiten dira. Nik esango nuke une honetan udaletan komunikabideen arloari ateak irekitzen ari zaizkiola. Bergaran, esate baterako, orain aldizkariarekin ari gara baina hasiak gara irratiaz —bertako irratiaz— berba egiten.

JAKIN.- Horrek zer esan nahiko luke? Gauzak planifikazio baten ondorio izan ordez, kutsapen-sistema batek eraginik egiten direla?

JFDT.- Hori argi dago. Fenomeno arrakastatsu bat egon da eta horren ostean beste hainbat lekutara zabaldu da. Kultura arloan, oro har, erakunde publikoak fenomeno arrakastatsuen bila dabilta. Euskal Herrian, eta beste edozein lekutan ere, proiektu arrakastatsuren bat balego hurrengo egunean etorriko lirateke erakunde publikoak hori erostera. Zergatik? Kultura, gehienetan, minoritarioa, aukeratuentzat delako. Baina zerbaitek arrakasta izango duela somatzen badute, jende arruntarentzat erakargarria izan daitekeena, erakunde publikoek behar beste diruz eta gehiagoz laguntzen dute. Herri guztiek eduki nahi dute arrakasta duen zerbait, positiboa den zerbait, herrian ondo ikusita dagoen zerbait. Eta gainera merkea bada —euskarazko herri-prentsa bezala— hainbat hobeto. Horrelako gauzak edukitzea eskaparate on bat edukitzea da, bai herriarentzat eta baita udalarentzat ere.

EP.- Erabat ados nago. Bilbon, adibidez, Gorordoren garaietan *Bilbao* izeneko aldizkaria sortu zen. Bertako zuzendariak komentatu zidan behin inkesta bat egin zela herritarren artean garai horretan. Jendeari galdetzen zitzaion ea zer izan zen legegaldian zehar egin zen gauzarik onena, eta jendeak zera erantzun zuen: bata, aldizkari hori ateratzea, eta bestea, Arriaga antzokia txukuntzea.

JAKIN.- Dena den, eredu zehatz baten barruan ari zarete zuek orain lanean. Subentzioen eta publizitatearen kontua alde batera utziz, eta maiztasuna, informazioa lantzeko modua,

informazioa tratatzeko era, etab. kontutan izanik, eredu bat baino gehiago dago. Badira batzuk, beraz, nolabait eredu bat markatzen ari direnak, aurrera doazenak eta neurri batean aitzindari direnak, baina besteak? Eredu berberera al datoz? Erabat definituta al dago eredu ala bat baino gehiago dago? Zein da gaurko panorama?

JFDT.- Momentu honetan herri-mailako aldizkariak eta eskualde-mailako aldizkariak daude. *Ttípi-ttapa* bera, esaterako, eskualde askotan banatzen den aldizkaria da. Aldi berean, herri-mailako aldizkarien artean, herri txikiak aldizkariak eta herri handi edo handi samarretako aldizkariak bereizi behar dira. Biztanlego txikia duten herrietako aldizkariak arazo bat dute: baliabide-falta; bai giza baliabide-falta, baita baliabide ekonomikoen falta ere. Kontestuak, beraz, bere mugak jartzen ditu eta honenbestez, ezintasuna sortzen da eta ezintasunak, nahitaez, desberdintasunak markatzen ditu. Baina bestela, beste guztiak, edo gehienak, eredu hau jarraitzen dute edo orain arte beste eredu batekin funtzionatu dutenak eredu honetara birmoldatzen ari dira, hala nola, Urretxun, Orion, Eibarren, Aretxabaletan. Batzuek asmatuko dute eta beste batzuek, beharbada ez, baina hori merkatuko kontua da.

JAKIN.- Zein da erritmorik egokiena?

JFDT.- Indarren arabera, jakina, baina izatez astekaria da, nereustez, egokiena. Hilabetekarien arazoa da denbora gehiegi pasatzen dela batetik bestera bitartean. Notiziak zaharkituak geratzen dira eta intzidentzia, eragina, txikiegia da. Hamaboskarietan harremana estuagoa da. Astekaria da, beraz, nerezat behintzat, egokiena: egun jakin batean argitaratzen da eta jendea zain dago. Nik nahiago dut 18 orrialdeko astekari bat 36 orrialdetako hamaboskari bat baino. Hori duda barik. Egia da, nolana ere, herri askoren berri ematen duten eskualde-mailako aldizkarietzat, hainbeste herri izanda eta koordinazio inportante baten beharra izanda, zaila dela, baina ahal izanez gero, astekari izatea hobe.

JMI.- Bai, guretzat, eskualde-prentsa egiten dugunontzat, egitura bera da oztopo edo hutsunerik handiena. *Ttípi-ttapa*-ren kasuan herrietako informatzaileak hogeiren bat dira, baina ez dira lanbidez horretara bakarrik dedikatzen. Hiru gara

aldizkarira soil-soilik dedikatzen garenok eta honek esan nahi du erredakzioan informazioaren %60 bakarrik produzitzen dugula. Horrek oztopo bat sortzen du. Eskualdea hain zabala izatea problema bat da. Argazkien biltzea, distantziak, banaketa, etab., oztopo bihurtzen dira. Herri-aldizkariak, aldiz, errazago dute. Posibilitate minimoak (potentzialitate ekonomikoa, publizitatea, etab.) betez gero, esparru hori informatiboki lantzea errazagoa da. Laupabost pertsonak osaturiko taldetxo batek erraz betetzeko moduko gauza da.

JAKIN.- Orain mugimendu handia dago, birmoldaketa ugari, etab., baina hemendik bost/hamar urtera, zuen ustez, zer geldituko da?

EP.- Nere ustez, gaur baino aldizkari gehiago izanen da. Orain arte era honetan sortu direnetatik batzuk oso kondizio gogorretan dabilta, ez dago dudarik, eta beharbada horien bizi-iraupena jende profesionala lortzean datza; baina bestela, nik uste dut instituzioek interesa badutela eta laguntzen jarraituko dutela. Lehen baino iraunkoragoak izango dira mota honetako aldizkariak.

JFDT.- Praktikan, gainera, aspaldi honetan sortutakoak hortxe daude. Eta aurrera egiten ari dira. Zergatik? Planteamendua serioa delako. Gaur egun ez da lagunarteko gauza bat, militantismoz soil-soilik egiten den gauza bat, militantismoa eta kolaboratzaileen lana oso garrantzitsuak badira ere. Orain oinarriak sendoagoak dira. Lana bera ere gratifikanteagoa da. Zerbait argitaratu eta inork irakurtzen ez duenean, norbera ere nekatu egiten da. Alde honetatik, oraingo aldizkariak askoz ere baldintza hobekak dituzte aurrekoak baino.

EP.- Erakundeei —udalei batipat— oso zaila izango zaie, fenomeno honek sortu duen espektatiba ikusirik laguntza ukatzea.

JAKIN.- Baina noiznahi eta nonnahi ezin daiteke aldizkari bat sortu, “nahi” hutsez eta “mimetismoz” jokatzeko ez da nahikoa. Baldintza objektibo batzuk behar dira. Zuen eskarmentutik begiratu, nola kokatzen duzue zuen produktua puntu hauei buruz: euskaldungoaren kontzentrazioa, giza eremuaren tamaina, egituraren sendotasuna, azpiegitura teknikoaren pre-

nia, jende “profesionalaren” (komatxoen artea bada ere) behar-rizana, etab.

JFDT.- Aldizkari bakoitzak bere bidea bilatu behar du, elementu guzti horiek kontutan hartu eta behar bezala nahastu; eta batez ere, aldizkarien tiradak, herrien tamainak, eskualdeak, biztanlegoa, etab. hain desberdinak izan daitezkeenez, asmatu zein proportziotan nahastu behar diren. Dena den benetan garrantzia duena da gehienok, subentzio handiagoarekin edo txikiagoarekin, teknologia modernoa erabiltzen ari garela, tankerako produktu bat egiten ari garela, profesional samarrak garela... Alde honetatik denok ari gara, gure ingurunera egokituta jakina, estilo bereko produktua egiten. Bere aldizkaria birmoldatzen ari direnak edota berria sortzen ari direnak ere serio dabilta, ikusiz, galdetuz, informatuz...

EP.- Euskaldungoa aipatu duzunez, gauzatxo bat komentatu nahi nuke. Bergaran bi aldizkari argitaratzen dira. Bata, erabat euskaraz idatzia eta bestea ia-ia erabat gaztelaniaz. Euskarazkoa astekaria da eta bestea, berriz, hilabetekaria. Inplantazioari begiratuz gero, bati baino gehiagori harrigarria egingo zaion arren, euskarazkoak besteak baino askoz ere inplantazio handiagoa du. Zergatik? Euskaraz dagoelako? Ez, astekaria delako. Hemendik atera daitezkeen ondorioak, beraz, bi dira gutxienez: bata, kasu honetan hizkuntzak baino garrantzi handiagoa duela maiztasunak eta bestea, prentsa-eredu honek euskararen arazoa gainditzera laguntzen duela.

JFDT.- Ildo horretatik jarraituz, nik zera erantsiko nuke. Iraupenari begira oso inportantea da leku bat, espazio bat lortzea. Hori lortzen bada iraupena aseguratuta dago. Arrasaten badugu horrelako esperientzia bat. *Arrasate Press*-en arrakasta ikusita, beste batzuk, inolako informaziorik gabe, beste aldizkari bat —erdaraz— ateratzen hasi ziren, baina porrot egin zuten. Eta porrot egin zuten, batez ere, aurretik bazegoelako leku hori betetzen zuen beste bat. Euskarari, beraz, komeni zaiona da, espazio bat lortzeaz aparte, lehena izatea. Oso zaila da inplantazio sendo bat duen aldizkari bati espazioa jatea. Hizkuntz ikuspegitik datu hori oso esanguratsua da.

Inportantea da, baita ere, harreman pertsonalak lantzea, anonimatoan erori gabe. Horregatik erabiltzen dugu harpidetza-sistema, kioskoetan saltzearen orde.

JAKIN.- Aipatu den hainbat puntu "arazo" bezala har genezake orain. Aldizkari mota honek baditu bere berezitasunak eta, noski, bere problemak. Hala nola, bere izaera (publikoa/pribatua), bere finantziarioa (subentzioa/publizitatea), bere esparrua (herria/eskualdea), bere hizkuntza (euskara/erdara, euskalkia/estandarra). Goazen puntuz puntu.

PRIBATU/PUBLIKO

EP.- Hemen aldizkari gehienak herri-talderen batek bultzatuak dira eta diru-laguntza publikoa dute.

JFDT.- Jabetza, ordea, pribatua da eta horrek markatzen du muga. Oso desberdina da erabat publikoa izatea ala jabetza pribatua izatea nahiz eta gainontzeko gauza guztiak —finantziarioa, gestioa, etab.— publikoak izan.

EP.- Erabat publikoa izateak hizkuntz ikuspegitik arazo bat planteatuko luke: ezin argitaratu ahal izatea euskara hutsean. Eta ez hori bakarrik. Publikoa izanez gero nekez lortuko litza-teke bere inguruan horrenbeste jende eta kolaboratzaile biltzea, erakunde publikoek ez dutelako horretarako gaitasunik. Ez da ahaztu behar aldizkari hauen inguruan doan lan egiten duen laguntzaile asko dagoela, banaketan, administrazioan, erredakzio-kontseiluan.

JFDT.- Publikoa izanez gero, langile, lankide eta laguntzaile guztiak ordainduak beharko luketela ematen du. Eta hori ezinezkoa da. Ez hemen bakarrik. Gu baino haziagoa den prentsa katalanak ere doan lanean dabilen jende asko dauka. Herritarrengandik oso gertu egonik, erraz inpliketzen da jendea eta aldizkariarekin identifikatu egiten da, eta hori oso inportantea da.

JAKIN.- Aldizkari publikoak aldean eduki ditzakeen hizkuntz problema, identifikatze-problema, lankidetzaproblema aipatu dira. Eta dependentzia politikoa?

EP.- Dударik ez, badago horren arriskurik.

JMI.- Bai, guk ezagutu dugu horrelakorik. Inoiz subentzioren bat edo beste baldintzatu izan zaigu. Hori normala da. Ia beti gertatzen den kontua da.

JAKIN.- Dependentsia horretatik pribatuak ere ez daude libre, baina eragina ez dela horren arteza eta zuzena pentsa daiteke. Lotura txikiagoa da. Publikoa izanez gero badirudi eragina handiagoa izan daitekeela. Subentzioa ematen duenak momentu batean esan dezake: informazio hau sartzen ez baduzue (edo beste halakoa sartu zenutelako) diru-laguntza kenduko dizuet.

EP.- Finantzabide publikoz bizi direnak buletinak dira: udal buletinak.

JFDT.- Egia da horrelako kasutan nolabaiteko eragin politikoa gerta daitekeela baina nik behintzat ez nuke gaizki baloratuko, produktu erakargarri bat sortuko balitz, jendeak irakurriko lukeen produktu bat balitz. Arazo larriena produktuak erakargarritasunik ez duenean sortzen da. Hori da buletin munizipalei gertatzen zaiena, hil samarrak direla eta horregatik jendeak ez dituela irakurtzen.

Egia da, baita ere, erakunde publikoek laguntzarik ematen ez badute era honetako aldizkariak pikutara joan daitezkeela. Momentu batean publizitateak edo atzetik lanean diharduen taldeak porrot egiten badu, gauza bera. Elementu guztiek dute, beraz, garrantzi handia. Dena den, arrisku inportante bat badago eta zera da: joera politiko zehatz batekin lerrotzea. Eta ez kanpotik etor daitekeen eraginagatik, baizik eta aldizkariak berak har dezakeen bideagatik. Jendeak somatzen badu aldizkaria norbaiten edo zerbaiten alde ari dela, horrekin identifikatzen ez diren guztiak, automatikoki, kontra jartzen dira eta aldizkariak sinesgarritasuna galtzen du. Aldizkaria errebindikatzailer izan daiteke, baina inolako siglekin identifikatu gabe. Independentzia politikoa mantentzea oso garrantzitsua da.

EP.- Independentzia politikoa mantentzen ez bada publizitatea arriskutan jartzen da.

JAKIN.- Hor al dago aldizkarion "Akilesen orpoa"?

EP.- Neurri handi batean, bai.

JFDT.- Aldizkari bat sendotua egon arren, erredakzioa aldatu eta joera politiko batekin identifikatzen hasiko balitz, galdu

egingo luke sinesgarritasun guztia, eta baita erakundeen eta merkatarien laguntza ere. Besterik da norberak independentzia ekonomikoa izatea eta inplantazio txikiagoa. Baina, nahitaez, herri osora iritsi nahi bada, gaurko egoeran beharrezkoa da independentzia politikoa edo ideologikoa.

PROFESIONAL/AMATEUR

JAKIN.- Une honetan eredu honetako aldizkari batek zenbat laguntzaile behar ditu, zenbat dira bertan daudenak edo egon behar luketenak? Eta bestalde, sistema zaharrean *amateur* gisa funtzionatzen dutenak ba al dute etorkizunik? Nola ikusten duzue arazoa eta etorkizunari buruz zer aurrakusten duzue?

JMI.- Kasu gehienetan badago hiruzpalau pertsonako talde bat, profesionala, bai ikasketa aldetik, kazetariak direlako, eta baita dedikazio aldetik ere, horretara dedikatzen direlako profesionalki. Bestalde, *amateur*-ez osaturiko ekiporik ere bada, eta egia esan, beren bizi propioa izaten dute era honetako taldeek. Normalean modu militantean, altruistan, soldatarik kobratu gabe, gogoz eta ilusioz egiten dute lana. Baina horrek ziklo bat betetzen du eta mugatu egiten du proiektuaren iraupena. Hortxe dago, hain zuzen ere, bereizketa. Nolanahi ere, kasu gehienetan konbinazio bat ematen da. Ez dakit oso ongi zer proportzio gorde behar den. Dena dela, nik gero eta garbiago dut produktua benetan funtziona dezan profesiotaltasun-eremua indartu egin behar dela.

EP.- Astero orri-kopuru handi samar bat ateratzen dutenei beharrezkoa zaie gutxienezko azpiegitura bat izatea. Maiztasun handi bati erantzuteko beharrezkoa da bizpahiru lagun profesional horretara dedikatzea.

JAKIN.- Astekari batek informazioa bildu, taxutu eta zabaldu egin behar du. Profesionalen lana zein arlotan ematen da?

EP.- Profesionalak, batez ere, erredakzio, maketazio eta publizitate-lanetara dedikatzen dira.

JFDT.- Informazioa biltzen eta taxutzen ematen da profesioaltasuna gehienbat. Gainontzeko lanei aurre egitea errazagoa da. Urtean diru asko mugitzen ez bada adminis-

trazioak ez du lan handiegirik ematen. Bestalde, banaketa ez dugu geuk egiten. Ordaindu egiten da baina kanpoko jendeaz baliatuz burutzen da.

Dena den, hasieran gauza polita eta erakargarria den arren, garbi dago apurka-apurka enpresa-dinamika batean sartzen zarela (kostuak jaistera, baliabideak optimizatzeraz...) eta horri aurre egiteko jende profesionala behar dela.

JAKIN.- Zer kostu-eskema du horrelako aldizkari batek?

EP.- Egoitzak gehienetan publikoak, munizipalak izaten dira. Honek esan nahi du ez dela ez argirik, ez urik, ez erentarik ordaintzen. Inbertsioa, beraz, teknologi arloan egin behar da.

JFDT.- Hasiera batean inbertsioak —handiagoak edo txikiagoak— egin behar dira. Milioi t'erdirekin dexente ondo atera daiteke astekari bat. Hortik aurrera pertsonala, inprenta, argazkiak, joan-etorriak, telefonoa, etab. ordaindu behar dira. Gastuak, beraz, oso ezberdinak dira. Gastu batzuk txikiak dira baina beste batzuk ez hainbeste. Telefonoa, esate baterako, oso garestia da. Banaketa ere bai.

JAKIN.- Bataz beste zer bolumen du urtean gisa honetako aldizkari batek?

EP.- Gu, *Berrigara*-n, esate baterako, 20 orrialdeko astekaria, 2.500 aleko tiradarekin eta bi langile fijorekin, hamairu edo hamalau milioitan gabiltza.

JFDT.- Gure aurrekontua, *Arrasate Press*-ekoa, askoz handiagoa da. Iaz urte erdi edo, ia 7.000 ale ateratzen ihardun genuen. Gero, posta-prezioen igoera zela eta, tirada 5.800 alera jaitsi behar izan genuen. Bestalde, aldizkaria berrogeitalau orrialdekoa da eta pertsonala lau langile t'erdik osatzen dute. Guztira 45.000.000 pta.ko aurrekontua. Hortik 14.000.000 gutxi gorabehera erabiltzen dira pertsonala ordaintzeko.

JMI.- Gure aldizkaria, *Ttapa-ttapa*, tartean dago. Tirada 5.000 ale ingurukoa da eta aldizkarira osorik dedikatuak hiru lagun daude. Guztira 25.000.000 urteko. Dena den, datuak ez dut uste estrapolableak direnik. Gure kasuan, adibidez, eskualde-aldizkari bat egiten dugunez joan-etorriak oso garestiak ateratzen zaizkigu. Herri-aldizkari bati, berriz, kapitulu hau merke ateratzen zaio, etab.

FINANTZAZIOA

JAKIN.- Honek finantzaziora garamatza.

EP.- Bi bide baino ez daude: subentzazioa eta publizitatea. Aldizkari bakoitzak bere autofinantzaketa-maila du. Aldizkari batetik bestera desberdintasun handiak gerta daitezke. Batzuek aurrekontuen %40 finantzatzea lortzen dute, beste batzuek %60ra, %65era iritsi daitezke, baina errentagarria izatea oso zaila da.

JFDT.- Dena den, kontuz ibili beharra dago gai honetan. Aldizkari bakoitzaren egoerak datu hauek distortsiona egin ditzake. Tirada, publizitate-kopurua, etab., kontutan eduki behar dira. Datu horiek erabat baldintza ditzakete aurrekontuak. Hala ere, orain baino errentagarriagoa izan daiteke. Dirua galtzen baldin badugu produktua polita, erakargarria eta zabalpen handikoa izatea nahi dugulako da. Ez dugu errentagarria bakarrik izango den produktu bat nahi. Orrialde-kopurua murriztuko bagenu, aldizkaria herritik kanpo banatuko ez bagenu, etab., kostuak dexente jaitsiko lirateke. Autofinantzazioa, beraz, %60tik %80ra pasa liteke. Horrekin esan nahi dut gure oraingo egoera geuk aukeratu dugun egoera dela. Finantzazio publikoa dagoen bitartean oso egokia da ekimen pribatuak ahalegin bat egitea produktua ondo definitzen, produktu egoki eta erakargarri bat egiten, etab., nahiz eta defizitarioa izan. Azken finean, uste dut aukeratu dugun eredia egokia dela. Hizkuntz ikuspegitik begiratzuz gero, zer esanik ez.

JMI.- Nik, finantzazio eta baliabide propioei buruz, bi eredu edo egoera bereiziko nituzke. Bata, prentsa lokalaren fenomeno herri edo hiri batean ematen denean eta bestea, herri txikiez osaturiko gunerural batean gertatzen denean. Bi mundu horien arteko ezberdintasunak handiak dira. Potentzialitate publizitarioa, adibidez, nabarmenki jaisten da. Eta horrek hasieran aipatzen genituen ereduak, finantzazio-bideak, diru-iturri batek eta besteak zenbaterainoko pisua duen, etab., markatuko luke. Gure kasuan, errekurtsio publizitarioak nahikoa mugatuak direnez, diru-laguntzek errekurtsio propioek baino zati inportanteagoa osatzen dute. Herri txikietan publizitateak ez du oraindik —ezta erdaraz ere— guner urbano batean duen presentzia, indarra, nortasuna.

JAKIN.- Hiri-girora etorri zedin litzateke publizitatearen eta subentzioen arteko proportzio egokiena? Denok dakigu diru-laguntza eskatzea dela biderik errazena eta publizitate-munduan, berriz, lana gogor egin beharra dagoela eta utzikeria, nekea, etab. dakarke denbora pasa ahala. Beraz, zer tentsio mantendu beharko litzateke bien artean: %60-%40?

EP.- Orain arte, beste formula bat erabili ohi da. Formula horren arabera lokalak, lokalen gastuak eta langileen soldatak udalaren kontura doaz eta gainontzeko gastuak aldizkariak berak asumitzen ditu. Baina proportzioa gutxi gorabehera hortxe ibiliko da, alegia, udalak %40 eta aldizkariak %60.

JFDT.- Guk definitu dugun eredu honetan hala gertatzen da.

HERRIKOA/ESKUALDEKOA

JAKIN.- Kezka bat badut nik neuk eta zera da: ez ote den herria esparru txikiegia gertatuko aldizkari bat egiteko. Hau da, ez ote litzatekeen eskualdea herria baino esparru egokiagoa.

EP.- Herri handi samarretan, nere ustez, oinarria herriak izan behar du. Halere, bitarikoa ere egin liteke: parte handi bat herriko berriei eskaini eta beste atal bat bailarakoei. Publizitatea, adibidez, merketu egingo luke horrek. Kasu batzuetan bailara-aldizkariena formula ona izan liteke.

JFDT.- Hori argi dago. Hain zuzen ere, hor dago *Ttipi-ttapa*, eskualde askotan zabaltzen dena. Hala ere, kasu atipikotzat jo genezake. Horretan katalanen antzekoa da. Gure problemarik handiena da nortasun handiko herri asko ditugula bailara berean: Bergara, Arrasate, Oñati. Denontzako moduko produktu arrakastatsurik egitea zaila litzateke.

JMI.- Gu, berriz, behartuak geunden eskualde-eredua hartzera. Baldintza, populazio eta potentzialitate minimo batzuk behar dira era honetako produktu bat martxan jartzeko. Beharbada, hori ongi definitzea litzateke kontua.

EP.- Herri-mailako aldizkari batek lortzen duen hurbiltasunak garrantzi handia du. Eskualde-mailan hura galdu egiten da.

JFDT.- Aldizkari bat zenbat eta hurbilago egon herritarrendik, hainbat hobeto. Hurbiltasun horrek abantaila ikaragarriak dauzka. Hala ere, horretarako hainbat faktore edo baldintza behar dira. Ezinezkoa denean, beraz, beste eredu bat bilatu beharra dago. Herri bakoitzak, eskualde bakoitzak, bere eredu definitu behar du.

EUSKARA/ERDARA

JAKIN.- Elebitasuna komeni al da ala uko egin behar zaio?

EP.- Elebiduna izatea guztiz deskartatua dago. Esperientziak erakusten digu denborarekin gaztelania nagusitzen dela eta euskarak espazio gutzia galtzen duela.

JFDT.- Aldizkari batean bi hizkuntza erabiltzea berez da problematikoa. Gure kasuan are gehiago. Aldizkariaren funtzionamendua bera ere, euskara normaltasunez erabiltzen ez bada, baldintzatua geratzen da, problemak sortzen dira eta denborarekin, problemak saihestu nahirik, bat —euskara beti— murriztu eta desagertu egiten da. Komunikabideetan gaztelania askoz ere landuago dagoenez beti inpakto handiagoa lortzen du —albisteak direla, txisteak direla, etab.— eta euskara baztertuta geratzen da. Horregatik era honetako aldizkari gehienok euskara aukeratu dugu.

JAKIN.- Bai, argi dago aldizkari gehienak euskara aukeratu duzuela baina zergatik? Zein da aukera horren arrazoia?

EP.- Komunikabide handietan euskarak oso presentzia urria du eta guk ezin dezakegu ezer egin. Horrenbestez, egoera hori nolabait orekatu ahal izateko, euskarari prentsa lokalaren esparrua erreserbatu behar zaio eta normalizazioaren arloan aportaziorik handiena eman.

JFDT.- Nik esango nuke arrazoi bakarra zera dela: eragileak euskaltzaleak izatea. Euskararen alde egin dugu apostu. *Arrasate Pre s-en* kasuan, gainera, momentu batean Udalaren borondatearen gainetik. Eta oso planteamendu argia egin genien: nahi baduzue lagundu, lagundu, eta nahi ez baduzue lagundu, ez lagundu, baina guk euskaraz aterako dugu.

EUSKALKIAK/EUSKARA BATUA

JAKIN.- Herriko jendearengandik hurbil nahi dira aldizkar-iok. Hizkuntzan ere bai?

JMI.- Gure kasuan, ortografia mailan eta, euskara batuaz jarraitzen dugu baina euskalkien edo azpieuskalkien adieraz-garriak biltzen saiatzen gara eta derrigorrezkoa iruditzen zaigu. Euskaraz sekula irakurri ez duen jendearentzat mesedegar-ria da, eta azken finean, jendeak irakurtzea lortu behar dugu. Hori dela eta, herrietako kroniketan euskalkietara jotzen dugu eta erreportaietan, elkarrizketetan, eta eskualde osorako zuzen-duta dauden sekzioetan euskalki guztien ezaugarrien konbi-nazioa biltzen dugu, batua azken finean.

JFDT.- Guk hasiera-hasieratik garbi ikusi genuen euskara batuaz egin behar genuela. Besteak beste, uste genuelako irakurle asko sekula euskaraz irakurri gabeak izango zirela, eta honenbestez, arazo bera izango zutela nahiz bizkaieraz nahiz batuaz idatzita egon. Azken batean, irakurri ez duenak ez du erreferentziarik. Bestalde, saiatu gara “batu” hori herriko euskarara hurbiltzen eta, oro har, ez dugu izan halako kezarik bertako euskara ez erabiltzearren.

EP.- Guk ere antzera jokatu dugu. Orritxo bat baino ez da bertako euskaraz egina. Gure bailaran bizkaiera estandarrak ez du inolako tradizioirik. Erreferentzia kultuak normalean gipuzkerazkoak izan dira beti. Hala ere, inportantea da hiztegi-mailan, esate baterako, edota esakeretan bertako euskarara hurbiltzea.

PRENTSA LOKALAREN ELKARTEA

JAKIN.- Guk dakigularik ez dago oraindik prentsa lokalare n elkarterik, aldizkari desberdinak koordinatu eta zenbait zerb-itu eskainiko lukeenik. Ez al da beharrezkoa horrelako zerbait sortzea?

JMI.- Momentuz ez dago ezer. Hala ere interesgarria litzateke. Gauza askotan sakondu beharra dago eta interesgarria litza-

teke hainbat gauzetarako: erakundeekiko eta merkatariekiko harremanak errazteko, subentzio-bideak bilatzeko, material teknologikoa erostean erraztasun handiagoak izateko, diru-laguntza bereziak, azkarragoak, indartsuagoak izateko, edukinari buruzko arazoak jorratzeko, jendearen prestakuntza hobetzeko, esperientziak ezagutzeko, gauzak eztabaidatzeko...

JFDT.- Egia da sakondu beharreko gauza asko dagoela eta bakoitzak bere aldetik sakontzea askotan oso zaila gertatzen dela eta horretara jo beharko dela. Beharrezkoa da, beraz, bilgune bat —Prensa Lokalaren Elkarte— esperientziak kontrastatzeko. Eginkizun desberdinak honela zerrendatuko nituzke nik: informazioa elkarri pasatzea, publizitate-merkatua elkarrekin lantzea, teknologiaz hornitzea eta beronen erabilpenaz jabetzea, kazetal prestakuntza, kazetal enpresa-prestakuntza. Arlo guzti hauek ezin ditzakegu banaka jorratu, elkarturik baizik. Dena den, denbora gehiegi ere ez da iragan prentsa lokala sortu zenetik. Beraz, normala da oraindik ezer ez egotea.

JAKIN.- Zer forma juridiko hartuko luke, elkartearena?

JFDT.- Eredua Kataluniakoaren antzekoa izan daiteke.

JAKIN.- Erdaraz argitaratzen diren aldizkariak ere sartuko lirateke elkarte hipotetiko horretan?

JFDT.- Hemen dugun hizkuntza arazoa ikusirik, zerbait egitekotan, nik euskarazko aldizkariarentzat bakarrik egingo nuke.

EP.- Bai, bestela, erdarazkoei indarra ematea baino ez genuke lortuko.

Elkarrizketatzailea:
JOAN MARI TORREALDAI

Transkribatzailea:
JON BERGARETXE

HERRI-ALDIZKARI BATEN TAXUKETA

JOXE ARANZABAL

Edozein aldizkari edo egunkariren taxuketaz hitz egiten denean, akaberako maketa bide luze baten azken urratsa baino ez da izaten, hausnarketa eta definizio-prozesu baten azken emaitza. Hortaz, herri-aldizkari baten taxuketaz idazterakoan, derrigorrezkoa deritzot aurretiaz eman beharreko pausoak aztertzeari.

ZER DA HERRI-ALDIZKARIA? ZERTARAKO?

Gauza asko dira *Arrasate Pre s s*, *Ttipi-ttapa* edo *Akatz* esate baterako, *Hola*, *Time*, *Teleprograma* edo *Cosmopolitan* aldiz-

karietatik bereizten dituztenak. Helburuak, esparruak, bitartekoak, estiloak eta aurrekontuak zeharo desberdinak dituzte.

Enpresa handi horietan, aldizkari berriren bat atera aurretik, enpresak arretoa handiz aztertzen du noizentzat izango den aldizkaria eta ea gizaratean produktu hori kontsumitzeko/irakurtzeko irrikarik dagoen. Batzuek sekulako dirutzak erabiltzen dituzte horrelako azterketak egiteko. Emaitzak gustokoak ez izan arren, ez dira damutzen egin izanaz, osterantzean askoz ere txanpon gehiago xahutuko lituzkete eta. Orain dela gutxi Planeta argitaletxeak lau haizetara iragarri zuen *Por Favor*, hirurogeitamargarren hamarkadan hain ospetsua izan zen umore-aldizkaria berrargitaratuko zuela. Taldea osatua zuen eta kolaboratzaile-sorta handia, tartean Espainia mailako umoregilerik ospetsuenetakoak, prest eta hitz emanda bertan idazteko. Plazaratzeko hilabete eskas falta zela, ostera, merkatu-azterketa egin eta emaitzak oso eskasak izan direnez, egitasmoa bertan behera geratu da oraingoz. Ez pentsa, hala ere, kasu bakarra denik. Aitzitik, komunikabideen munduan sarri askotan ematen da.

Herri-mailako aldizkari bat atera aurretik horrelako merkatu-azterketa garestirik egitea gaitza da, baina sakona izan daitekeen hausnarketa egitea posible da, lokala izango den aldizkari hori benetan herrikoa izan dadin, herritarrek eskatzen dutenetik hurbil.

Derrigorrezkoa da herri edo bailara hori ondo ezagutzea, irtengo den aldizkariak arrakasta izan dezan. Horregatik, lehenengo eta behin, aldizkari berri horren esparrua aztertu beharko da, bai geografikoki zein balizko irakurleak kontutan hartuz, elkarren berri izan dezaten, dituzten arazoak plazaratzeko tribuna bihur dadin, entretenimendurako txokoa eta bertako bizitzaren taupada. Informazioaren aldetik esparru horrek eskaintzen dituen interesguneak markatu beharko dira: udala, enpresak, eskolak, kirola, kultur taldeak, gastronomikoak... Lana ondo egiteko, albiste-iturriak aztertuko dira, nondik jaso informazioak edo pistak: herriko berriemaileak, udaletxeako idazkaria eta teknikariak, herrian argitaratutako orri, ohar eta bestelako agerkariak, goian aipaturiko taldeetan egon litezkeen kontaktuak, bertan ari izango diren kazetarien kanpo eta barne-lana ahaztu barik, jakina.

Azterketa horren ondoren argi baldin badago zertaz idatzi badutela eta informazio-iturriak seguruak dauzkatela, aldizkaria nori zuzendu erabaki beharko dute hurrengo.

HERRI-ALDIZKARIA NORENTZAT?

Aldizkaria herriko sektore batentzat (jubilatuentzat edo xakezaleentzat kasu) edo herri osoarentzat egin nahi duten argitu beharko dute, herri-mailako baina interes orokorreko aldizkaria landuko duten, alegia. Artikulu honetan, azken hauei buruz ari izango gara.

Aldizkariak irakurleen gurariak eta interesak ispilatzea lortzen duenean, bien artean sortzen den identifikazioa askoz ere handiagoa izango da. Baina nola iritsi horretara? Hor dago langintza honetan sartzen garen guztion korapilorik korapilatsuenetakoa. Hori erdiesteko lagungarri izaten da askotan Fermandoren egiak bezain jakina iruditzen zaigun itauna egitea. Zer interesatzen zaie gure herritarrei? Edo beste modu batean esanda, jendeak zertan ematen du denbora eta zertan xahutzen ditu sosak? Sorpresa bat baino gehiago hartuko genuke bide horretatik abiatuz gero.

Ildo beretik, gurea komunikabide idatzia izango denez, ez litzateke batere txarto etorriko miaztea gure herritarrek zer irakurtzen duten eguneroko edo hileroko prentsan. *Teleprograma*, *Nuevo Estilo*, eta *Muy interesante*, batzuk baino ez aipatzearren, saltzen direla asko? Aurriritzirik ez badaukagu behintzat, horrek berak adieraz liezaguke nondik nora doazen irakurleen zaletasunak, eta ustez guk hobeto ezagutzen dugun herrian zertan egon litekeen hutsuneren bat informazioaren aldetik. Badago aztertu beharreko beste aldagairik: nolakoa da gure herriko demografia (umeak, gazteak, helduak, zaharrak, emakumeak, gizonak...), zeintzuk dira produkzio-mota nagusienak, zein irakaskuntzaren presentzia eta herritarren antolaketa desberdinak (elkarte gastronomikoak, kirol-elkarteak, alternatiboak, kulturalak, politikoak...), etab.? Herri-aldizkari bat atera nahi duen talde batek ez luke oztoporik izan behar puntu guzti hauek aztertzeke eta berauetatik ondorioak ateratzeko.

NOLAKO HERRI-ALDIZKARIA?

Euskaraz izango dela esaten ari gara. Aldizkariaren bultzatzaileek jakin egin beharko dute zein den euskararen egoera herri edo bailara horretan eta zein den irakurleko potentziala. Neretzat argi dago herri horretako euskaldun guztiak direla aldizkari horretako irakurle posible. Hor sartuko lirateke gaztelaniaz irakurtzeko eta idazteko gai diren euskaldunzarrak, euskaldunberriak eta irakaskuntza euskaraz izan dutenak. Denontzat egin beharko litzateke aldizkaria. Gauzak horrela, euskaldunok euskaraz gutxi irakurtzen dugula jakinda, behar bada letra-tamaina aproposa aukeratu beharko litzateke, bestelakoetan agertzen dena baino handitxoagoa, espazio zuriak ere irakurketa errazteko erabiliz.

Aldizkariaren tonua ere orain erabaki liteke. Nolakoa izango da, satirikoa, kritiko zorrotza, apurtzailea, lasaia, bateragilea...? Zein bide aukeratzen den, aldizkariaren izaera markatuko du.

Maiztasuna ere ez da txantxetako gauza. Zenbat eta maiztasun handiagoa, geroz eta handiagoa aldizkariaren eragina bere inguruan. Arazoak ere handiagoak dira, jakina: aurrekontua, azpiegitura, baliabideak... Neurtu egin behar aldeko eta kontrakoak eta erabakiak hartu. Nere ustez, arazo teknikoak gaindiezinak ez badira, oso kontutan hartzekoa da asteroko maiztasunak ematen duen eragin handiagoa.

Maketaren arazora iritsi aurretik badaude beste zenbait kontu erabaki beharrekoak.

- *Pertsonala*. Zenbat jende ibiliko da lanean? Horietatik zenbat izango dira fijoak eta zenbat kolaboratzaile? Zertaz idatziko luke bakoitzak?

- *Sailak*. Pertsonala eta herriaren eguneroko errealitatea gogoan hartuta, zenbat sail antola daitezke?

- *Formatua*. Egunkari itxura emango zaio ala DIN A4ekoa, ala hori baino txikiagoa? Irakurketa errazteko letra handiagorekin eta espazio zuriekin jokatzeko badugu eta publizitateari bere lekua eman, neretzat formatorik txikiena DIN A-4ea

- *Teknologia.* Bai aldizkaria egiteko orduan, zein inprimatzekoan. Lehenengoari dagokionez, hau da, aldizkaria betiko moduan egin, hots, idazmakinez, edo gaur egun hain eskura jarri zaigun autoedizioaz baliatuz, neretzat argi dago autoedizioan dagoela erantzuna. Batetik, gaur egun ikaragarri merketu direlako autoedizioan erabiltzeko tresnak. Milioi-erdirekin laser inprimagailua eta oinarrizko ordenadore bat eros daitezke, hau da, autoedizioa martxan jartzeko elementurik oinarrizkoenak. Programak garesti samarrak izan ohi dira, baina handik edo hemendik kopiak lortzea, hasiera baterako behinik behin, ez litzateke batere zaila izango. Bestetik, autoedizioak sekulako abantailak eskaintzen ditu produktuaren kontrola erredakzioan egon dadin, harik eta behin eta berriro zuzendutako azken frogak inprentara bidaltzen diren arte. Honi esker, azken orduko erabakiak hartzeko malgutasuna handiagoa da eta, zuzenketei dagokienez, produktuaren kalitatea nabariagoa.

Inprentak zein teknologia daukan oso inportantea izan liteke. Filmadora edukiz gero, adibidez, azken emaitzaren kalitatea askoz ere handiagoa bait da. Izan ere, laser-inprimagailuak ematen duen kalitatea 300 puntutan neurtzen bada (inprententzat hori da minimoa), filmadora batek 1.200 edo 1.600 puntutakoa eskaini lezake. Horrek esan nahi du inprimatutakoaren garbitasuna askoz handiagoa dela, eta maketa egiteko orduan, aldizkaria zuribeltzez baldin badoa, tramek eta, joko izugarria eman lezaketela. Ondorioz, aldizkariak dextente irabaziko luke. Apur bat garestiagoa izan arren, nik neuk filmadoraren sistema hautatuko nuke herri-aldizkaria egiteko orduan.

- *Aldizkaria saldua ala doan emana?* Gaur egun argi dago doan banatutako aldizkariak ez duela berez eta besterik gabe azpiproduktua izan behar. Publizitatea eramateak dirua emateaz gain, onespenez soziala ematen duela esango nuke nik, euskarak eta horrelako aldizkari batek beharrezkoa duten onarpena. Publizitateari leku nabarmena egin behar badiogu, gogoan hartu beharko dugu maketazioa egiteko orduan.

Aldizkaria saltzeak merkatuko gainerako aldizkari guztiekin lehia sartzea esan nahi du, euren terrenoan, kioskoetan. Kasu horretan balizko irakurlea kioskoetara joan beharko li-

tzateke eta erosi. Seguruenik horrela zabalkunde murriztagoa lortuko litzateke eta ondorioz, publizitate gutxiago.

Doanekoa izateak badu, herri-mailan, zenbait abantaila: banaketa pertsonalizatzeko aukera handiagoa ematen du, askoz ere jende gehiagorengana hel liteke eta hagitz publizitate eta diru gehiago lor lezake bestela baino.

- *Banaketa-sistema.* Modu asko daude aldizkariak banatzeko. Herriko edo bailarako kioskeroekin hitzarmenak egin litezke euren kioskoetan banatzeko edo saltzeko; herriko dendari edo ogi-saltzaileekin, ogiarekin batera bana dezaten; postariekin, orduetatik kanpo bana ditzaten; Postetxearekin, denak postaz banatzeko; herriko zenbait talderekin, aldizkarietarako etiketak jarri eta etxez etxe, harpidedunen postontzietan banatzeko. Talde bakoitzak egokiena deritzona hauta dezala.

INPLIKAZIO-MAILA DESBERDINAK

Herri-aldizkari baten arrakastan faktore asko hartu behar dira kontutan, ez beti periodistikoak. Arrakasta horrekin badu zerikusirik herrian aldizkariarekiko lortzen den inplikazio-mailak.

- *Ekimen pribatua.* Aldizkari horren bultzatzaile lagun-talde bat edo kultur elkarte bat izan litezke. Helburuak oso desberdinak izanik (euskara bultzatzea, komunikazioaren mundua lantzea, dirua irabaztea...), ekimen pribatuaren esparrutik datoz denak.

- *Herri-administrazioa.* Aldizkaria euskaraz argitaratzen bada, seguruenik, eta orain arteko eskarmentuan oinarrituta, aldizkari horrek herri-administrazioetik (Udaletik, Foru Aldunditik, zein Eusko Jaurlaritzatik) etorritako diru-laguntzak beharko ditu.

- *Kazetariak.* Euren lana aldizkaria agindutako epeetan ateratzea da. Profesionalak direnez gero, soldata bat jasoko dute. Profesionaltasunak boluntarismoaren hainbat gorabehera gainditzen ditu.

- *Herritarrak*. Modu askotan har lezakete parte. Aldizkarian idazten edo hainbat albisteren pistak ematen, banatzen edota, besterik gabe, irakurtzen.

- *Ekonomia pribatua*. Herriko eta inguruko enpresariak eta merkatariak oro har sartuko nituzke hemen. Irakurle izateaz gain, aldizkaria euren produktuen publizitatea egiteko erabil lezakete. Aldizkarian inbertitzen dutenez, interes bizia izango dute aldizkaria ondo joan dadin.

Inplikazio-maila hauek lortu eta ondo lotuz gero, interes handia segurtatuko da herrian. Hortik aurrera, produktu interesgarria egin behar, erabateko arrakasta bermatzeko. Guzti horretan egingo den maketak garrantzi handia izango du, dudarik gabe.

ALDIZKARIAREN MAKETA

Heldu gara maketara. Honez gero badakigu zein sail sartuko ditugun, publizitatea erabiliko dugun ala ez eta zenbat, kolaboratzaileak zenbat eta zeintzuk diren, zein izango den kazetari finkoen lana, etab. Gauza asko dakigu, beraz, eta gure lana aurrerantzean askoz errazagoa izango da.

MAKETA-MOTAK

Planteamendu orokor moduan, maketa bi eratakoa izan liteke: zurruna edota malgua. Maketa zurrunean sail guztiek espazio berdina dute, beti. Bai publizitateak, iritzi-artikuluek, albisteek, etab. Hasiera batean batipat, maketazioaren gorabeherak ondo ezagutzen ez direnean eta, gauzak ikaragarri errazten ditu, zeren bai publizistek zein maketalariak nola kazetariak ere bai bait dakite nolakoak diren landu behar dituzten espazioak. Desabantailen artean, ondorengo aipatu behar, alegia, publizitatetik ohizko eskemetatik irteten den eskari bat datorrenean, zenbait kasutan publizitate hori atzera botatzerainoko malgutasun-falta. *Arrasate Pre s-sek*, esate baterako, era honetako maketarekin lan egin du orain arte.

Maketa malguan, bestalde, gauzak aldatu egiten dira aletik alera. Lehenengo eta behin publizistek dagoen publizitatea hartzen dute kontutan. Bigarrenik, dagoena banatu egiten dute aldizkariaren orrietan zehar eta publizitateari dagokion maketa egin. Ostean, erredaktore-buruak edukinei dagokien maketa egiten du eta maketalariari eman. Eragozpenen artean, aletik alera aldatzen ibili beharra dauka sistema honek. Publizista eta erredaktore-buruaren arteko zehaztasuna eta koordinazio ona eskatzen du. Publizistak, batez ere, aurretiaz egin behar du lan, gauzak ondo joan daitezzen. Behin menperatu ondoren, sistema hau aberatsagoa da, irudimena izanez gero, bide gehiago eskaintzen ditu barietateak. Horrezaz gain, hobeto aprobeitza daitezke publizitate-mundutik datozkeen eskariak.

Beraz, zein hautatu, maketazio zurruna ala malgua? Talde bakoitzak aukeratu beharko du. Zurruna oso ondo dator hasieran, lan-sistema ondo ikasi eta menperatu artean. Esperientzia duen norbait egonez gero desberdina litzateke, baina ez da horrela izaten normalean. Hasteko, bada, zurrunarekin hasiko nintzateke. Pare bat urte pasatu ondoren, aldatzeko ordua izan liteke.

DISEINUAREN BATASUNA

Denetarikoa gaiak lantzen dituzten era honetako aldizkari generalistetan, nekeza da soilik sektore batentzat erakargarriak izan litezkeen planteamendu formal, ausart eta aurrerakoiak egitea. Helburua gaztetxoekin hasi eta jubilatuentzat ere erakargarria izan dadila baldin bada, sektore bakoitzarentzat zerbait berezia izan beharko du, baina diseinuak batasuna izan beharko du, osterantzean hain desberdinak diren irakurle horiek eragozpenak izan litzakete aldizkariarekin identifikatzeko. Paginazioa, letra-motak, goiburua antolatze modua,

horiek, politikak direlako besterik gabe, sartu beharrik. Horre la hasiko bagina, eta zoritxarrez gura baino sarriago gertatzen da, konturatu orduko maketan lardaskatzen ariko ginateteke, aldizkariaren nortasun-zeinuak nahaspilatzen. Besterik da, oso desberdina, behar berriak sortu ahala maketa egokitzen joateko malgutasuna izatea. Azken hau guztiz beharrezkoa ikusten dut, aldizkaria bizia delako eta moldatuz joan behar duelako, baina beti berea duen nortasunari eutsiz.

IRAKURKETA ERRAZTU

Aldizkari guztietan, baina akaso herri-aldizkarietan modu nabarmenagoan, irakurketa erraztu egin behar zaio irakurleari, gauzak erraz eta samur irakur ditzan. Gure garaiko maisu-maistrek gurekin erabili zuten “La letra con sangre entra” sistemak ez du hemen balio. Alderantziz. Irakurketa gauzarik atseginen eta errazena izan dadin egin behar da lan.

Irakurketa desberdinak

Alde horretatik, eta kontutan hartuta gure gizartean multimedian bizitzen ikasten ari garen honetan lehenetsunak aldatzen ari garela eta geroz eta denbora txikiago eskaintzen diogula aldizkariak irakurtzeari, bi edo hiru irakurketa posible egiten duten sistemak erabili beharko genituzke: aurretitulak, tituluak, azpitulak, sarrerak, argazki-oinak, aipuak testuan zehar, testu-kutxak, infografikoak... Irakurleak astirik ez badu, goiburu aldea irakurriko du, argazki-oina, eta aipuak. Gaia interesatzen bazaio, testu-kutxak ere irakurriko ditu, infografikoarekin batera. Eta artikulua irakurtzeak merezi duela erabakiz gero, horixe egingo du idazlan osoarekin. Eta bestela, aurrera egingo du, bere begien arreta erakarriko duen hurrengo orrialderaino.

Labur idatzi

Laburtasunak ikaragarri errazten du irakurketa. Gogoratu helburua irakurtzen ohituta ez dagoen jendearekin komunikatzea dela. Batzuk, euskaraz irakurtzeko gai izan arren,

beren ama-hizkuntzan alfabetatuak ez daudelako eta besteak, alfabetatuak diren arren, kultura bisualean hezi direlako. Beraz, artikuluko laburrak idatzi, eta luzeak idaztea tokatzen denean, zatikatu edukinak eta modu atseginean antolatu eta aurkeztu, irakurlea errazago sar dadin.

Idazkera erraza

Hizkuntzak ere erraza izan behar du. Herri-mailan ari gara eta berriro ere gogora ekartzea komeni da jende gehienak ez duela euskaraz irakurtzeko ohiturarik. Beste herrialde batzuetan horrelako jendearentzat proposamen zehatzak egin dira eta produktu bereziak atera eurentzat: prentsa herritarra, popularra. Idazkera aldetik geuretzat oso interesgarria izan daitekeen planteamendua dute. Zuetariko batek baino gehiagok ezagutuko du *Claro* egunkari espainiarraren kasua. Idazteko moduari zegokionez, oso garbi idatzita zuen bere estilo-liburuan, idazkera berezia erabili behar zela, eskuarki irakurtzeko ohiturarik ez zuen irakurlea irabazteko. Esaldiak oso era sinplean idatzi behar ziren: subjektua, predikatua, aditza eta puntu. Subjektua, predikatua, aditza eta puntu. Esaldiak ezin ziren bi lerrokoak baino luzeagoak izan. Praktikan agertzen ziren luzera handiagokoak, baina oro har ikusten zen erraz idazteko (gauza benetan zaila) ahaleginak egiten zituztela. *Claro* pikutara joan zen, baina ez idazkeraren planteamenduagatik. Badira *Bild* alemana, *Today*, *The Daily Mail*, *The Daily News* eta munduan zehar barreiatuta dauden hainbat eta hainbat egunkari eta astekari arrakastatsu idazkera-politika berdina daukatenak. Euskal Herrian badira bide hori nola edo hala jorratu dutenak, *Auspoa* argitaletxea eta *Habe* aldizkaria adibidez. Mereziko luke herri-prentsan ere hizkuntza erraza era serioan lantzeak.

Elementu grafikoak

Irudiaren kultura aipatu dut goian. Komikia, zinea eta telebistaren kulturaz ari naiz. Gure bizitzetan halako pisua eta

presentzia dituzten medioez. Medio hauek letra inprimatuare n kodeekin zerikusi txikia duten beste kode batzuek gobernatzen dituzte, konturatu barik barneratu ditugun kodeak. Irakurlego gaztea da batipat medio hauen artean ordu gehien eman dituen taldea. Gazte hauek irabazi nahi izanez gero, erabili egin behar gu realdizkarietan beste medio horietatik baliagarriak izan lezkigukeen bitartekoak.

Hiru elementu aipatuko nituzke nagusiki: argazkiak, infografikoak eta kolorea. Azken hau izan liteke oraingoz zailena lortzeko, kostuak ikaragarri garestitzen dituelako, baina besterik ez bada, publizitatean erabili beharko litzateke. Bada Estatu Batuetan arrakasta handiko aldizkari bat, *People*, publizitate gehiena kolorez eraman arren, erabat zuribeltzean egiten dena.

Argazkiak askoz ere eskuragarriagoak zaizkigu. Hobeto ezagutzen dugu argazkien mundua. Argazkiak guztiz beharrezkoak direla herri-aldizkari batean esango nuke. Argazki biziak, herritarrak protagonista eta subjektu nagusi dituztenak. Argazkiek sekulako arrakasta daukate, besteak beste jendeari (denoi) izugarri gustatzen zaiolako (zaigulako) beraietan agertzea. Jendearentzat zaila izango da egunkari handietan inoiz agertzea, baina posibilitateak areagotu egiten dira ikaragarri herri-mailako aldizkari batean. Euskaraz jakin ala ez, argazkiak bere hizkuntz propioa du, jendeak baloratu egiten ditu argazkiak eta beraietan motiborik agertuz gero, albokoa irakurtzera edo itzulpena eskatzera bultzatuko du.

Infografikoei dagokienez, berria izan arren, ez dut uste posibilitate-moduan baztertu behar denik. Teknika berezia eskatzen du eta herri-aldizkarietan askotan posible ez den lan egit-

PRAKTIKOTASUNA

Komunikabide handiak ezin dira egunero herri-mailako xehetasun txikieta heldu. Herri-aldizkaria, ostera, bai eta arazo handirik gabe.

Maketak herriko irakurleak edozein herri-aldizkariri eskatzen dion informazio praktikoari lekua egin behar dio derrigorrez: deialdiak, erakusketak, zineak, emanaldiak, manifestazioak, beharrezko telefonoak, abisuak, lan-aukerak, jaiotzak, ezkontzak, urteurrenak, heriotzak... herriaren taupada adierazten duen informazioari, alegia.

Jendeak elkarren berri gehiago jakin nahi du eta herri-mailako aldizkariak ederto asko bete lezake behar hori. Besteak beste herriko plaza bihur daitekeelako, iritzi guztiak biltzen dituen plaza. Horretarako aldizkariak bide desberdinak urra litzake. Alde batetik, herri horretako agente sozialei ahotsa emanaz, euren iritziak ager ditzaten. Bestetik, mundu guztiko komunikabide idatzietan erabiltzen den gutun-saila dago. Bertan irakurleak bere iritziak argitara ditzake. Eta azkenik, aldizkariak ondo egingo luke telefono bat irekitzen, herritarren sugerentziak, kexak, etab. aldizkarian ager daitezen.

Benetan plaza bihurtuko balitz, herritarrak erabat identifikatuko lirakeke aldizkariarekin, berena eginez.

PUBLIZITATEAREN TRATAERA

Herri-aldizkariak ondo zaindu behar du publizitatea, baita bertan egin behar denean ere. Bultzatzaileek ezin dute inolaz ere ahaztu publizitatea dela finantzabiderik inportanteenetakoa eta horregatik hain zuzen, babestu eta mimatu egin behar dela.

Aldizkariak zenbat eta publizitate gehiago eta iturri desberdinetakoa eduki, orduan eta askatasun handiagoa izan lezakeela uste duenetakoa nauzue. Nekez berma daiteke aldizkari edo komunikabide baten independentzia diru-iturria bakarra denean. Edozein gauza bere osoan ordaintzen duenak, herriko udala, ikastola ala denda izan, kontrolatu nahi izaten du, logikoa denez. Norbere ekarpena askoren arteko bat

gehiago denean, aldiz, askoz ere zailagoa egiten dira kontrol-nahiak. Horregatik da garrantzitsua publizitate asko eta desberdina edukitzea. Zeren publizitateak, diruaz gain sinesgarritasuna ere ematen bait dio edozein aldizkariri. Ez da berdina betiko kutxen edo argitaletxeen iragarkiak agertzea ala *El Corte Ingles*, *Iberdrola*, *IBM*, *Opel* edo beste goimailako izenena. Gure bizitzaren toki guztietan agertzen diren firma ahaltu hauek gure aldizkarietan ere agertze hutsak sekulako indarra ematen die, nere ustez.

Horregatik ez du balio iragarkiak eskuz edo edozein modutan egiteak. Kalitate-kontrol zorrotza jarri beharko litzateke publizitatea egiterakoan. Letra eta irudien kalitatea, testuen zuzentasuna eta egia... Aldameneko dendariak ikusten badu berak ordaindutako iragarkiak txukun irteten direla, bere irudia irabazten ateratzen dela, hurrengoan ere diru gehiago inbertitzeko gertuago egongo da. Horien konfidantza ere irabazi egin behar da, ez euskaltzaleak direlako, ordaindutakoa profesionaltasunez egiten zaielako baizik. Hizkuntza hori euskaltzaleek eta euskaltzale ez diren merkatariek ulertzen dute, handiek nahiz txikiak.

AUTODISZIPLINA

Behin, Euskal Herriko herri-aldizkari bat gainbegiratzen, aldizkari horren zuzendariak egunkari batean argitaratutako artikulu trinkoaren kopia ikusi nuen, letra txiki-txikian orrialde bi betetzen zuela. Artikulua aldizkarirako egokitzen ere ez zuen lanik hartu. Zegoenetan fotolitoa atera eta hantxe zegoen, ezker-eskuin.

Zuek esango didazue zer interes izan dezakeen halako exhibizioak herri-aldizkari bateko irakurlearentzat. Kasu honetan idazlearen egoak edo nitasunak gainditu egin zuen medioaren logika. Horretan gabiltzan guztioi gerta lekiguke, aldiz.

Labur eta herriari dagozkion gaiei buruz idatziko dugula erabaki badugu, eutsi egin behar diogu erabakitakoari, serio jokatu, autodisziplinaz.

KOLABORAZIOAK

Kolaboratzaile onak aldizkariaren gatza eta piperra izan ohi dira. Jakin eta gero nortzuk izango diren, lekua egin behar zaie maketa pentsatzeko orduan. Komenigarria da bakoitzari beti neurri bateko kolaborazioa eskatzea, bestela sekulako anabasa izateko arriskua dago eta.

Ahal izanez gero, egilearen izen-abizenak erabiltzea gomen-datuko nuke, eta inoiz ez ezizenak. Besteak beste, herri-mailan zer esaten den bezain inportante edo inportanteago nork esaten duen jakitea bait da, denok ezagutzen dugu elkar eta. Artikulua ezizenez agertuz gero, esandakoak ere galdu egingo luke pisua, hainbat jende ezizena zerbait ezkutatzeko erabiltzen dela uste izango lukeelako. Bestela esanda, iruditzen zait ezizenekin artikuluek sinesgarritasuna galduko luketela. Horrekin batera, sor litezkeen eztabaidak askoz argiagoak eta eragingarriagoak izango lirateke benetako izen eta deiturekin sinatuta doazenean.

ALDAKETAK SARTZEKO MALGUTASUNA

Munduko edozein tokitan gobernu berri batek agintea hartzen duenean, gizalegez edo, gutxienez ehun egunetako epea ematen zaio, kontuak eskatzen hasi aurretik. Era berean, iruditzen zait herri-aldizkari baten maketa ez dela amaitzen aldizkariaren lehen alea kaleratzearekin batera. Edozein herri-aldizkariri epe bat eman behar zaio irakurleen iritziak jaso eta poliki-poliki aldaketak sartuz joateko. Sailen toki-aldaketak, izen-aldaketak, sail berriak zaharren ordeztu, beti ere irakurleen nahietara hurbiltze aldera eta, ahal delarik, estiloari dagokionez goian aipatu ditugun konstanteak aldatu barik. Aldizkaria egiten duen taldeak horrenbesteko malgutasuna izan beharko lukeela iruditzen zait.

Honek, hain zuzen, konpentsatu egingo lituzke, artikulua honen hasieran aipatu dugun bezala, edozein produktu atera aurretik argitaletxe handiek egiten dituzten merkatu-azterketa garestiak. Herri-mailako taldeek ez dute aldeztu aurretik horrelakorik egiteko aukerarik, baina bai aldizkaria ateratakoan. Merkeagoa apika, baina bestea bezain baliagarria edo gehiago. Dena ez da eta, diru kontua.

KAZETAL ENPRESEN ANTOLAKUNTZA

JORDI MOLET

Kazetal enpresa txikiak ilusioaren eta eragileen borondate onaren frutu izaten dira sarri, eta askotan, edozein enpresak lortu nahi dituen emaitzak bermatuko dituzten eta hain beharrezkoak diren merkatu-ikerketak egin barik sortzen dira. Eta dinamika hori ez da batere egokia merkatuan lehiatzeko, merkatal konpromisuei aurre egiteko, langilegoaren soldadak ziurtatzeko eta kazetal produktuaren iraupenaz borrokatzeko, ager daitezkeen ustegabeko guztiei aurre eginez.

Oro har, kazetariak, beren ofizioa hain maitea duten profesionalak, baina askotan enpresa eta ekonomi munduaren katramilak ezagutzen ez dituztenak, izaten dira kazetal proiektuak bultzatzen eta aurrera ateratzen dituztenak. Hau izan daiteke kazetal enpresa askoren desagertzearen arrazoi nagu-

sia. Edo, erabat desagertu ez diren arren, hilzorian dauden beste askorena, zailtasunez beteriko merkatu bortitzari aurre egin ezinik.

Hala ere, ez pentsa neuk zuzentzen dudan egunkaria merkatu-ikerketak izugarriak egin ondotik sortu zenik. *El 9 Nou* aldizkaria 1978ko martxoan agertu zen, bultzatzaileek gestiotan bi urte eman ondoren. Eta “gestioak” diodanean, enpresaren aniztasun politikoa ziurtatuko lukeen akziodunen erakartzeaz eta garai hartan Administrazioak aldizkari berriei eskatzen zien dokumentuen tramitazioez ari naiz. Ez zen, beraz, inolako merkatu-ikerketarik egin. Enpresak berak ere, ez zuen izan egitura profesional egoki bat hasierako zailtasun ekonomikoei aurre egiteko. Baina jakin egin behar duzue, *El 9 Nou* sortu zenean, inork ere ez zuela uste egunen batean asteko lau edizio izango zituenik eta ezta ere *Prensa d’Osona-k* — argitaldaria, alegia— urteko 300 milioitik gorako aurrekontua izango zuenik.

El 9 Nou-ri gertatu zaiona, beste aldizkari askori ere gertatu zaio. Hasieran esaten nuena, hortaz, beharrezkoa da, baina ez derrigorrezkoa. Areago oraindik, enpresak administrazio egoki bat izan dezan bitarteko guztiak eduki eta zein politika jarraitu behar duen adieraziko dioten merkatu-ikerketak oro aldean izan arren, inork ere ezin izango du arrakasta ziurtatu. Nolanahi ere, gure enpresaren inguru ekonomikoaren baldintzak ez ezagutzea, gure irakurleen lehenetsuen berririk ez izatea, zein irakurleko motari zuzentzen gatzazkion ez jakitea, etab., oso arriskutsua izan daiteke. Eta honi guztiari erantzen badiogu enpresa-gestio oker bat, hileroko emaitza-kontuaren datuen ezagutzagabetasuna edota merkatu-joeren ezjakintasuna, edozein unetan pikutara joan daitekeen egonkortasunik eta ziurtasunik gabeko kazetal produktua lortuko dugu.

Betidanik pentsatu ohi dut kazetal enpresa txiki zein ertainetan benetan neketsua dela sail guztiek erritmo eta ilusio berberaz lan egitea eta profesional bakoitzak bere esfortzua beharrezkoa dela ulertzea aldizkariak ongi funtziona dezan. Eta sail guztietan erantzun homogenoa lortzea nekeza iruditzen zaidala diot, publizitate eta administrazio-sailak, oro har, ez

di rdako erredakzio-saila bezain identifikatuak sentitzen proiektuarekin.

Ez nuke nahi inork ere nere hitzak gaizki ulertzea edota aldizkariaren sailen lan-balorazio desberdinak egiten ari naizenik pentsatzea. Soil-soilik, kazetariak, euren lan-dinamika xurgatzaileagoa delako, oro har, proiektuarekiko lotuago sentitzen direla diot. Administrari batek oihal-enpresa batean, zapata-enpresa batean nahiz aldizkari batean lan egin dezake; kazetariak, ordea, komunikabideetan bakarrik, eta aukeran, bere lana ahalik eta hobekien burutu dezakeen lekuan.

TALDE OSATUA

Nere ustez, tokian tokiko nahiz eskualdetako kazetal enpresa gehienek bi gaitz nagusi dituzte, eta hain zuzen ere, horiek azpimarratuz eman nahi izan diot hasiera artikulu honi. Batetik, aldizkari bat aurrera ateratzeko beste inoren beharrik ez dutela uste duten kazetarien errua azpimarratu nahi dut. Eta bestetik, aldizkaria osatzen duten sail desberdinen arteko elkar ezulertzea.

Ez bata, ez bestea dira onak merkatuan ahalik eta ezarrerarik zabalena lortzeko. Alderantziz baizik, biak dira enpresaren iraupena arriskutan ezar dezakeen zama astuna.

Zer egin behar da, hortaz, kazetarien eta kazetari ez direnen arteko dikotomia gainditzeko?

Lehenik, enpresa merkatuan lehiatu nahi duen beste edozein merkatal elkarte antolatzen den irizpide berberekin antolatu. Bigarrenik, taldeari kohesioa eman langile guztiak proiektuaren partaide bihurtuz, enpresaren gorabeheren berri emanez eta beren kolaborazioa ondorio onak lortzeko ezinbestekoa dela erakutsiz.

Talde osoaren konjuntzioa lortzea funtsezkoa da aldez aurretik erabakitako helburuak lortzeko. Hau honela gertatzen ez bada, bi mailatan zatituriko taldea izango dugu: lehen mailakoa eta bigarrenkoa.

GAI EKONOMIKOAK ETA INFORMAZIOZKOAK BEREIZI

Sail guztiek erritmo berean lan egiteak eta emaitzarik onenak lortzen saiatzeak ez du esan nahi aldizkariaren edukinetan merkatuak eragin ditzakeen presioak onartu behar ditugunik. Beren kazetal proiektua interes politikoen edo ekonomikoen men utzi dutenek hanka-sartze galanta egin dute, eta lehenago edo beranduago, garesti ordaindu beharko dute.

Kazetal independentziak beste edozein gogoramenen gainetik egon behar du. Zuzendariak, gerenteak zein zuzendari orokorrek, talde ekonomikoen nahiz politikoen presioetatik babestu behar du erredakzioa. Eta inoiz ere ez dio txantajeari amore emango eta informaziorik ezkutatu edo aldatuko norbaitek aldizkariari publizitate-kanpainaren bat galtzeko mehatxua egiten diolako.

Oso garbi izan behar dugu gure aldizkarian iragarkiren bat jarri nahi duenak gure irakurleengana heldu nahi duelako egiten duela eta gure produktua publizitate-euskarri on bat dela dakielako. Beraz, inork informazio batengatik publizitate-kanpaina bat erretiratzea erabakitzen badu, hori egiteko askatasun osoa du; baina, aldi berean, bere mezuak gure irakurleengana iristea nahi badu, gure publizitate-sailetik iragan, dagokion tarifa ordaindu eta aldizkariari bere eginkizuna betetzen utzi beharra izango duela jakin beharko du.

Prentsa lokala nahiz eskualde-prentsa irakurleengandik oso gertu dago. Informazioren batengatik ukitua senti daitekeen edonork ez du inolako arazorik izango bere kasua aldizkariko zuzendariarekin eztabaidatzeko. Hau ez da horrela gertatzen prentsa handian, irakurleei zaila gertatzen bait zaie goimailako kazetal arduradunekin hitz egitea. Irakurlearen eta aldizkaria zuzentzen dutenen arteko hurbiltasunak inoiz arazoren bat sor dezakeen arren, gainditzen jakinez gero, lagungarri gertatzen da behar bezalako kazetagintza egiteko eta, batipat, baliagarriagoa gizartearentzat.

Horago kanpo-agenteeak aldizkarian eragin ditzaketan presioez mintzatu naiz. Sektore politiko eta ekonomikoak ohituak

daude kazetariak presionatzera garia euren errotara eramateko. Gauzak honela izatea ez da harritzekoa; baina kezkarria litzateke haiek informazioen edukinetan eraginik izateko bidea aurkitzea. Zuzendariaren eginkizuna, beraz, kazetariak askatasun osoz lan egin dezaten lortzea da eta euren lana irizpide profesionali soilik erantzutea. Presioak kanpotik datozen bitartean eta aldizkariko arduraduna haiek neutralizatzeko gai den heinean, ez dago kezkatu beharrik. Baina horrela gertatzen ez bada, aldizkaria agintea dutenen zerbitzuan dagoen komunikabide bihurtzen bada, oso zaila izango da aurrera ateratzea.

Interes ekonomikoen eta kazetal irizpideen bereizketa funtsezkoa da enpresaren funtzionamendu egokirako. Badira, hala ere, besterik pentsatzen dutenak eta era guztietako dependentziak onartzen dituztenak aldizkariaren epe laburrerako funtzionamendua ziurtatzeko. Berehala ohartzen dira, ordea, ezin dezaketela lotura hori hautsi autonomia ekonomikorik ez dutelako, eta autonomia hori berreskuratzina dela, independenteak ez direlako.

EKONOMIKOKI BURUASKI IZAN

Autofinantzaketa lortzea da sekreturik handiena kazetal enpresa batek behar bezala lan egin dezan. Emaitza-kontua positiboa bada eta enpresak beste inoren laguntzarik behar ez badu, gauzak samurragoak izanen dira. Baina alokairuak ordaintzeko orduan edo Gizarte-Segurantzari zorrak ordaintzeko garaian laguntza eskatu behar badugu, neketsua izango zaigu zailtasun-uneetan laguntza eman digunak ezer ez eskatzea laguntza haren truke.

Kazetal enpresek borroka egin behar dute beren emaitza-kontua osasuntsua izan dadin. Enpresa hauetako administrazio-a rduradunek kontrol kontablea eguneratua behar dute izan, behin eta berriz erkatuz aurrekontuekin esplotazio-kontua nahi bezalako konportamendua ote duen jakiteko. Diru-ara-zaok sortuz gero, administratzaileek konponbide finantzario

arruntak bilatu beharko dituzte, eta inoiz ere ez, mezenasen batek utz dezakeen diru errazaren bila jo.

Publizitatea oso diru-iturri garrantzitsua da edozein aldizkariren iraupenerako. Askotan publizitateari esker diru-sarrera guztien %60 gainditzera iritsi daiteke. Argi dago, beraz, publizitateak garrantzi izugarria duela esplotazio-kontuan; horregatik merezi du, hain zuzen ere, gure arreta osoa.

Dena den, gure arreta merezi izateak ez du esan nahi aldizkaria iragarkiak jartzen dituztenen interesen menpe ezarri behar dugunik. Gure eginkizuna, beraz, mezu publizitarioak estu-estuan bezeroarekin alde zurretik paktatutakoa jaso dezan izango da. Honek esan nahi du iragarkia dagokion lekuan agertuko dela, bezeroak gehigarriren bat ordaindu badu kokaleku hobeko bat izatearren errespetatu egingo zaiola, bezeroari originalaren sorkuntzan esku hartzen uzten zaiola, etab. Bere aldetik, bezeroak publizitate-tarifek ezartzen duten salneurria ordaindu beharko du eta hitzarmenean erabakitakoaren arabera egin.

Hau da, eta ez besterik, aldizkariko publizitateari eman behar zaion tratamendu zuzena. Bezeroari ahalik eta zerbitzurik onena eskaini behar zaio, baina garbi utziz erosten duena bere iragarkiarentzako leku bat dela eta horrek ez diola aldizkariaren edukinetan esku hartzeko inolako eskubiderik ematen. Kontrakoa egiten saiatzen denak lortuko duen gauza bakarra izango da erredakzio eta merkatal sailen artean betidanik izan diren susmoak pizten lagundu. Baina, batez ere, marketing eta publizitate-munduaren bilbapenak ezagutzen ez dituela erakutsiko du.

Publizitate-sailak irizpide komertzial estuekin lan egin behar du. Bere helburua aldizkariak publizitateari esker ahalik eta diru-sarrerarik handiena lortzea behar du izan.

Publizitate-burua bere saila ongi antolaturik egon dadin eta bezeroak jasotako zerbitzuaz pozik senti daitezen ahaleginduko da. Taldea motibatu eta bezeroei harrera ona egiteaz gain, publizitate-buruak bide irudikorak bilatu behar ditu bezero berriak erakartzeko.

Nolanahi ere, utz nazazue berriro ere kontratazioa egiteko orduan izan behar den zuzentasuna aipatzen. Badira alderdi

honi garrantzirik ematen ez dioten aldizkariak eta gero zailtasun handiak izaten dituzte publizitate-fakturak kobratzeko garaian. Publizitatearen kontratazioari behar duen seriotasuna emanaz bakarrik sahiets daiteke arazo ugari.

Izan ere, edozein kazetal enpresak zuzena behar du izan bere harreman komertzial guztietan. Aldizkariaren banaketa bere garaian egin behar da eta kioskoetan nahiz liburudendetan dagozkien albaranak jaso behar dituzte. Itzulitako aleen kontabilizazioari ere garrantzi berezia eman behar zaie, zuzen egiten ez bada, liburudendaren batekin arazoak izan ditza-kegu eta.

Harpidedunekiko zerbitzua banaketa arrunta baino are delikatuagoa da. Aldizkari baten harpidedun egiten diren pertsonak etxean lehen orduan aldizkaria jaso ahal izateko egiten dira. Harpidetzen gestioa oso konplexua da eta euskarri informatiko eta banaketa-sare on batzuk ez baditugu zaila gerta dakiguke zerbitzu on bat eskaintzea behar bezalako arrakastaz.

Kazetal enpresa baten gestioak ohizko irizpideei erantzun behar die, eta uste dut gaur egun hau informatikaren laguntzaz bakarrik egin daitekeela.

TEKNOLOGIA, GARAPENAREN OINARRI

Edozein kazetal enpresaren hazkundearentzat garrantzitsua da, aukera egiteko garaian, sail bakoitzean erabiliko den informatika-tresna egokia eta, bereziki, programaziorik egokiena hautatzen asmatzea.

Erredakzioa idazketa, testu-edizioa eta orri-montajea ahalbideratuko dituzten tresna erabilerrazez hornitu behar dugu. Merkatuan salneurri desberdinetako soluzioak eskaintzen duen etxe bat baino gehiago dago aldizkari profesional edo erdi-profesionalek euren fotokonposaketa-sistema propioaren jabe izan daitezten.

Administraritzari eta publizitate-gestioari dagokienez gauzak zaildu egiten dira. Ekipoen eskaintza oso zabala den arren,

programena ez da hain ugaria eta enpresa gehienek euren beharretara egokituriko programak eskatu beharrean aurkitzen dira. Honek, alde batetik, gestio-informatika behar baino garestiagoa ateratzea dakar eta, bestetik, eskatutako zenbait programa epe labur batean zaharkituta geratzea, eskatu zituenak informatikaren funtsezko aspektu batzuk ezagutzen ez zituelako. Horregatik, gero eta gehiago, proportzio berdintsetako kazetal enpresak ados jartzen ari dira denontzat baliagarriak izan daitezkeen programak eskatzeko. Garbi dago informatikaren laguntzarik gabe ezinezkoa dela gure enpresak eguneratuak egotea.

Kazetal enpresen arteko lankidetzak ezinbestekoa bihurtzen ari da. Prentsa lokalean eta eskualde-prentsan lan asko eta asko errepikatu egiten dira eta lankidetzak-hitzarmenetara iritsiko bagina, kosteak murrizteaz gain, zerbitzuak ugaltzea eta hobetzea lortuko genuke.

Uste dut prentsa lokalean zein eskualde-prentsan dihardugun guztiok jabetu garela horretaz, baina behar denean kosta egiten zaigu zerbitzuak konpartitzera behartuko gintuzketen hitzarmen zehatzetara iristea. Askotan, enpresen arteko zelo profesional ulergaitzak dira honen errudun; bestetan, konpartitutako lanean dugun konstantzia urria.

Gu, Katalunian, azken urteotan ahaleginak bateratzen saiatu gara. "Asociación Catalana de la Prensa Comarcal" delakoa ere dimentsio desberdinetako kazetal enpresen arteko ahalegin bateratu horren fruitu da. Zentzu honetan ere aurrerapausu handia egin dugu aldizkari-multzo batek, Gironako *El Punt*-ek, Manresako *Regió 7*-ek eta *El 9 Nou*-k esaterako, eta orain arte, asteburuetan, denon artean eginiko aldizkari bat plazaratzea lortu dugu. Hau burutzeko denok, den-denok, zenbait gauzari uko egin behar izan diogu, baina hala egin badugu merezi zuelakoan egin dugu eta, batipat, konturatu garelako hau dela egitura-kostuak gehiegi berretu gabe hazkunde bat lortzeko bide bakarra.

Hala ere, uste dugu ez garela oraindik inora ere heldu eta jorrazteko geratzen zaigun bidea luzea eta neketsua izango dela. Inguru geografiko berekoak ez diren aldizkariak akordioak bilatu beharko lituzkete informazio orokorra konpartitu

eta euron artean albiste-agentzia gisa lan egiteko. Baina bistan da hau oso zaila dela eta informazioak konpartitzeak, egunkarien kasuan batez ere, azpiegitura tekniko garrantzitsu baten jabe izatea eskatzen duela, komunikazio-sare on batzuekin. Denontzat argi eta garbi dagoena da informazioa elkar trukatzeko erabiliko den bideak egonkorra izan behar duela eta inoiz ere ezin daitekeela gai hau inprobisazioaren menpe utzi, beti bait daude, harremanak ezin hobekak izan arren, gauza urgenteagoak egiteko aldizkarian bertan beste enpresetara informazioa bidaltzea baino.

Kostuak merketzeko zerbitzuak konpartitu ahal izateak demostraturik gelditzen da albiste-agentzien gehikuntza ikusirik. Iritzi-artikuluak, denborapasak, artikulu teknikoak, etab. eskaintzen dituzten enpresen kopurua gero eta handiagoa da. Agentzia berri hauek ez lukete merkatu-kuotarik izango geuk bilatuko bagenitu hain beharrezkoak ditugun eta, ezpairik gabe, konpartitzeko modukoak diren artikulu hauek.

Honetaz gain, egunkarien kasuan oso argi dago informazio orokorrari arrakastaz heldu ahal izango zaiola, baldin aldizkari bat baino gehiagoren artean egiten bada. Horrela ez bada, nekez lehiatu ahal izango dugu hiri handietako egunkariekin eta gure produktuak osagarriak baizik ez dira izango.

HIZKUNTZA, ESKUBIDE BAT ETA BETEBEHAR BAT

Katalunian prentsa lokala nahiz eskualde-prentsa hizkuntza nomalkuntzaren benetako bermatzaile bihurtu dira. Aldizkari handiek ez diote aurre egin nahi izan prozesu honi eta, merkatu-kuotak galtzearen beldurrez, gaztelania erabiltzen jarraitzen dute. Egia da batzuek, noizbehinka, saialditxo batzuk egiten dituztela katalanez, baina ez dira ausartzen edo ez dute borondatearik bertako hizkuntza erabiltzeko. Izan ere, Katalunian oso modan dago katalaneraz irakurtzeko gai den irakurle-kopuruaren "muga"z hitz egitea, argumentatuz orain arte hizkuntza honetan argitaratu diren aldizkari nazionalak ez dituztela 40.000 aleak gaudituz.

Baina guk, tokian tokiko eta eskualde-prentsakook, argumentu honek pisurik ez duela uste dugu. Bestela, nola adieraz daiteke gure aldizkariak hain irakurle-kopuru garrantzitsua lortzea? *El 9 Nou*-k 15.000 aleko tirada du ostiraletako edizioan, 140.000 bizilagun gainditzen ez dituen eskualde batean. Eta *El Punt*, Gironako eskualdeetara mugatzen dena, igandetan 20.000 aletik gora dabil.

“Muga”rena gure herrialdeak behar duen hizkuntz normalkuntzari mesederik egiten ez dion jarrera bat justifikatzeko argumentu usteltzat dugu. Prentsa lokalak eta eskualde-prentsak eredu izan behar dute, bai irakurlearengandik hurbilenik dagoen informazioaren tratamenduan, eta baita hizkuntz normalkuntzan ere.

Uste dut —eta bene-benetan diot— gure enpresen etorkizuna ez dela batere erraza izango; baina itxaropentsua da eta merezi du borroka egiten jarraitzeak informazio-enpresak ekonomikoki indartsuak izateaz gain, herrialdearekiko leialak izatea lortu ahal izateko. Eta enpresa hauek komunikabide ez-profesionalekin kolabora dezaten gure herri eta hiriak elkarbizitza benetan hobetzeko gai izango diren eta gure herrialdeen aurrerakuntzan lagunduko duten kazetal produktuez hornitzeko.

Euskaratzailea:
JON BERGARETXE

ARRASATE PRESS

IÑAKI MENDIGUREN

AED (Arrasate Euskaldun Dezagun) elkartearen¹ baitan edo inguruan zebilen zenbait pertsona aldizkari bat euskaraz argitaratzeko aukeraz hitz egiten hasi ziren 1983. urtearen hasieran.

Zergatik?

- Egunkari salduenek herriko kroniketan erabiltzen zuten euskara-portzentaia zeharo testimoniala zen², batezbeste %5 bakarrik, eta egoera hori aldatuko zen itxaropenik ez zegoen.
- Euskarazko prentsaren salmenta oso urria zen:³ 1989an 143 *Argia*, 148 *Ipurbeltz*, 65 *Aizu*, 58 *Jakin*, 55 *Elhuyar* eta gainerakoak 50era iritsi gabe. *Hemen* eta *Eguna* ere gutxi.
- Bestalde, irakurlego potentzial aski zabala sumatzen zen, 1986ko erroldako datuen arabera, ia 12.000 pertsonak aitortzen bait zuten “zerbait edo ongi” irakurtzeko gai zirela.⁴

Beraz, garbi zegoen erronka: nola lortu, euskaraz ezer gutxi irakurtzen zuen irakurlego potentzial horrek gehiago irakurtzea? Eta noski, aldi berean, herri-mailako informazio-arloa aberastu nahi zen, herritarron integratze bide izan zedin.

Honetarako, laster ikusi zen ordura arteko ohizko ereduetatik urrundu beharra zegoela, ezin zela aldizkaria betiko gutxiengo euskaltzale militante edo kulturzalearentzat bakarrik planteatu, euskarari eta euskal kulturari buruzko diskurtso ideologiko eta kontzientziatzailea zuzenean egin gabe, euskaldunen gehiengoa erakarri eta irabazi behar zela euskara idatzira. Beraz, aldizkari herrikoi, sinple, praktikoa, irakurteraza egin behar zen; albiste erakargarri eta artikulua laburrekin, argazki eta elementu grafiko askorekin, etab.

Eta poliki-poliki, hausnarketa eta gogoeta askoren ondoren, proiektua zehaztu egin ahal izan zen: beti oso garbi egon zen *euskara hutsean* izan behar zuela, *astekaria* izango zela, *doanekoa*, neurri handi batean *publizitatez autofinantzatua*, *etxez etxe banatzekoa*, edukinetan *Arrasatera mugatua* batez ere —nahiz eta inguruetako berriak ere jaso bertakoentzat in terregarri gerta litezkeen neurrian— eta *autoedizioz* burutua.

Puntu honetan, esan behar da euskarazko erreferentzi punturik ez zela aurkitu; eta erdarazko hurbilena, berriz, Nafarroako Erriberan: *La Rivera Navarra*, Matias Escribanoren asmakizun arrakastatsua, enpresa pribatu modura gauzatua.

Eta hemen nola planteatu behar zen *Arrasate Press* izango zena?

- Guztiz pribatua eta merkatuko legeen arabera funtzionatzen bideratua? Euskararen egoera soziolinguistikoak ez zuen honetarako itxaropen gehiegirik ematen.

- Ala udal-aldizkari bat izan behar ote zuen? Bigarren kasu honetan, ia segurutzat jotzen genuen elebiduna izango zela, honek automatikoki dakarrenarekin: euskara beti erdararen menpe geratzea. Hau ebitatu beharra zegoen, eta horregatik pentsatu zen udal-laguntza handiaz, baina AED elkartearen eskuetan uztea, honek egin zezakeelako euskara hutsean.⁵

ELEMENTU EZBERDINEN AZTERKETA

BALIABIDE PERTSONALAK

Bi motatakoak bereiziko ditugu:

1. Ordainduak edo soldatapekoak, ondorengo hauek orain artean:

- 2 kazetari.
- Maketatzailer bat.
- Administrari bat, nolabait ere publizista-lanak eginez. (Guzti hauek orain artean Udalak kontratatu izan ditu, honetarako Enplegua Sustatzeko Egitasmo-tik diru-laguntza izan duelarik Foru-Aldundiaren eta INEMen bidez. Sistema honen abantaila finantz karga banatzea izan da, beroni esker errazagoa gertatu delarik Udalar-entzat proiektua onartu eta bultzatzea. Eragozpenak aipatzekotan, langile hauek sei hilabetero lehiaketa-prozesu baten bidez aukeratu beharra izango litzateke mugapen nagusia, honek ezegonkortasun eta aldagarritasun kaltegarriak ezarri dizkigularik).

Nolabait esateko, azpikontratatuak edo, beste hauek dira:

- Zuzendaria (AEDek kontratatua, honetarako diru-laguntza Udalak ematen diolarik, hitzarmen zabalago baten barnean).
- Argazki-errebelatzailea.
- Aldizkaria etxez etxe banatzen dutenak.

2. Laguntzaile-sare zabala, musutruk edo doan lan egiten duena.

- Hainbat artikuluren idazleak: astero edo hamabost-teroko kolaboratzaileak.
- Laguntza iraunkorra edo behin-behinekoa eman duen jende asko.

BALIABIDE TEKNIKOAK

Autoedizioa jo zen egokientzat hasiera-hasieratik, egungo teknologia modernoak honetarako aukera bikaina eskaintzen bait du. Lokala eta oinarritzko azpiegitura-inbertsioak ere

Udalari eskatu zitzaizkion (2,5 milioi hasieran) eta 3 urtetan zehar beste horrenbeste inbertitu du AEDek, beharrezko azpiegitura teknologiko hori honako tresna hauek osatzen dutelarik momentu honetan:

- 2 Macintosh Plus, testuak idazteko.
- Macintosh II Ci bat, DIN A-3ko monitorea duena, maketatzeke.
- Laser Writer II inprimagailua.
- Agfa 300 puntuko *scanner*-a, irudiak digitalizatzeko.
- Modem-Faxa, informazioa bidali eta jasotzeko.

Programak:

- PageMaker, maketatzeke.
- Aldus FreeHand, diseinatzeke.
- MS Word, testu-prozesatzailea.
- MacView, *scanner* bidez informazioa jasotzeko.
- MicroPhone eta InterFax.

Guzti honi esker, astekaria formateatu eta maketatuta inprimategira eramaten da asteazken arratsaldetik ostegun arratsaldera bitartean, inprentak ostiral arratsaldean entregatzen dizkigularik ale guztiak, banaketarako prest. DIN A-4 formatua du eta normalean zuri-beltzean inprimatzen da, nahiz eta oso noizean behin zerbait egin izan den koloretan.

BANAKETA-SISTEMA

Lehen aipatu bezala, astekaria dohain zabaltzen da, eta eskatzen duen edonori ematen zaio: Arrasateko harpide gehienei berenizen eta helbideaz etxeko postontzira eramaten zaie ostiral arratsean —eta kasurik txarrean larunbat goizean—, banaketa hau hainbat gazte-taldek auzoka egiten duelarik AEDko dinamizatzailearen ardurapean. (Momentu honetan, 4.300 banatzen dira honela Arrasaten).

Eta banaketa-sistema hau azpimarratuko genuke arrakastaren elementu funtsezkotzat. Jakinik euskarak gizarte-eskari mugatua duela, oso garrantzizkoa da jendeari alea eskura ematea, eta “labetik” atera berri-berritan ematea gainera. Zer gertatuko ote litzateke jendeak dendara edo kioskora joan eta erosi edo eskatu behar balu?

Inguruko herrietara ere banatzen da: Aretxabaletan *Beinke*-koen bidez ia 600; Eskoriatzan *Axtroki*-ren bidez 200. *Postaz* bidaltzen direnak, Arrasateko baserri-auzo eta enpresetara 200, bailaratik kanpora 300...

Guztira 5.800 ale banatzen dira momentu honetan. Garai batean 7.000 ale, eta murrizpen honen zergatia posta-gastuen igoeran datza, bapatean pezeta batetik hamazazpira igo bait zuten kostua; ondorioz, kanporako bidalketa asko bertan behera utzi behar izan zen (kanpokoei posta-gastuak ordaintzea eskatzen zaie, aldizkaria jasotzeko: Espainiako Estatuan 1.000 pta., Europan 5.000 pta. eta gainerakoan 12.000 pta.).

FINANTZABIDEAK

- Batetik, aipatu da dagoeneko *Udalaren laguntza* garrantzitsua, bai azpiegiturako inbertsioak eginez (lokalak + tresneria), baita pertsonal ordaindua zuzenean kontratatuz edo AEDek kontratatzeko diru-laguntza emanez (honek 12 milioi inguru suposatzen ditu).

- Beste diru-iturri garrantzitsu bat *publizitatea* da. Honi esker, 18 milioi hartu ziren 1989an, 24 milioi 1990ean eta seguraski jaitsi egingo da 1991 honetan. Beherapenaren zergatiak azaltzeko, lehenik esan behar da 1990ean “gailurrera” iritsiko ginela seguraski —alegia, lortu litekeen guztia edo %100 eskuratu genuela, eta ez dela erraza maila horretan irautea—; bestalde, egoera ekonomikoaren kinka larria izan behar da kontutan, eta publizitate-arloa behar hainbat lantzeko baliabiderik eza.

- Beste *subentzio* edo diru-laguntza batzuk ere aipatu beharko lirakeke, eta hauek (3.100.000 pta.), Eusko Jaurlaritzatik datozenak dira.

- Azkenik, AED atzean egon da beti, berak jasotako subentzio, bazkideen kuota, etab.ez behar ziren inbertsioak egiteko prest, lehentasuna eman izan diolako proiektu honi.

Zer esan liteke balantze orokor modura? Kopuru zehatzegietan sartu gabe, esan behar da, pertsonaleko gastuak salbu (12 milioi inguru), urteko gastuak (27ren bat milioi iazko kontuetan) estaltzera iristen dela *Arrasate Press*.

EDUKINA

Edukin aldetik esan behar da aldizkariaren %40 dela publizitatea, orrialde guztietan zehar banatuta.

Honek baditu bi *abantaila* nagusi:

- Aldizkaria doakoa izatea ahalbidetzen du.
- Publizitate-mundua euskarara edo euskara arlo horretara hurbiltzeko aukera ere eman du: herri-mailan merkatariak masiboki publizitatea euskaraz egiten ohitu dira, eta hau oso garrantzitsua da hizkuntz normalizazioaren ikuspegitik.

Eragozpenak aipatzekotan, esan behar da zenbait momentutan publizitateak bere mugapenak ezartzen dizkiola aldizkariari. Baina, oro har, eta ongaitzak kontutan izanik, balantzea positiboa da zalantzarik gabe.

Gainerako edukinaz, eta hiru urteotako konstante batzuk laburbildu nahian, aipa litezke:

- Jose Mari Velez de Mendizabalen asteroko “Luma zorrotza”
- Gutunak
- Inkesta fotografikoa
- Asteko agenda
- Herriko albiste, berri, kontutxo, zurrumurru, gertaera, etab. laburrak
- Iritzi-artikuluak
- Elkarrizketa
- Erreportaia
- Kirolak

Kolaborazioak (gutxi gorabehera orrialde-erdiko idazlanak: Osasuna, Musika, Hezkuntza, Mendizaletasuna, Txirrindularitza, Euskara, Artea...).

Denborapasa edo entretenigarriak: Fotozahar.

ATBren programazioa (Arrasate Telebista sortu zenetik).

Eta beste zenbait gauza puntual (futbito-txapelketari eskainitako bi orri bereziak, beste hainbat gehigarri, zenbait ale berezi jai eta abarretan, iazko urtekaria, fotonobela...).

EMAITZA EDO ONDORIOAK

Geureburuaz gehiegi harrotu gabe, esan dezakegu proiektua arrakastatsua eta berritzailea izan dela ez bairik gabe, eta honetarako kontutan izan litezke:

- *Ale-kopuruaren eboluzioa*: Hasieran 1.700, gero 7.000 eta gaur egun 5.800, lehen aipaturiko postaren igoeragatik.
- *Jendearen iritzi positiboa*:
  - Arrasateko jende edo irakurleena, egin diren bi azterketetan ikus daitekeen legez. Bata Lan Kide Aurrezkiko Marketing-sailak egin zuena 1989ko azaroan (*Arrasate Press aldizkariaren ezarpen eta zabalkundeari buruzko azterketa*);⁶ eta bigarrena Deustuko Unibertsitateko Soziologi Fakultatekoek egin 1991ko udaberrian: “*Arrasate Press eta Arrasate Telebistaren ezarpen eta zabalkundeari buruzko azterketa*”.
  - Herriko alderdi politiko guztien onespina bereganatu du, PSOE izanik salbuespen bakarra, honek elebidun izatea eskatzen bait du. Honetan asko lagundu du, seguraski, aldizkariak berak “irizpide editorial” bat ez izateak; “neutralitate” honek ez du esan nahi aseptikoa dela eta edukin konprometigarriak baztertzen dituenik, baizik eta herritar guztien iritzietara irekia dagoela eta edonoren partaidetzarako plataforma dela.
  - Herritik kanpo izan duen oihartzuna, hainbat komunikabidetan isladaturikoak garbi agertzen duen bezala.⁷
- *Euskal Herriko beste hainbat herritan jarraitzaileak edo antzerako proiektuak sortzeko edo aurretik zeudenak birplantatzeko izan duen indarra.*
- *Publizitate-munduaren erantzuna* ere har daiteke nolabaiteko termometrotzat, eta oro har, behar hainbat izan dugula esan behar da, azken hilotan nolabaiteko motelaldia igertzen bada ere. Eztabaidagarria da, beraz, sarri aipatu izan den euskarazko publizitatearen urritasuna zeri zor zaion.

Herri-barneko dinamikara mugatuz, zera esan liteke:

Batetik, *informazio-mailan bere helburua betetzen du, informazio lokala suspertu bait du. Lehen ematen ez zen infor-*

mazioa ematen da eta jende gehiagorengana helerazten da. Mila eratako elkarte, erakunde, instituzio eta kolektibok dute beren ekintzen berri emateko aukera; iharduerak, pentsaerak, iritziak, pertsonaiak, arazoak, proiektuak, etab., hobeto ezagutzen ditugu orain.

Bestetik, *hori dena euskaraz egiten da*. Badakigu euskaraz gutxi edo batere irakurtzen ez zuen jendeak, euskaraz alfabetatu gabeko jendeak, gehiago edo gutxiago, baina irakurri egiten duela *Arrasate Press*s. Hainbat *erdal familiaratan ere sartu egiten da astekaria*, bertan seme-alabek euskaraz dakitelako; asko ez dakitenak ere ahal dutena irakurtzen eta begiratu bat ematen saiatzen direla badakigu; eta guzti hau pozgarria eta itxaropentsua da etorkizunerako. Beraz, irakurle, idazle edo nolabaiteko laguntzaile asko mugierazi du proiektu honek bere inguruan eta horrela inork gutxik esango du giza indarrak aktibatzea positiboa ez denik.

IRAGANA ETA ETORKIZUNA

Arrasate Press-en fenomeno ahalbidetu duten zenbait faktore azpimarratu nahi nituzke:

1. AED (Arrasate Euskaldun Dezagun) elkartearen izatea bera eta lana. Ukaezina da AEDek urtez urte etengabeko kontzientziazio-lan isila egin duela giro egokia sortzen, honelako proiektuak arrakastatsu bilakatzeko hazia ereinez eta behin martxan jarritakoari iraupena ziurtatzeko babes sendoa emanez.

2. Aldi berean, aitortu beharra dago, pertsona jakin batzuen esku hartzea funtsezkoa eta erabakiorra izan dela; esate baterako, Udaleko Euskara-Zerbitzuaren eta Pertsonal-Sailaren laguntzarik gabe, seguraski gaurko *Arrasate Press*-ek ez zukeen argirik ikusiko edo askoz ahulagoa izango zatekeen; beste horrenbeste esan behar da *Arrasate Press*-ek bere lehen hiru urtetan izan duen Zuzendariaren lanari buruz ere. Bakoitzari berea da zuzenbidea.

3. Udalaren —berau osatzen duten alderdi abertzale guztien— jarrera ere, behar ziren baliabideak jarriz, erabakiorra ger-

tatu da; eta onuragarria ere bai, garbi dagoenez, astekariari onartu dioten autonomia.

4. Eta azkenik, baina ez garrantzi gutxien duelako, esan behar da, eszenategiaren atzean modu batera edo bestera, jende-multzo handiak parte hartzen duela ekinbide honetan eta hau ezinbestekoa eta derrigorrezkoa dela tamaina honetako proiektu bati sorrera eta jarraipena emateko. Aipatu behar-rekoak, zalantzarik gabe, hiru urteotan zehar lan egin duten profesionalak, hots, kazetari ezberdinak, maketatzailea, argazkilariak... eta, plantilakoak izan gabe, beren asteroko kolaborazioez lagundu duten guztiak.

Lau elementuok batera, behar bezala elkarlanean ihardunez, ahalbidetu dute *Arrasate Press*-en miraritxoak.

Ondorioz, eta etorkizunaren aurrean, proiektua eta produktua nahikoa finkaturik daude behar hainbateko arrakastaz eta, beraz, ez da jarraipena inola ere zalantzan jartzen, baina arazoak ere egon badaude eta konpontzeko ahaleginak egin behar dira:

- Orain artean AEDen barne-sail bat izan da, baina komunikabideen arlo honek (*Arrasate Press* eta *Arrasate Telebis-tak*) lortu duen tamainagatik, komenigarri eta beharrezko dirudi nolabaiteko bereizketa, gestio eraginkor eta hobeaz lortzeko, hain zuzen. Honetan dihardugu, "Arrasate Komunikabideak-AED" sortzen alegia.
- Hiru urtetan zehar pertsonala kontratatzeko erabilitako formula amaitu egiten da, eta berria aurkitu behar da. INEM eta Diputazioaren laguntza amaitzeak esan nahi du, berez, Udalak zama handiagoa bereganatu beharko lukeela. Prest ote dago? Zeren truke? Udal-arduradunekin hitz egin beharra dago bere jarrera ezagutzeko. Momentuz badirudi Udalaren jarrera positiboa dela eta laguntzeko prest dagoela.

Edonola ere, munizipalizatzeko arriskua ebitatu egin behar dela ematen du. Nondik lortu beste diru-iturririk? Prest ote herriko zenbait finantz eta ekonomi erakunde orain artean baino inplikazio zuzenagoa beren gain hartzeko?

- Lantalde eraginkor baten egonkortasuna lortu behar da, orain arteko “joan-etorri”arekin amaitzeko, ez bait da batere mesedegarri langileen motibazio, langiro, eta abarretarako. Seguraski, honelako *mass media* batek beti izango du “trapolin” izateko arriskua; alegia, langileek bertan ikasi, esperientzia hartu eta gero beste komunikabide “ospetsuago”etara salto egiteko arriskua; baina joera hau murriztu beharra dago nolabait.
- Publizitatearen arloa landu beharra dago, profesionalizatu beharra; bestela badirudi noizbait agortu egin litekeela funtsezko diru-iturri hori.
- Irakurlegoaren aldetik, zeintzuk dira honelako herri-komunikabide baten mugak? Seguraski, ezinezkoa da herritar “guztientzat” idaztea. Norentzat egin behar dugu astekaria? Zenbat jende galdu behar dugu bi muturretatik? Eta honen arabera, zenbait edukin birplanteatu.
- Astekarian erabiltzen den hizkuntzari buruzko hausnarketa sakon bat ere komeniko litzateke; euskararen normalizazioa eta Arrasateko euskalki eta aldagaiak kontutan izanik, gure irakurle potentzial horientzako hizkuntz motarik egokiena zein litzatekeen zehaztu eta kazetariak horretarako prestatu beharra dago.

Arazoak, bai; baina zailena egina dago, eta beraz, ilusioa eta itxaropena ere handiak dira. Gainera, garbi dago ez garela bakarrak Euskal Herrian, eta antzerako beste proiektu guztiekin elkarlan eta lankidetasunean, ziur gaude bide emankorra egingo dugula denon artean.

1. AED (Arrasate Euskaldun Dezagun) Kultur Elkarte bat da. 1983an sortua, euskararen eta euskal kulturaren normalizazioa duelarik bere helburu nagusia. Gaur egun 600 bazkide pasa ditu, eta hainbat ekintza eta iharduera garatzen du kultur zein sentsibilizazio-arloetan, betiere aipaturiko helburu nagusi horren atzetik.

2. Euskararen presentzia Arrasateko Kroniketan

	EUSKARAREN PRESENTZIA		ARRASATEKO KRONIKETAN		
	El Corr.	Deia	DV	Egin	Batezbeste
Azaroa (*)	%0,00	%2,90	%0,18	%20,00	%5,70
Abendua	%1,60	%1,60	%0,33	%22,30	%6,40
Urtarrila	%0,90	%0,00	%0,22	%14,50	%6,40
Otsaila	%0,00	%0,38	%0,04	%13,87	%3,48
Martxoa	%0,00	%0,00	%0,07	%21,59	%5,41
Batezbeste	%0,50	%0,90	%0,16	%18,47	%5,00

(*) Azar. etaabend. 1989koak. Urt., ots. eta martxoa 1990ekoak

3. Euskal Aldizkarien salmentak urtez urte

	EUSKAL ALDIZKARIEN SALMENTAK			
	URTEZ URTE			
	1987	1988	1989	1990
Arrasate Press (*)	—	2.483	3.715	4.500
Argia	149	143	143	233
Hemen	—	15	18	—
Eguna	—	10	11	—
Jakin	58	58	58	58
Ipurbeltz	123	148	148	145
HABE	45	45	48	35
Habekomik	21	28	20	—
UNESCO aldizk.	8	8	17	12
ITZULPEN saila	5	5	5	5
Zutabe	15	15	19	14
Aizui!	65	65	65	—
Elhuyar	53	55	55	50
Larrun	—	—	30	31

(*) Arrasate Press doan banatzen zaie hala eskatzen duten guztiei

	EUSKARAREN PRESENTZIA ARRASATEKO KRONIKETAN URTEZ URTE				
	El Correo	Deia	DV	Egin	Batezbeste
1987	2,33	1,17	0,33	14,30	6,21
1988	0,96	4,64	0,33	15,56	6,94
1989	0,50	0,90	0,16	18,47	5,00
1990	0,62	2,33	0,00	33,10	9,01

4. 1986. urteko erroldako datu orokorrak

	1986. URTEKO ERROLDAKO DATU OROKORRAK			
	Ulertu	Hitz egin	Irakurri	Idatzi
Ezer ez	10.764(%41,88)	11.522(%44,83)	13.960(%54,31)	14.685(%57,13)
Zerbait	3.118(%12,13)	3.221(%12,53)	3.838(%14,93)	3.983(%15,50)
Ongi	11.824(%45,99)	10.963(%42,64)	7.908(%30,76)	7.083(%27,37)
Guztira	25.706 (%100)	25.706 (%100)	25.706 (%100)	25.706 (%100)

5. 1987-7-12an Udalak eta AEDek egindako hitzarmenean, zera esaten da Arrasate Press-i buruz:
 – Arrasateko Udalak lau pertsona —bi kazetari, publizista bat eta maketatzaile bat— kontratatuko ditu eta AEDen esku eta ardurapean jarriko ditu, Arrasate Press-en lan egin dezaten.

- Arrasateko Udalak *Arrasate Press* kokatzen den lokalaren alokairua, argia, garbiketa eta altzariak ordainduko ditu, baita azpiegiturari dagozkion inbertsioak ere, hala nola, autoedizio-tresnak erostekoak. Betiere, egiten diren inbertsio guzti horien jabe Udala izango da, AEDren esku eta ardurapean egongo badira ere.

6. Inkesta honen arabera Arrasateko familien %35 zen *Arrasate Press*-en harpidedun eta arrasatearren %60 inguru *Arrasate Press*-en irakurle. 1990eko azaroaren bukaeran Arrasateko familien %60 da *Arrasate Press*-en harpidedun. Irakurleek *Arrasate Press*-i buruz azaldu zuten iritzia, berriz, hau da:

- Irakurleen %81ak aldizkaria oso ona edo ona dela uste du.
- Irakurleen %81ak uste du euskara ikasten ari direnek ere neurri handi batean ulertzeko modukoa dela.
- Irakurleen %100ak uste du oso positiboa edo positiboa dela aldizkarian herriko gauzak agertzea.
- Irakurleen %84ak uste du oso positiboa edo positiboa dela aldizkaria doanekoa izatea.
- Irakurleen %86ak uste du oso positiboa edo positiboa dela aldizkaria etxean jasotzea.

7. "Gisako aldizkarietan ohi den marginaltasunetik kanpora, gai guzti-guztiak bere gain hartzen dituen aldizkaria dugu *Arrasate Press*, hots, herri honetako bizian gertatzen den orok bere lekua du astekariaren orrialdeetan, eta euskaraz, jakina. (...) Arrasatear euskaldun guztien zerbitzuko izan nahia eta erizpide informatiboan nagusitasuna nabarmen dira barneko orrialdeetan ere."

(*Navarra Hoy* egunkariaren "Nafarroa Gaur" gehigarrian)

"Arrasate aldean pozik egoten ahal dira bertako prentsa ustekabeen sortu baitzaie. (...) Proporzioz, herritarrek askoz ere gehiago irakurtzen dute aldizkari hau gainerako egunkariak baino, daudek euskaraz nahiz erdaraz. (...) Ez dago inolako zalantzarik aldizkari hau bezalakoek bultzatzen dutela euskara eta esperientzia hedatu egin beharko litzatekeela gainerako lekuetara ere. Ez al gara ari euskaraz egin behar dugula egunkaria? Hona hemen nola egin daitekeen zerbait erabilgarria eta merkea."

(Pello Salaburuk, *El Correo Español* egunkariaren "El Correo Escolar/Asterokoa" gehigarrian)

TTIPI-TTAPA

JOSE MANUEL IRIGOIEN

T *tipi-ttapa* aldizkariaren historia laburra aipatzen hasiz gero, lehenik eta behin, hiruhilabetekari gisa sortu zela esan beharko genuke. Lehen alea, 1981eko neguan argitaratu zen. *Offset*-ez erreproduzita, berrogei orrialdekoa, zuri-bel-tzean eta idazmakinez idatziriko testuekin diagramatua.

Osagarri grafikoak marrazkiz eta argazkiz batez osatuak zeuden batez ere. Tirada laurehun alekoa izan zen eta nagusiki Bortzirietan banatu zen.

BULTZATZAILEAK

Ez zen kurtur elkarte edo beste inolako erakunderen babespean sortu. Ideiaren bultzatzailea, hamar bat pertsonen osa-

tutako lagun-talde bat izan zen. Geroago, talde honek *Ttipi-ttapa* izena eramanen zuen Kultur Elkarte sortuko zuen, 1984ean zehazki. Euskara bultzatzeko lagungarri gerta lekioken ekimena aitzinera eramatea zen taldearen helburua, eta ekimen hori, aldizkari baten argitaratzean gorpuztu zen. Beraz, hasiera-hasieran hizkuntza bultzatzea izan zen soil-soilik aldizkaria argitaratzearen justifikazioa. Aldizkariaren edukina eta aldizkaria nagusiki informazio-esparrukoa izatea ez zen garbiki planteatu beranduago arte.

BITARTEKOAK ETA EGITURA

Elkarte edo erakunderen baten babespean ez egoteak, kasu honetan behintzat, bitartekoen urritasuna dakar. Hau da, aldizkariak ez du lokal propiorik izan denbora dexentean. Bultzatzaileak dira asti libretan aldizkaria egin eginen dutenak eta ez da inor iharduera hori burutzeko liberatua egonen. Nolanahi ere, Udal eta beste zenbait erakundetan diru-laguntzak eskatuko dira, aldizkariaren salmentaz esku-ratzen ez dena osatzeko.

ALDIZKARIAREN EDUKINA, ESPARRUA ETA MAIZTASUNA

Edukinari dagokionez, lehen aleak bereziki, bertako kontu zahar, erreportaia, elkarrizketa, denborapasa eta literatur lanez osatuak zeuden, batez ere. Hori bai, bertakotasunaren ikus-pegitik eginak beti. Hasieran ez dago sail definiturik eta guztia nahasia eskainiko da. Denborarekin eta arian ariaz, eduki-nen sailkapena indartzen joanen da eta fase honen azken urteetan, sail definituagoak eta indartsuagoak soslaitzen eta gauzatzen joanen dira. Horrekin batera, herrietako informazio puntualak eta gaurkotasuneko erreportaiek eta elkarrizketek gero eta leku gehiago hartuko dute, eta aldi berean, kontu zaharrek, sormen-lanek eta, oro har, literatur lan guztiek indarra eta interesa galduko dute beste sailekin konparatuz.

Esparruari dagokionez, hasieran batez ere Bortzirietan banatzen zena, denborarekin beste eskualde batzuetara ere

zabaltzen joanen da: Malerreka, Baztan eta Leitzaldera alegia. Era berean, kolaboratzaile eta erreportai/elkarrizketatan nabaritu eginen da esparrua zabaldu dela. Oro har, zabaltze eta hazkunde-prozesua bizi du aldizkariak.

Bestalde, maiztasunaren batezbestekoa hiruhilabetekoa bada ere, aspektu hau ez da zehatz-mehatz betetzen, neurri handi batean aldizkariaren egitura “amateurrak” behartuta.

Denboraldi honetan, 1981etik 1989ra alegia, aldizkarian ez da publizitaterik agertuko.

HEDAPEN-MODUA ETA FINANTZABIDEAK

Garai hartan, 1981etik 1989ra konkretuki, ez ziren inoiz 700 ale baino gehiago argitaratu. Horietatik 150 harpidedunak ziren eta gainerantzekoak eskualdeko liburudenda, taberna eta dendetan jartzen ziren salgai; banaka batzuk, Iruñea, Donostia eta Irungo liburudendatan.

Finantzabidea, bestalde, salmentetatik eta erakunde publikoen (Vianako Printzea Erakundearen, eskualdeko zenbait udalen, Eusko Jaurlaritzaren...) laguntzetatik jasotakoan oinarritzen da. Nolanahi ere, denboraldi guzti horretako aurrekontuek ez zuten inoiz milioia gainditu; izan ere, inprenta eta fotomekanikakontzeptuak ziren gastuen ia kontzeptu bakarak.

INFORMAZIOAREN TRATAERA

Informazio lokalaren trataera jorratzen hasi zenean, irizpide garbirik gabe garatu zen. 1984etik aitzinera herrietako informazio puntuala biltzen duen sail finkorik baldin badago ere, joera hau gero eta garrantzi handiagoa hartzen joanen da denborarekin. Eta honetan, maiztasunak, hiruhilabetekari izateak alegia, informazioaren jarraikortasunerako zailtasun gehigarria suposatzen zuen gehienetan, eta irakurlegoari, aldizkariaren segimendua oztopatzen zion seriocki.

Bestalde, hainbat kolaborazio eta informazio sinatu gabe argitaratuko dira normalean, eta horrek, neurri batean eta

intentzionatua izan gabe, aldizkariari tonu marjinal eta editorializatuagoa ematen zion.

Alde batetik bi aspektu hauek eta bestetik egituraren prekariotasunak, zortzi urteren buruan aldizkariaren krisia ekarriko dute.

HASIERAKO EGITURAREN KRISIA

Aipatu bezala, erabat lagun-talde baten boluntarismo hutsean oinarritutako egiturak eta, horrekin batera, aldizkariaren ordurarteko formula periodistikoaren planteamendu ez-osatuak, formula berrien bila hastera behartzen dute berau. Aldi berean, marjinaltasunaren hesi estuak hautsi nahiak eta beste tokitan martxan zeuden esperientzia ezberdinen berri izateak (*Arrasate Press*-en esperientzia batez ere), aldaketa eta eraberritze-prozesua nabarmenki azkartuko dute.

Nolabait esatearren, ariz eta ikusiz egitura periodistiko osoa-go bat seriooki eratu beharraren premia agerian jartzen da. Hortxe zegoen kokka, komunikabide gisa eraginkorrakoak izateko, eraberritu ala desagertu.

1989ko udazkenean eta *Arrasate Press*-en esperientzia hurbilgotik ezagututakoan, aldizkariaren egitura osoa goitik behera birplanteatu eginen da eta emaitza gaur eguneko hamaboskaria izanen da.

EGITURA BERRIA

ILDO NAGUSIAK

Kazetal egitura berri bat jarriko da martxan. Hasteko, argitalpenaren maiztasuna hiruhilabetekari izatetik hamaboskari izatera pasako da. Soil-soilik harpidetza bitartez banatuko da aurrerantzean, eta horrekin batera, doaneko aldizkaria izatera iraganen da. Lehen aldiz *Ttipi-ttapa*-n, hiru kazetari lotuko zaizkio profesionalki kazetal zereginei; bi, informazioaren esparrian, eta bestea, publizitatean. Hauez gain, hemezortzi berriemailez eta beste hamarren bat kolaboratzailez osatutako

taldeaz antolatuko da hamaboskaria. Horretaz aparte, ekipo informatiko (hiru ordenagailu, laser-inprimagailua, *modema*...) eta argazki laborategi batez hornituko da aldizkaria. *Ttapi-ttapa*-ren erredakziotik, kazetal produktuaren fase guztiak zuzenki kontrolatuko dira inprentarena ezik. Oro har, ikuspegi profesional batetik begiraturaz antolatuko dira aldizkariaren maila ezberdinak.

ZABALKUNDE-EREMUA ETA ESPARRU GEOGRAFIKOAREN EZAUGARRIAK

Esparru geografikoari dagokionez, *Ttapi-ttapa* sei eskualde-tara —guztira hogeitabost udalerritara— zabalduko da; Nafarroaren iparraldean Baztan, Bortziriak, Bertizarana, Leitzaldea eta Malerreka eta Lapurdin Saraldera. Eskualde osoan bizi diren 27.000 inguru biztanleak, oro har, populazio txikiko herrietan banatuak daude. Herrigunerik handiena Bera da eta 3.600 biztanle ditu. Beraz, populazio-kopurua ez da batere handia eta dexente sakabanatua bizi da herri guztien artean osatzen duten ia 1.050 km²-etan (gogoan izan Gipuzkoa osoak 1.997 km² dituela eta eremu horretan 692.986 biztanle bizi zirela 1986ko erroldaren arabera).

Aspektu honek, berak bakarrik, ezaugarri propioak eransten dizkio aldizkariari maila ezberdinetan, geroago puntualki ikusiko dugun bezala.

ALDIZKARIAREN TAXUKETA

Informazio lokalek eta eskualdekoek markatuko dute aurerantzean aldizkariaren ibilbidea. Aldizkariaren sail ezberdinak, beraz, irizpide horren arabera antolatuko dira.

Aldizkariaren formatua DIN A4 neurrikoa da eta tinta bakarrean inprimatzen da. Besteak beste, hamabostaldirako agenda, herrietako berriak, eskualdearekin zerikusia duen erreportaia, elkarrizketa, kirola, osasuna, hezkuntza, denborapasa eta irakurleari eskainitako sailak dira aldiro agertzen diren sailak. Hauen artean, orrialde-kopururik handiena herrietako berriei

eskainitako sailak betetzen du (hamabost orrialde hogeitamabitik).

Bestalde, eta batezbeste, informazioaren eta publizitatearen arteko harremana 75/25ekoa da.

Aldizkaria, beti bezala, euskaraz argitaratzen da. Honekin batera eta hizkuntzaren trataerari dagokionez, estilo egokitua daramagu zonalde bakoitzaren arabera. Izan ere, zabalkunde-eremuan goi-nafarreraren hizkuntz ezaugarriak nagusi badira ere, nabarmenak dira baita lapurterarenak ere, bailaraka hizkuntz aldagai propio eta ezberdinak bait daude. Baztango hizkera ez da Goizuetakoaren berdina, ezta Leitzakoa Sarakoaren berdina ere. Beraz, eta batez ere herrietako kroniken sailean, berezitasun horiek bildu egiten dira eta tokian tokiko hizkuntz formak erabiltzen; hori bai, ortografiari dagokionez beti euskal gramatikaren araudiak betez.

Nolanahi ere, kontu honek, gure kasuan bederen (medio inprimatua izanik), aparteko garrantzia daukalakoan gaude. Alde batetik, euskara estandarizatuak, ikus-entzunezko zenbait mediotan erabiltzen denak alegia, bertako euskaldun ez-alfabetatuaren euskara "okerra eta ez-jakina" erabiltzearen sentrazioa sortera zuten duelako eta bestalde, harpidedunen zati handi batek, hogeitamar urtetik gorakoek batez ere, gaztelera edo frantsesetik eskolatatuak izan direlako salbuespenak salbuespen, ez dutelako ia inoiz euskaraz deus ere irakurri. Beraz, aspektu guzti horiek kontutan hartuta jokatu beharra dago.

BANAKERA

Hasiera batean, banaketa postaz (franqueo itunduaz) egiten bazen ere, 1991ko martxotik aurrera banaketa-sare propioak antolatuak ditugu. Aldaketa honen arrazoia, franqueo itunduaren tarifen igoeran datza (gure kasuan 17,50 pta. ale eta aldi bakoitzeko). Halere, harpidedunak berdin-berdin hartuko du aldizkaria, lehen bezala, berau etxera eramanez bait zaio.

Nolanahi ere, eskualdetik kanpoko harpidedunei orain ere postaz igortzen dizkiegu aleak eta Franqueo Itunduaren kostuak estaltzearen 1.000 pta. kobratzen diegu urteko.

FINANTZABIDEAK

Bi dira, nagusiki, aldizkariaren diru-iturriak: erakunde publikoen diru-laguntzak (Nafarroako Gobernuarena eta bertako Udalarena) eta publizitateari esker jasotzen dena.

Garrantziaren arabera, honelaxe banatuko litzateke bakoitza:

- Erakunde publikoen diru-laguntzak: bertako udalen diru-laguntza eta Nafarroako Gobernuaren diru-laguntza, urteko aurrekontuaren %80 ingurukoa da.
- Publizitatekontzeptuaz eskuratzen dena, beraz, urteko aurrekontuaren %20 ingurukoa izan da orain arte.

1992RAKO AURREKONTUEN SINTESIA

Sarrerak:

Publizitatea	5.000.000
Diru-laguntzak	20.861.500
Guztira	25.861.500

Irteerak:

Kostu mekanikoak	14.628.000
Pertsonal-kostuak	9.873.000
Zabalkunde-kostuak	1.360.500
Guztira	25.861.500

INGURUNEA ETA PUBLIZITATEAREN POTENTZIALITATEA

Lehenago ikusi dugun bezala, aldizkariaren zabalkunde-eremuak dauzkan 1.050 km²-etan 27.000 biztanle baino ez dira bizi. Bestalde, esparru honetan, 1.000 biztanletik gorako herri-guneak sei dira: Bera, Lesaka, Doneztebe, Leitza, Elizondo eta Goizueta. Aipaturiko sei udalerrri horietatik lehenengo bostak dira publizitate-potentzialitate minimo bat daukatena.

Bestalde, zabalkunde-eremuaren bazterretan, komertzialki indartsuagoak diren hiriak ditugu. Alde batetik Irun, eskualde osoan baino populazio doblea bizi den hiria eta Bidasoa arroarentzako erreferentzia komertzialik handiena, eta bestetik, gauza bera gertatzen da Iruñearekin, batez ere, Leitza eta Baz-

tanaldearentzat. Maila txikiago batean baina, nolana ere, kontutan hartzekoak dira baita Hernani eta Tolosa ere.

Guzti honek, zabalkunde-eremuaren publizitate-potentzialitatea eta finantzabidearen ikuspegitik eskasa izatera behartzen du, izan ere, komertzio txikiak bait dira nagusi.

Eta aspektu horiei garrantzi nabarmena duen beste hau gehitu beharko litzaieke: bertako komertziorik gehientsuenek ez zuten euren komertzioak komunikabideetan iraunkorki publizitzeko inolako ohiturarik *Ttapi-ttapa*-ren aukera eskaini arte, eta are gutxiago publizitatea euskaraz bakarrik egiteko. Izan ere, bertan zabaltzen diren egunkarietan, ezta edizio lokalak eskaintzen dituztenetan ere, ez da inoiz, bospasei salbuespen alde batera utzita, bertako komertzioen publizitaterik agertu iraunkorki.

Alde horretatik eta *Ttapi-ttapa*-ren bitartez, negozio eta komertzioen artean publizitatearen ohitura berria nabarmenki zabaldu egin dela —betiere potentzialitatearen urritasuna kontutan harturik, jakina— eta bestalde, publizitatearen fenomeno oso inpaktantea suertatu dela baieztatu daiteke. Esan nahi bait da, gaur egun bertako komertzioek publizitatu hastean aparte, publizitate hori euskara hutsez egiten dutela eta horrelakorik orain dela bizpahiru urte, ez zela aurrikusten.

Halere, bada beste publizitate-mota bat, oraindik orain bere potentzialitate osoan ezin eskuratu ahal izan duguna. Instituzio publikoetatik letorkeena da berori. Erakunde publikoek hitz egiterakoan, udal-erakundeek eta hauen menpeko zerbitzuek eta, bestalde, Nafarroako Gobernuak eta bere menpeko erakundeek ari gara batez ere. Nafarroako Gobernua kasuan, nahiz eta zenbaitetan gure esparruari soilki zuzendutako hainbat kanpaina burutu izan, kasu bakan batzuk kenduta, ez da ia inoiz ere *Ttapi-ttapa*-ren aukera kontutan hartu.

Beraz, publizitatearen garapen-igurikapenei errebaso txiki bat eginez, esan dezakegu, publizitate ofizialarena litzatekeela oraindik lantzeko geratzen zaigun esparruetariko bat. Maila berean kokatu beharko genituzke baita auto-kontzesionarioak eta gisa horretako beste etxeak ere. Bertako komertzioei dagokionez, publizitate-potentzialitatearen punta-puntan gabiltza-

lakoan gaude eta ez da batere erraza izanen berau nabarmenki igo dadin lortzea.

ERAKUNDEEN DIRU-LAGUNTZAK

Aurrekontuaren sintesian ikusiriko datuen arabera, erakundeen diru-laguntzak dira urteko aurrekontuaren kopururik handiena estaltzen dutenak. Instituzio publikoekiko harremanez aritzen garenean, puntualkiago garatuko ditugu diru-laguntzak zehazten diren hitzarmenen inguruko xehetasunak.

ERAKUNDE PUBLIKOEKIKO HARREMANAK

Harreman horiek, aldizkariaren finantzabideari loturikoak dira batez ere. Harremanik estuenak Bortzirietako Udalak bilzen dituen Euskara-Mankomunitatearen ditugunak dira. Erakunde honen bitartekaritza, eskualdeko beste udalerriekin finantzazio-hitzarmenak garatu dira urtero. Hitzarmen horien helburua, aldizkariak betetzen duen funtzio sozialean justifikaturik, urteko defizita estaltzea da nagusiki. Aldi berean, aurreko urteko txostena eta hurrengorako aurrekontua, herriz herriko harpidetza-mailak eta bestelako xehetasunak ezagutzera ematen zaizkie udal guztiei.

Nafarroako Gobernuari dagokionez, nafar komunikabideetan euskara bultzatzeko beronek urtero luzatzen duen laguntza-deialdiaren bitartez gauzatzen da.

Aspektu finantzarioekin loturik ez dauden harremanak, aldiz, erakunde publikoek eskualde-mailan antolaturiko kanpaina ezberdinetan parte hartzera mugatzen direnak dira. Kanpaina hauek, gehienetan, euskararen ingurukoak izan dira orain artean.

Beste maila batean, Berako Udalak erredakzioa, argazki-laborategi eta biltegia kokatzeko lokalak eta argindarra uzten dizkigu.

JUSTIFIKAZIOAK

EUSKARAZ

Batezbeste, eta eskualde osoa kontutan harturik, populazioaren %80 baino gehiago euskalduna da estatistika-datuen arabera. Halere, euskararen presentzi maila ez dator bat ezagutza-mailarekin, eta honetan, euskararen normaltasuna gizartearen maila eta sektore guztietara zabaltzeko bidean, euskara komunikabideetan ere normal erabiltzea kontutan hartu beharra dago. Planteamendu hauekin *Ttipi-ttapa*kguztiz bat egiten du eta horretan dihardu tinko gaur egun.

Beraz, ikuspegi horretatik begiraturik, *Ttipi-ttapa*-ren helburua ere ingurua euskalduna izatea eta aldizkariaren betiko helburuekin koherente izatea da funtsean.

Euskaraz gain, gaztelania eta frantsesa erabiltzea aukera bat izan bazitekeen ere, gure kasuan beti bazterrera utzi den aukera izan da, eta horren arrazoia, goian aipatutakoan bilatu beharko litzateke.

HAMABOSKARIA

Gaur egun eskuartean ditugun bitartekoen arabera, ezinezkoa egiten zaigu hamaboskaria astekari bihurtzea. Dena den, astekari izatea tentagarri izan bazitekeen ere, eskualdean populazio handiko herririk ez denez, informatiboki, hamaboskariarekin ongi bete dezakegu hedapen-eremua. Jakina bait da, populazio handiago eta trinkoagoek aisa informazio gehiago sortzen dutela kontrako kasutan baino.

DOHAINIK

Hamaboskariaren harpidetza dohainik izateak posible egin du harpidetza-kopurua hagitzez ere zabalagoa izatea. Gaur egun, eskualdeko bost familiatatik hiru *Ttipi-ttapa*-ren harpidedun bihurtu da. Bestalde, zenbat eta handiagoa den harpidetza-maila gero eta interesgarriagoa da publizitatearentzat, eta hori, diru-iturri bat da.

Nolanahi ere, doaneko harpidetza ez litzateke bideragarria izanen, erakunde publikoek ez balute gaur egun *Ttipi-ttapa*-rekiko hartua duten konpromisua bere gain hartuko.

IRAKURKETA AZKAR ETA ERRAZEKO INFORMAZIOA NAGUSI

Izan ere, herrietako informazioa da irakurleagoak gehien estimatzen duena. Kontutan hartu behar da, gure eskualdean behintzat horrela bait da, herrietako informazioa ez dela beste egunkari eta mediotan apenas agertzen. Guk informazio hori hamabosteroeskaintzean, bertako irakurlearen behar hori ase egiten dugu, eta gainera, informazio horrek, eskualde osoko herrien arteko harremanak trinkotu egin ditu nabarmenki. Herri guztiek euren “eskaparatea” aurkitu dute *Ttipi-ttapa*-n.

Bestalde, aldizkariaren diagramazioak, berau azkar eta erraz irakurtzea posibilitatu egin behar du. Estetikoki atsegina izatea eta hamaboskariak dakarren informazioa begietatik sartzea lortu beharra dago. Bide horretan, argazki ugariak eta infografiek, helburu hori lortzea erraztu egiten dute.

Seguraski, fenomeno hori ez litzateke berdina izanen nagusiki gaurkotasuneko berriak agertu beharrean aldizkariaren pisua literaturan, komikietan, kontu zaharretan edota bertsolaritzan egonen balira. Honek ez du esan nahi, noski, gai hauek sekulan agertu behar ez luketenik, interes orokorragoa duten sailak nagusi izan behar dutela baizik.

HARPIDETZEN BITARTEZ

Banaketarako beste aukerarik baldin badago ere, harpidetza nominalaren bitartez hedatzea da martxan dugun aukera bakarra. Gure ustez, biderik arrazionalena da harpidetzen bitartez funtzionatzea, aldizkariarekiko interesa erakusten dutenen kopuru zehatza dakigulako aldiro.

G AIAK

JAVIER PALACIOS

SUBJEKTU TRANSZENDENTALA GIZA JAKINTZETAN

SUBJEKTU TRANSZENDENTALA GIZA JAKINTZETAN

JAVIER PALACIOS

Epistemologia Genetikoak giza jakintzen izerdia eraberritzen du positibismo eta neopositibismo murriztailetik jagonaz, historizismo eta fenomenologiaren orokorkeriazko eskematik askatuz, egitura eta orekarik gabe sorturiko materialismo dialektikoaren arriskuetatik babestuz, egitura gabeko eta aldi berean sinkroniko den estrukturalismoa desmaskaratuz, dialektika birdefinituz. Oro, modernitatearen proiektutzat, kantiar arrazoimen garbiaren onuran, hots, arrazoa perfektotasunaren koherentziazko eta idealezko printzipiotzat emanez.

Piaget-ek, positibismoa eta neopositibismoa, arazo zientifiko eta metafisikoen artean muga bat ezartzeaz, eta ondorioz,

ezagutzazko egiturak behin-betirako lortzen dituen subjektu metafisikoan isurtzeaz, eta subjektuaren¹ inolako parte hartzerik gabe eraberrituz gero nominalismoan bilakarazteaz salatzen ditu.

Piaget-ek bere *Estudios sociológicos* (1965) obrari egiten dion hitzaurrean gertakizun sozialak arauen, baloreen eta zeinuen bidez karakterizaturik agertzen ditu. Soziologiaren arazo nagusienetariko bat lizateke “explicarnos cómo la vida social puede ser simultáneamente la fuente de estructuras racionales y de las ideologías más inconscientes”.² Piaget, filosofo ez izaten (arbuiatu egiten du filosofien egiteko modua) ahalegintzen dela aitortuz, nola fenomenologiak hala dialektikak, pentsamendu garaikideko bi joera nagusiek, soziologiari ezarri dizkion kondizionamenduen aurka zutitzen da. Piaget-ek dio ez duela inolako errepaoririk aipatu bi joera horiek Epistemologia Genetikoarekin bateragarri direnez onartzeko, hori bai onartetaren moldeak zehaztuz.

Fenomenologiak, alde batetik, adieren eta intuizioen erola, eta bestetik, agerpen kausalaren eta konprentzioaren arteko diferentzia azpimarratzen ditu. Piaget-ek ez du inolako eragozpenik fenomenologiaren kontzeptu horiek baliozkotzat emateko, baina ez du onartzen errealaren egituraketa “biziriko esperientziarekin” trukatzea, zeren gizabanakoa gainditzen duen orok Erlebnis-ean justifikazioa atzematen bait du: “Pero si se pone todo en el mismo plano, como fatalmente se ha terminado haciendo, y si todo se ‘comprende’ sin ‘explicar’ ya nada, entonces simplemente se renuncia a la misión esencial de la ciencia que es a la vez comprender y explicar”.³ Fenomenologiaren mantsia izan bait zen gertakizuna eta norma plano berean funtساتzea, zeinak “psikologismoaren” adibidea (borrokatu nahi zen gertakizunetik normarako urratsa zena) egiten bait du. Soziologiarentzat fenomenologiazko metodoa orokortzeak zera adierazten du: “el triunfo de todos los socio-centrismos, idealistas o incluso políticos”.⁴

Soziologiaren xedea, bizitza sozialak egitura berriak, arrazoizkoenetatik ideologizkoenetakoak nola sortzen dituen, agertzen entseiatzekoa da. Fenomenologiarentzat oro Erlebnis-aren unitateak lirarteke. Baina soziologoak hutsune epistemologiko

hori gainditu behar du, plano genetikoan bezala historiko eta sinkronikoan dauzkan kontrol-metodoak eraginez edota ere giza jakintzen disziplinar tekotasun beharrezkoa erabiliz, zeinetan izaera operatorio, erregulatorio edo semiotiko (arauak, balorak eta zeinuak) berdineko mekanismoak aurkituko bait ditu. Soziologiak orduan, psikologia, neurologia, hizkuntzalaritza, zuzenbidea, logika, zibernetika, ekonomia laguntzailatzat ditu, hots, bizitza kolektiboaren aldaketetan nabaritzen diren mekanismo berdinen ikasketarako kontrol-metodoak eskaintzen dituzten jakintzek.

Jadanik esana dugu Piaget filosofo ez izaten ahalegintzen dela. Ongi bada, G.G. Granger-ek zera adierazten digu fenomenologiarentzat gauzatiekiko begiradaren "a priorizko" determinazioa ez dela bakarra eta aldaezina, ezta ere ez digula genesiaren bilakaeran gertakizuna nola osatzen den jakitea debekatzen. "A prioriak" xeheki, behin osatuz gero, zerbait alor eta norma gisa aurkezten dela esan nahi du. Fenomenologia horrela konpreniturik, Piaget-ek berak ere fenomenologoa dela dio: "Si la fenomenología de Granger es la de Husserl, yo soy fenomenólogo, ya que siempre he sostenido que una estructura puede llegar a ser normativa en cuanto 'necesaria' y que sólomente llega a serlo al término de su desarrollo, una vez alcanzado el cierre debido a su equilibrio final. Pero no por ello es entonces menos cierto que el valor de la norma intemporal terminal depende de su modo de construcción."⁵

Dialektika soziologiari aplikatzea eginkizun denean Piaget tente jartzen da, dialektika filosofia denez, egintzazko eta formulazozko arazoetan parte hartuz jakintzazko pentsamendua kudeatzeko edota "resultado de una toma de conciencia de los métodos utilizados de hecho por todas las disciplinas que se ocupan de un desarrollo genético o histórico, y que se ven conducidas por consiguiente, a ver en este desarrollo algo más que el resultado de una programación preestablecida o algo más que una secuencia de acontecimientos aleatorios sin estructuraciones ni equilibraciones"⁶ bezala hartzen ote den jakin nahirik. Piaget, dialektika bigarren adiera horretan konprenituz, prest dago soziologian onartzeko agerpen kausalak ikur bakarreko lineal izatea utzi behar duela elkarreragintzei bere

biribil eta kiribilekin tokia emateko, zeintzuk erregulaziozko eta orekazo sistemen bidez erantzun behar bait dira. Dialektika-ikuspegitik so ezagutza soziologikoa ez da irteten ez subjektutik (“geuk”) ez objektutik (aldi berean anitz subjektu dena) bien elkarreragintzatik baizik, kanporakor objektibantetik eta barrenakor erreflexibotik⁷ ikur bikoitzean aitzinatzeko. Piaget-en estrukturalismo genetikoak bada, bat egiten du, nola fenomenologiarekin bere orekari zor zaion itxieraren bilakae-ra ertzean beharrezko normatzat egitura onartzen duelarik, hala dialektikarekin aurrez erabakitako egituratzeekiko ikur lineala baztertuz gero, egituratzeetan eta oreketan sendotzen delarik.

Epistemologia Genetikoa agerpen soziologikoa egitekoan ez da irteten aurrepentsatutako teorietatik edo diskurtsu aprioristikoetatik, zeintzuek kontzientzia edo diskurtsua osoturik dagoela konprenitzen bait dute, aitzitik gizartea “un sistema de actividades cuyas interacciones elementales consisten propiamente en acciones que se modifican las unas a las otras de acuerdo con ciertas leyes de organización o de equilibrio: acciones técnicas de fabricación y utilización, acciones económicas de producción y distribución, acciones morales y jurídicas de colaboración o constreñimiento y de opresión, acciones intelectuales de comunicación, de investigación en común o de crítica mutua, en una palabra, de construcción colectiva y depuesta en correspondencia de las operaciones. Por lo tanto, la explicación de las representaciones colectivas, procede del análisis de estas interacciones en el comportamiento mismo”⁸ gisa hartzen da.

Egintza sozialak gogozko egintzen paralelo dira, salbuespen batekin, “geu” neu-gaz eta lankidetzako operazio xeheekin trukutzen dela, alegia. Arauak, elkartruketako baloreak eta zeinuak dira egintza sozialen hegi osagarriak, zeren portaera kolektibo oro, normen, baloreen eta adiera konbentzionalen eraketan itzulikatzen bait da. Agerpen soziologikoa agerpen psikologikoaren paraleloa bait da. Nola bata hala bestea, eritmoetan, erregulazioetan eta elkargoetan artikulatzen direlarik: “El ritmo señala la frontera entre lo material y lo espiritual, la regulación caracteriza las totalidades estadísticas, con interacción de los factores de interacción (valores y ciertas reglas)

y el agrupamiento expresa la estructura de las operaciones reversibles que intervienen en las construcciones jurídicas, morales y racionales, es decir en las totalidades de composición aditiva.”⁹

M. Foucault, estructuralismo zientifizista eta ordenarik gabe mutazioei menperatua defenditzeaz salatzen du Piaget-ek: “La obra de M. Foucault sobre *Les mots et les choses* nos ofrece, por el contrario, el bastante sorprendente ejemplo de una obra de estilo chispeante, repleta de ideas imprevistas y brillantes, de una impresionante erudición (en particular para la historia de la biología, pero por el contrario sin equivalente para la de la psicología), pero que únicamente conserva del estructuralismo corriente los aspectos negativos sin que se consiga discernir en su “arqueología de las ciencias humanas” (este es el subtítulo del volumen) más que la búsqueda de arquetipos conceptuales vinculados principalmente con el lenguaje. Foucault está sobre todo resentido con el hombre, y considera a las ciencias humanas como el simple producto momentáneo de estas ‘mutaciones’, ‘a priori históricas’ o epistemé que se suceden sin orden en el transcurso de los tiempos, efectivamente nacido en el siglo XIX, este estudio científico del hombre desaparecerá por muerte natural sin que se pueda prever por qué nueva novedad de epistemé será reemplazada.”¹⁰

Episteme desberdinak arrazoirik gabe batabesteatzen dira: “Efectivamente, las sucesivas epistemé no pueden deducirse unas de otras, ni formalmente ni siquiera dialécticamente, y no proceden unas de otras por ninguna filiación, ni genética ni histórica. Dicho de otro modo, la última palabra de una “arqueología” de la razón se transforma sin razón y por sus estructuras aparecen y desaparecen por mutaciones fortuitas o emergencias momentáneas, al modo en que razonaban los biólogos antes del estructuralismo cibernético contemporáneo.”¹¹

Foucault irrazionalismoan erortzen da: “En este irracionalismo final de Foucault el único punto fijo es el recurso del lenguaje, concebido como dominando el hombre porque es externo a los individuos: pero para él incluso ‘el ser del lenguaje’ sigue siendo voluntariamente una especie de misterio del cual se complace en subrayar solamente la ‘insistencia enigmática’.”¹²

Azkenik, eta Foucault-en proposamenarekiko piagetiar kritika agortzeko asmorik gabe, esan dezagun, *Las palabras y las cosas* obrari darion estrukturalismoa egiturarik gabeko estrukturalismoa dela: "Así pues, no es exagerado calificar el estructuralismo de Foucault de estructuralismo sin estructuras, ya que retiene del estructuralismo estático todos sus aspectos negativos: la desvalorización de la historia y de la génesis, el desprecio de las funciones y, en grado inigualado hasta ahora, la negación del propio sujeto, puesto que el hombre pronto va a desaparecer. En cuanto a los aspectos positivos, sus estructuras únicamente son esquemas figurativos y no sistemas de transformaciones que se conservan necesariamente gracias a su autoajuste."¹³

Piaget-ek, ondorioz, fenomenologia, positibismo/neopositibismoa, materialismo dialektikoa eta estrukturalismoa kritikatzean, kantiar proiektua eraberritzen du, bere bilakaeraren aldi bakoitzean, bere batasun propioa transzendentalitatean fabrikatzen duen subjektu berrirantz giza jakintzen berritzulera defenditzen duelarik. Giza jakintzak Piaget-entzat ez dira sasijakintzak, ezta antijakintzak ere, eta beraz jakintasuna ez da murriztu behar natur jakintzen eredura. Abstrakzio gogoetazaileak subjektu giza jakintzen objektutzat nabarmentzea baimentzen du. Analisi objekturako subjektuaren deserdiraketa, hots, subjektu transzendentalarekin subjektu epistemikoa parekatzera garamatzana, eta propioki kontzientziaren alorreko dena, Epistemologia Genetikoaren garaipentzat hartu behar da. Subjektu banakoen koordinazio eta egitura berdinen batasunak, "a priori" desberdinak eraikitzen dituen subjektu epistemikoaren orokortasun funtzionala bermatzen du, inolaz ere aurretaiatu gabe dauden berrien sorkaritza-ahala bere estrukturalismo genetikoan funtsatzen duelarik. Kanpoko munduaren datuak eratzen dituen aribide jarraituak subjektu epistemikoa du pibotagune berria. Deserdiraketa koordinatzaileak hastapeneko egozentrismoa ordezkatzeko du espazio/denboraren mugak gainditzen dituelarik. Subjektu epistemikoak ez darama psikologismorik, aitzitik, bere baitan printzipio funtzionala da, subjektu banakoari kontrajarriz unibertetsala da eta bere batasunagatik definitzen da egitura desberdinak organikoki elkartzen dituelarik. Ezagutzaren sor-

rerak eta izaerak planteatzen duen arazo filosofikoari erantzuna ematen dio Piaget-ek. Kantiar proiektuak metafisikako kontzeptuak zentzuetan ezik arrazoimen garbiaren izaeran atzematen ditu, ez sortzetik kontzebitu bezala, esperientziatzko ekintzen gainean gogoeta legeen abstrakzioan eginak bezala baizik: substantzia, kausa... bere oposatuekin eta eratorrinekin.¹⁴ Epistemologia Genetikoak egitarau hau eratzen duelarik gogoetazko eta kritikazko metodologiaz, eta ekintzak kontutan hartuz, egiten du. Kant-en oharren transzendentala ez da neu enpirikora mugatzen, aitzitik, ezagutza baimentzen duen printzipio bateratzaile ere bada kategorien erauzketari doakionean, nola enpiriko hala ez-enpiriko diren datu bilgarrien iharduera sintetiko garbia, alegia.

Kantiar oharterapena ondoko moldean deskribatzen du José Luis Villacañas-ek: "Lo fundamental para comprender qué es el orden de aprehensión es saber reunir los dos aspectos de todas las percepciones. Toda percepción es una representación de la que somos conscientes: pero justo por eso también somos conscientes de un cierto contenido, sin el cual la representación no representaría nada. Si ahora aplicamos aquí la tesis de la prioridad del sentido externo tenemos que la representación de la que somos consciente, es, por lo general, una intuición externa, por lo cual se nos da una existencia de una realidad exterior. Por lo tanto, el contenido del que somos conscientes, es también, por lo general, el correspondiente a una existencia exterior. Por ello, lo que percibimos no es la representación sino la realidad que representa. Hemos transformado la figura "representación de la realidad exterior" (intuición) en la figura "percepción de la realidad."¹⁵ Subjektu epistemikoa kontzientzia intelektual hori da, banako kontzientziatik berezia eta fenomenologikoki ezagutua, eta hainbat da hau horrela non operazio zehaztatetik operazio ohartunez hitz egin behar baita, zeintzuk ohartun garen hura ordezkatzeko amaitzen dute, objektuez dugun esperientzia fisikoa objektuen materialitateetik abstraitutako ekintzez egindako gogoeta bilakatzen delarik. Ekintza barneratua izanik eskema logikoen sortzailea, errepresentazioa bigarren plano batean (abstrakzio xehearenean) gelditzen den errealtate fisikoaren kontzientzia da. Gisa honetan fenomenologiaren ametsa kantiar proiektua betetzeko buruturik gelditzen da: ekintza barneratuetatik oper-

azioak sorterazen dituen objektuaren kategorien ontologia formal gisa filosofia jakintzarekin identifikaturik, alegia.

M. Foucault-ek, nola kantiar proiektua hala fenomenologiaren ametsa, desbideratu egiten ditu giza mugatasunaren izenean errepresentazioen (logika, sinbolismoa, eta abar) analisia lagatzen dituelarik: lana, bizitza, hizkuntza, zeinetarik adierazpen enpirikoen bidez ezagutzaren kondizioak ateratzen bait dira. Kantiar subjektua bere buruaren objektu bilakatzen da, baina psikologia genetikotik datozkion bere ahalak ez garamatzate finito/infito aporiara errepresentazio-mailako balore transzendentalaren kategorietara baizik. "A prioria" jakintza tratamendurako lain bihurtzen da intuizioaren plano gairiditurik. Jakintza autonomoetan eraturiko filosofiaren agerpena filosofiaren amaiera (Heidegger) da modemitatearen kontsumazio gisa. Katearen azken maila Epistemologia Genetiko da zeina ezin bait da konprenitu kantiar proiektutik eta fenomenologiaren ametsetik kanpo. Horregatik dirau modernitatean proiektuak kantismoaren parte osagarri gisa. Kanten baitan arrazoa perfekziozko ideal bihurtzen da, zeinetan jakintza perfekzio gisa eta morala arrazoiaren teleologia gisa (Piaget-en baitan filosofia baloreen koordinazio "arrazoitu") jariatzen bait da. Piaget-en baitan, halere, morala zeharo autonomia da.

Epistemologia Genetikoaren metodoak zuzenak (gogozkoak), psikogenetikoak (klinikoak), historiko-kritikoak eta formalizanteak dira. Metodo kliniko da aspekturik eztabaidatuena, hau da datu enpirikoaren analisia. Metodo klinikoaren definizioarekin ados dagoen psikologorik ez da. Are gutxiago bere aplikazioarekin. Galderek eta erantzunek moldatzen dute metodo klinikoaren egitura. Galdegiten edo interogutzen jakiteko artea. Banako erreazioetarako diagnostiko-araurik ez dago. Sinpleki praktikarekin ikasten da. Indukzioarekin inolako harremanik gabe galderak egiteko praktikan oinarrituriko metodoarekin nola jakintza bat eraiki? Indukziorik gabeko jakintzarik nola eraiki liteke? Giza jakintzak beren baitan natur jakintzen metodoak aplikatzeko pretentsioarekin sortzen dira, baina mundu historikoaren esperientzia jakintzen indukzio-metodoaz ezin harrapatuzkoa da. Gadamer-en hermeneutikarekin abiapuntua hori ez al da? Hermeneutikak

ez du metodorik, konprentzioaren ariketazko eta sentituzko praktika da. Gadamer-ek proposatzen duena esperientzia hermeneutikoaren teoria bat da, baina inolako metodorik agertu gabe.

E. Ascher-ek hermeneutika ikuspegi bikoitzeko edo hermeneutika bikoitzat jotzen du Piaget-en metodo klinikoa, M. Weber-en¹⁶ ikuspegitik A. Schütz-ek landuriko eta A. Giddens-ek jakintza sozialetarako proposaturiko izendatzea delarik. Epistemologia Genetikoa hermeneutika bikoitzera hurbiltzeko E. Ascher-en lanak duen interesagatik bere tesi nagusiak transkribatzen ditugu.

Jakintza sozialen metodoa A. Guiddens-ek ideiatzen duenez adiera subjektiboarekin eragindako portaeren konprentsiara hurbiltzeko litzateke. Jakintza sozialak, orduan, adieraz hornituriko portaerez ari dira. Max Weber-engandik dator tesi hau. Jakintza sozialen eskema kontzeptualek hermeneutika bikoitza adierazten duten alor interpretatiboen sakontzera eta konprentsiara erreferatzen direlarik gizartearen kide generikoen bidez bizitza sozialaren produkzioan funtzio bat jokatzuz eskema tekniko kontzeptualen parte bat osotuz adieraren alor berrien berreraikuntza egiten dute. Gainerantzeko gizakiekin bizikidetzen den gizakia sen komunarekin eraikitako pentsamendu objektuen gainean funtsatuz eta euren erreferentzian eginak daudela jakintza sozialak baieztatuz lantzen du teoria hau A. Schutz-ek, gisa honetan jakintza sozialak bigarren mailako eraikuntzak direla adieraziz, hots, jakintsuak bere portaera behatzen duen eszena sozialaren gainean aktoreek egindako eraikuntzak izanik jakintzaren prozesu-arauekin adostasunean agertzen entseiatzen da. Adierazpen subjektiboak objektiboki aztertzen entseiatzen da. Gadamer-ek aurrekonprentsiara aipatzen du egia osora heltzeko praktikatzat emanaz. Putman-entzat, berriz, gaur egungo ezagutzak dira osotasunaren aurriritzia jaso behar dutenak. Iragandakoak ez dira osoak gaur egungo ezagutzen argitan hobegarriak baizik. Somaketa-printzipioak iragana menperatzen duenean “karitate-printzipioak”, aldiz, kontrako menperakuntza argitzen du (horizonteen funtzioa Gadamer-en baitan). Jakintzetan orainaldiaren ikuspuntuak du lehentasuna. Gadamer-entzat testua da galderak formulatzen dituen eta inolaz ere ez testuari

buruz egiten ditugun galderak. Collingood-ek, aldiz, testu baten konprentzioak, zer galderen galderak erantzunaz konprentitu nahi ditugun, adieraziko luke. Ikerketa bakoitzak, aldi bakoitzak, beste galdera batzuk aurki ditzazke. Molde intersubjektibo batez frogan jarritz eztabaida daitezkeen hipotesiak lirakeke. Gadamer-entzat testuaren horizonte historikoaren ezarrera interpreteei dagokie, hots, historiagileei, garaian garaikide direnei, eta inolaz ere ez, testuaren izenean bada ere, testuaren idazkera garaian ez zeuden ezagutzei. Jakintzen historiagileak, halere, “gauzak konprentitzea” gaurko ezagutza historiko eta zientifikoetatik dokumentuaren gaia berreraikitzea dela dio.

A. Ascher-ek elkarrizketa-ereduaren araberrako hermeneutika bikoitzarekin Piaget-en metodo klinikoa lotzea atzematen du. Haurraren baitan eragiten den galderak elkarrizketa orekatu bat ez du pizten metodo klinikoa. Bere xedea ez da hizkera komunera heltzea, zeren psikologoak bai bait du haur-psikologia eta esperientzia baten luzaroan haurraren edukitako elkarrekintzak deskribatuz argitzea baimentzen dion hizkerarik. Epistemologia Genetikoak hermeneutika bikoitzaren izaerak aurkezten ditu, baina iraganaren jakintza galdera garaikideekin argitzera garamatzaten jakintzen historian dagoen erlatibismo bikoitza ekidinez. Epistemologia Genetikoak haurra eta bere agerpenak bere bagaje zientifikodun psikologo ahalarrekin adostasunean bakar-bakarrik so egiaztatzen ditu. Psikologia genetikoan sostengatuz (natur eta giza jakintzen arteko muga egiten duena) bertan parte hartzen duten aktoreentzat barru-barrutiko zentzuz beteak dauden fenomenoak aurkitzen ditu. Ekintzek portaera definitzen dute giza banakoak beharrezkoki gaitzea beharrik ez duen adierazpena ezartzen duen neurrian. Jakintza orok bezala Epistemologi Genetikoak bere ikerketa operazio formalen estadiopon ezarriz amaitzen du.

Ondorioz, eta Ascher-en proposamenarekin bat, Piaget-en metodo klinikoa psikologia genetikoan erabiliz, Kuhn, Habermas eta Gadamer-en lan egiteko formen antzera, A. Giddens-ek jakintza sozialen metodotzat definituriko hermeneutika bikoitzera bihurtzen da. Jakintzuak aurrez aktoreengatik interpretaturik dauden ekintzak diren datuak interpretatzen ditu. Ondorioz, bi interpretazio-maila dago. Lehena, aktoreek beraien egiten dutena, eta bigarrena, jakintzazko berreraikuntzaren

produktu dena, beste behin ere azpimarratuz bata eta bestea ez direla konfunditzen. Piaget-ek filosofiaren deskonbertsio gisa izendatua zuen bere ibilbidea, ekintzen arazoak intuizioz erabaki nahi zuen filosofia aipatzen zuelarik. Deskonbertsioak giza jakintzak modernitate proiektu gisa (M. Weber) birnorbidezko balioa izan du, subjektu transzendentalaren errekuperatzeko baino den "a priori" genetikoaren kantiar ikuspegitik subjektu empirikoaren espazio/denbora markoa gaindituz eta subjektu epistemikora jasoz, zeinetan objektuekiko begirada behin-betirako emana ez izanki ekintzen mundua bere genesian aztertzea baimentzen bait da. Molde honetan, Piagetek fenomenologia, Husserl-ekin lortu gabeko, bere heldutasunera darama, egiturak bere bilakaera amaieran beharrezko direla konprenitzen bait du bere azken orekan lorturiko itxieraren ondotik, beren beharrezkotasuna eta unibertsaltasuna eraikuntza-moduarekin harremantzen duelarik. Genetikoki kontsideraturiko egiturek errealitate-munduarekin daukaten egokitasun harremanak fenomenologiaren proiektuarekin adostasunean ontologi genetiko formalaren ahalbidea egitarautzea baimentzen dio Piaget-i. Jakintsu batentzat aski txiroa gertatzen den metodo baten bidez egindako bere ikerketa psikologiko eta soziologikoen Gadamar-en hermeneutikaren egokitasun harremanera daramate eta egitura funtzional gisa (deserdiraketa, gogoeta gogoetatzaila) subjektua konprenitzean, bere pertsona izen propioz jakintzen historiaren eztabaida historiografiko garaikidean, filosofiarenean eta jakintza berarenean, sarturik egotera suposatuta diote. Max Delbrück-ek, biologia molekularren sortzaileetarikoa eta 1969an Nobel sariaren irabazleak, onartuz Piaget-ek hasten duela epistemologi ikerketaren bidea hartzean, milaka urtez filosofoek bazter utziriko ezagutza-funtzioen bilakaeraren ikasketa empirikoa, zeinen arabera haurtzaroz intelektuan eraikitzen bait dira orokorki kantiar kategori imminenteak, bilakaera neurologikoa nola arlo neurofisiologikoan hala somakor eta ezagukorrean erakutsi diguna egiaztatuz "a priori" kategoriak kanpoko munduaren eta bilakaeran dagoen zain sistemaren arteko elkarrekintzazko dialektikan argitzen ditu. Guzti horrek kantiar tesia sendotzen du, zeinen arabera lehenik esperientzia fabrikatzen bait dugu eta sentsazioaren bidez, gero, errealitatea. Horretarako sentsazioak "a priori" kategoriak hartzen ditu

(espazio/denbora) esperientziaren bidez “a posteriori” inferitu ordez, M. Delbrück-ek datu neurobiologikoen bidez frogatzen du nola kolorearen, posizioaren, neurriaren kategoriak fabrikatzen diren sare neuronaletan aurrez (a priori) muntatu-tako datuen prozesamenduko burmuineko zirkuituetan, K. L o renz-en tesiaren arabera azpimarratuz giza banakoarentzat “a priori” dena, aldiz, motarentzat “a posteriori” gertatzen dela, honela “el éxito de nuestros circuitos incorporados a la hora de percibir la realidad es obra de la selección natural que ha dirigido nuestra historia evolutiva; si hubiera habido homínidos que vieran incoloras a las manzanas rojas o a las manzanas inmóviles moviéndose, o pequeñas a las manzanas grandes habrían perecido irremisiblemente”.¹⁷

Euskaratzailea:

JOKIN APALATEGI

1. Ikus REGUERA J.: *La miseria de la razón*, Taurus, Madrid, 1980, 14, 16, 24 or. L. Wittgenstein dela eta J. Reguerak egiten duen kritika Vienako Elkarre osoarentzat balioargarria da.
2. Piaget, J.: *Estudios sociológicos*, Ariel, Barcelona.
3. *Ibid.*, 9 or.
4. *Ibid.*
5. *Ibid.*, 14 or. Ikus GRANGER G.G.: “Jean Piaget et la psychologie génétique”, *Critique*, Marz, 1965.
6. *Ibid.*, 11 or.
7. *Ibid.*, 112 or. Ikus, GOLDMANN, L.: “Epistemología de la sociología” in PIAGET, J.: *Lógica y conocimiento científico*, o.c.
8. *Ibid.*, 34 or.
9. *Ibid.*, 69 or.
10. Ikus PIAGET, J.: *El estructuralismo*, 146-147 or.
11. *Ibid.*, 154 or.
12. *Ibid.*, 154 or.
13. *Ibid.*
14. Ikus, PALACIOS, Xabier: “Organisation, accomodation, asimilation” in *Symbolae Ludovico Mitxelena septuagenario oblatae*, (Arg. José Luis Melena), Gasteiz, 1985, 1564 or.
15. Ikus, VILLACAÑAS, J.L.: *Racionalidad crítica. Introducción a la filosofía de Kant*, Tecnos, Madrid, 1987, 96-97 or.
16. Ikus, ASCHERE.: “Piaget, Khun et la hermeneutique double” in *Revue européenne des sciences sociales*, XXV, 1987, 74 zk.
17. Ikus, M. Delbrück, *Mente y Materia*, Alianza, Madrid, 1989 (Gounther-en sarrera, S. Stent), 20 or.

GUNEN GURPILEAN

RAMON SAIZARBITORIA

RAFA BALERDIREN HERIOTZEAN
ZER DUGU CHILLIDAREN KONTRA
NAFARROA MODAN
CHILLIDA-OTEIZA BITASUNA
RAFAEL, EZ SANZIO, RUIZ BALERDI ETA ERREALISMO GAINDITUA:
MIKEL HERNANDEZ ABAITUARI MAITASUNEZ

JESUS GIL MASSA

ARTE-ZERGA
BIDEZKO ERABAKIAK
ETIKETA-PREZIOAZ
ARE NEGOZIO GEHIAGO
EZ ADIORIK

INAKI IRAZABALBEITIA

ZIENTZIA ETA POLITIKA
HIRUGARREN MUNDUA ZABORTEGIA?
EMAKUMEZKOAK ETA TEKNOLOGIA ERRESUMA BATUAN
ABEREAK ETA GU

BEGOÑA DEL TESO

ZELULOIDEZKO HARAGIZ ELIKATURIKO BEHIAK
"ACCION MUTANTE"
GIDOIGILEAZ NOR MINTZO?
OLIVER STONEK AUSARDIA OSOZ
BERLINETIK TELEGRAMA BAT
OSPAKIZUNIK GABEKO EGUN HANDIA
SON GOKU ETA AMURIZA ZORTZIKO TXIKIAN

KULTURA
ARTEA
ZIENTZIA
IKUSKIZUNAK

KULTURA

RAMON SAIZARBITORIA

RAFA BALERDIREN HERIOTZEAN

Norbait hiltzen zaidanean, eta azken boladan —*les amis sont en partance Jacques*— hil egiten zaizkit alafede, kajoiak miatze-lanean, defuntuaren aztarna emango didan objektu fetitxeren baten bila, atzeman ohi dut neure burua.

Behin edade batetik aurrera errealitate triste horri nekez eman diezaiokegu bizkarra —*J'arrive Jacques, j'arrive*— eta ohitu egiten gara bere atarian solas egiten, edo egonean egoten, izan ere, hainbeste adiskide dugu bertan, ez bait zaigu heriotzaren esparrua arrotza gertatzen.

Neure burua sakristau arduratsu eta isilkor baten modura dakusat, ergela ez ezik, morbosoa ere baden zeremoniaren prestakuntzan. Neure pinakoteka urriaz inguratu naiz gelan:

hor daude argitasun gris baten islada darien grabatuak, esklusibitate konpartitua modan jarri zuen belaunaldiaren egongelak hornitu dituztenak, hor daude azkenaldian argizaien bidez hedaturiko kolore guztien eztanda argitsuak eta txinako tintaz taxaturiko ideograma ekialar misterioitsuak, beltza zurian, Madrilen, euskaldun guztien gordeleku izan zen etxe hartan, inork ez zekien ziur, espiritualtasun ilun baten aginduz, ala Hidroelectrica Madrileñak ordain-faltaz indarra moztu ziolako, kandela-argitan pintatzen zuen garaikoak. Nere aurrean larrosaren grabatua —zenbat zimeldu den larrosa ordutik— Juan txo Arteagak antolaturiko omenaldian gerturatu zitzaizkigun lagunaren firmaz inguraturik, hara non, hainbesteren artean, erraztasunez atzematen dudana Gabriel Arestiren firma biribila, “*Gure Herri-artean kulturaren hedaduran egin dituen ahaleginen ezagutza modura bere adiskideek Rafa Ruiz Balerdi pintoreari.*”

Gauza gehiagoren falta nabari dut, ordea. Horrelakoetan damu dut, bere garaian, begirune eta begirapen gehiago ez izana, gero oroimenaren zeremonian hain baliotsuak lirategen gauzei joaten utzi diedalako, ez dakit, zita baten data eta elkartuko ginen sagardotegira joateko bidearen planoak, paperezko serbilleta batean marraztua, edo bestaldean azaldu zirenean hainbeste miretsi zituen boligrafo japoniar berde horietako bat. Zer bait.

Gogoan dut eskoletan pintatzeari ekin zionean. Ume artean iharduten zuen, irakasteko biderik zuzenena iruditzen zitzaiolako, baina baita umeengandik ikasteko asmoz ere, berak esaten zuenez. *Boutade* bat iruditzen zitzaidan neri, baina oso serio hartu zuen gauza, eta berak ordaintzen zituen haurrak kiloka gastatzen zituzten tela eta olioak. Gero, artista gehiago ere konbentzitu zuen, dantzariak zirela edo musikariak, herri herri iharduteko, bere ustez jendeak ezin bait zuen maitatu, eman dezagun, Prokofiev-en bigarrena entzuteko aukerarik ematen ez bazitzaion, eta hurrek ere ezin zuten, gero artisten biografietan irakurri ohi denez, pianoa jotzeko bokazio goiztiarra sentitu, piano baten aurrean eseritzen ez baziren, eta berak erosi zituen pianoak eta flautak, eta partiturak, dirua izan zuen bitartean.

Ez dakit zerbait gelditzen ote den Juantxo Arteagarekin egiten zituen gauza haietaz. Demokrazia ere etorri zen, eta artistekin herriz herri ibiltzearena Eusko Jaurlaritzak bere kargu hartu zuela esango nuke, onerako eta kalterako, beste zenbait gauza bezala, bestalde. Azken aldiz Batzorde bat eratzeko bildu ginenean, bera ere eszeptiko samarra zen jadanik, atera kontuak zer nola ibiliko ginen besteok. Ez genuen eratu noski. □

ZER DUGU CHILLIDAREN KONTRA

Ez dakit zer asmorekin antolatu nahi genuen ordukoa. Normalean zerbaitetarako dirua ateratzeko osatzen genituen, hala nola Gipuzkoako Kutxatik Arestiren Hiztegi Tipia finantzatzeko —apenas iraun zuen lorturik zegoela jakiteko—, gero Ibonek bere kargu hartuko zuena. Chillida jartzen genuen batzordeburu, behar adina ospe eta ohore emateko.

Chillidari izerdi hotza aterako zitzaion ateondoan, Rafa Balerci eta Juantxo Arteaga azaltzen zitzaizkionean, jakinekoa bait zen zerbait bultzatzeko firma-eske zetozkioa. Nik entzun diodanez, ordea, horretarako zegoela bera esaten zuen, erabilia izateko, “Ongi erabil nazaten, noski”.

Garai batean, Chillida leku guztietan zegoen, dena firmatzen zuen. Hor dago Euskal Unibertsitatearen logotipoa, hura amets bat baino ez zen garaikoa, Eusko Gudariena, urtean behin klandestinoki bazkaritan biltzen zirenekoa, Amnistiarena, lehendabizikoa, eta orain arte bakarra, lortu aurretikoa, nuklearraren kontrakoa, mehatxu bat baino gehiago zen garaikoa.

Badira noski artista beroagoak, Oteizaren kasua adibidez. Honena, aipatuko ez dudan firma-biltzaile batek aitortzen zidanez, firma-eske joanez gero ez zizun ezetzik esango, alderantziz, —¡cómo no, carajo!— firma eta gehiago eskainiko zizun, bizia eta arima, baina frente kulturalaz hasiko zitzaizun, eta paleolitiko-garaiko katedralez, edo lehen euskal gizonaz, eta hutsaz, hutsaz batez ere, firma eskatu orde zirkulu hutsaren koadratura inbentatu zuten asaba zaharrez, bere bi ukabil irmoak aurrera, ahotsa trumoi bat, eta erabat lotsaturik alde-

giten zenuen, papera ateratzen ausartu gabe, goardia zibilen burezurrekin kromletxak eraikitzeko gauza ez zen firma-biltzaile koldar mixerable bat sentitzen bait zinen.

Neri Chillida ez zitzaidan Lenin iruditzen, ezta gutxiagorik ere. Hogei mila duroko cashemerezko jertsei grisak erabiltzen zituen, prezioa apenas nabari zaien horietakoak, eta Erealeko atezain zango arinak gurutzatuz eskaintzen zitzaion guztia firmatzen zuen Rafa Balerdik luzatzen zion boligrafo berde japoniarrarekin. “Horretarako gaude...”.

Chillida pertsona atsegina da eta, biologikoki behintzat, oparoa seme-alabez betea bait dago gizona. Ez dizkiot inoiz kontatu baina, besteak beste, Oteizaren esanak entzun ez dituelako, izango ditu zortziren bat. Oteizak seme-alabak irentsi egin behar genituela esaten bait zuen. Neronek entzuna diot. Ez dakit metafora bat izango zen seme-alabek kentzen duten denbora aberriari, kulturari, hutsari eta gauza guzti horiei eman behar zaiela adierazteko asmatua edo, besterik gabe, inkonpetentzia biologikoren bat sublimatzeko ahalegina. Gauza da herentzia nori utzi asmatu ezinik ibili dela.

Ez da txantxetakoa herentziaren gaia. Zaharrei bizi bitartean ondasunei eusteko aholkua eman ohi zaie gauzak gaizki doazen-erako defentsa-gai bilaka daitezkeelako. Zerbaiten jabe zaren bitartean errespetatuko zaituzte, agian, baina ezer gabe, kasurik hoberenean, ziurtzat eman dezakezu asiloa.

Badago herentziaren promesarkin trafikatzan duen zaharrik ere, gaur honentzat, bihar harentzat, partidurik hoberena atera nahian eta kontutan hartu beharko lukete hori artista zaharrei ipurdia garbitzen ibili ohi diren artista gazteek — *limpiabacinillas* esaten zien Jon Juaristik, oker ez banago, horrelako zerbaitetaz zihoan artikulu zoragarri batean— azkenean beti azaltzen bait da ura bere igarara eramaten dakienik.

Oteizaren herentzia Gorrdorentzat zihoala zirudien, askotxo azaltzen bait ziren elkarrekin. Nik egia esateko ezin nuen ulertu zer ikus zezakeen gure artistak alkandorak Harroldseko merkealdietan erosten dituen mutikote horrekin, baina hemen norberak nahi duena egiten duenez bere gorputzaz, badirudi Nafarroako Gobernuari utzi diola herentzia ditxoso hori.

Ez fidatu, ordea; gorago esan dudanez, herentzi kontutan ez bait dago ziur egoterik azken hitza benetan azkena suertatzen den arte; azken momentuetan trebetasun aparta erakutsi izan dute jesuita eta kaputxinoek defuntuen eskerron konkretua jasotzen haraindiko ondasun abstraktuen promesapean. Bestalde ez dut esperantzarik galtzen neuk ere, agian, Oteizak ulertuko bait du —inoiz ez da berandu— egiten duen, eta batez ere, esaten duen oro ume kasketosoa edo zoro errematezkoa bailitzan barkatzen eta txalotzen dion gortea, nafarra izanagatik ere, ez dela fidagarria, gortea inoiz ere izan ohi ez diren bezala. Eta auskalo ez ote den konturatuko egiak kantatzen dizkiogunok garelara bere balioan —bere balio izugarrian, esan beharrik al dago— estimatzen dugunak. Hala balitz konformatuko nintzateke tizaz edo, finago esateko, klarion-zati hutsez osaturiko bere estudio txiki miresgarri horietakoren bat eskaintzeko grazia egingo balit. □

NAFARROA MODAN

Badirudi, ordea, nere klarion horiek ikusteko Nafarroara joan beharko dudala. Nafarrak ikusteko, berriz, ez dago Nafarroara joan beharrik. Nere haurtzaroan, Etxe Zaharra zintzo zaintzen zuten Estornestarrak aparte, bakan batzuk besterik ez ziren Donostialdean, hogeitamaseian iheslariak libre utzitako etxebizitzetan instalaturikoak gehienbat. Leitzarrak, aldiz, bi baino ez, hori bai, gizon ederrak biak. Bata Pello Baleztena, Leitzako Baleztenatarrenetakoa, galtza zuriz jantzia egun osoa abenidako banku batean eserita botatzen zuena, gauza nabarmena erabat garairako, langabeziarik ez zegoenez apenas ikusten bait zen kaleetan gizon sasoidunik. Bestea, berriz, Norteko estazioan blusaz jantzia besazpian dozena-erdi maleta eramateko gauza zen maletero erraldoia. Txano biseradunaz hornitzen zuen burua eta bertan urrezko hariz bordaturik “*Mozo del exterior*” zioen. Lehendabizikoz irakurri nuenetik eskriturarekiko nere mesfidantza neurrigabea kausatu zuen letreroak, ezin ulertu bait nuen nolaz izan zitekeen “mozo” hainbat kilo jasotzeko gai zen gizon heldu hura. Orain, berriz, telebista piztu eta leitzar bat azaltzen zaizu lehengo apaiz hai-

etako bat bezala hitz eginez, apaizek ondo hitz egiten zute-
nean bezala hitz eginez, alegia. Nafarroa modan dago.

Dударик gabe gauza ezin hobeak daude Nafarroan —neri
klaretea ez gustatu arren— baina onartu behar da gauza txar
franko ere badituela, nahiz eta askotan barrutik eta, kuriosoa-
go dena, kanpotik ere, ikusten ez edo sublimatzen diren.

Bada geu baino inkonpetenteagotzat jotzen ditugunen inkon-
petentzia barkatzeko eta idealizatzeko joera ere. Guztiok umee-
kin egin ohi dugun gauza da, eta antzeko zerbait egiten du
p robintzietako euskaldun frankok nafarrekin nafarkeria berri
baten eraginez.

Badira, nagusi sentitzen direnen ikuspegitik, mahaian hau-
rrei eta politika-arloan nafarrei bakarrik barkatzen zaizkien
gauzak, gustoko platerak mihinaz garbitzea, herrikoi eta pop-
ulista izatea nahasten dituen eskuineko lehendakari bat losin-
txatzea, hatzak sopatan sartzea, edo Francoren izena kale
batentzat aldarrikatzea, nagusi bati inolaz ere barkatuko ez
litzazkiokeenak. Nik ez diet barkatzen, ordea, zikinkeriak
zikinkeriak bait dira, eta neure iritzia azaltzen diet nafarrei
ere —klaretea ez dela ez gorri eta ez beltz, alegia— eta jen-
eralean ez dute gaizki hartzen.

Gonbidatu izan naute sanferminetara ere, baina ez naiz ni
joan sekula Hemingway-ren inbento horretara jaiotzetik donos-
tiarra naizenez —itxuraz ere hala izatea espero dut—, ez bait
zait jai finegia iruditzen. Bestalde Illinois-eko mutilaren azken
analistek diotenez, torero artean bular bilotsua erakutsiz eta,
gin-botila eskuan, santuaren *capotico*ari kantatuz ibiltzea
atsegin bazuen, homosexualitate ez aitortua ezkutuan gorde
nahian omen zen, bere buru handiari ere horregatixe eman
omen ziolarik eskupetakada. □

CHILLIDA-OTEIZA BITASUNA

Jakinekkoa da herri primitiboek bitasunean sinesten zutela.
Haienezat unibertsoa neurri berdinean derrigorrezkoak ziren bi
iturburu meraginez zen sortua, eta beraiei esker mantentzen
zen. Horregatik dira hain ugariak kontraktasun etnologikoak,

aurkako bikoteak: bizia/heriotza, zerua/lurra, eguzkia/ilargia, eskuina/ezkerra, ona/txarra, sakratua/profanoa.

Nafarroako mendietan bada oraindik bitasunean sinesten duenik. Aspaldiko *Egunkaria* batean Iñaki Zabaleta Urkiolari irakurtzen diodanez euskal bitasuna artean ere ematen da —antza denez lehenago idatziriko lanen batean erakutsia du beste arloetako bitasuna— eta Oteiza/Chillida aurkako bikotearekin adierazten saiatzen da.

Inork ez dezan pentsa hitzak beren testuingurutik ateratzen ditudanik hona hemen artikuluaeren funtsa:

“Euskal Herriaren bitasuna, zatiketa, artean ere ematen da. Horren kasu paradigmaticoak Chillida eta Oteiza ditugu...

Chillida beti zutik erori den artista da, hondarrezko harri xabala, leuntasunaren sakontasuna du hitzetan eta agintari demokratikoekin beti ongi etorri dena... Berarekin “donostiar” estiloa dator kit burura... Kontxa bazterreko paseantearena...

Oteiza beste norbait da. Oteiza jenoaren sinboloa eta paradigma da. Ez da ongi moldatzen agintariekin, laster aspertzen eta haserretzen bait da beraiekin...

Oteizak Nafarroari utzi dio bere lana. Nafarroan sustraitu da. Chillidak Euskal Autonomi Elkarteari utzi liezaioke berea. Euskal Autonomi Elkartearen bait dago sustraitua. Datu honek dena adierazten du gure Chillida eta Oteizaren nortasunetaz. Biak Euskal Herriaren seme eta maitaleak, baina zeharo desberdinak, Chillida hondartza leuna, Oteiza itsas gogorra.”

Dударик gabe eskaintzen dizuedana bitasun jatorrenaren exenplu —edo paradigma, sinbolo, eredu, esterotipo, topiko, guztiak ez bait dira berdin, ai matizak!— edo karikatura izan liteke. Baduela bitasun manikeoaren puntu bat ere esango nuke. Edozein modutan, aurkako positiboena aurretik aipatuz beti, hor dauzkagu bortitza/lehuna, agintari demokratikoekin gaizki eramatea/ongi eramatea, nafar/donostiar, maskulinitasuna/femeninitasuna, *yo soy la ola/tú eres la playa*, Oteiza/Chillida.

Balorak bi eskultoreen artean ongi ala gaizki banaturik dauden aparte utziz, tamalgarría da, oraindik ere, koedukazioak hogeitamar urte izanagatik, profeta arraren formak eredu iza-

ten jarraitzea. Tamalgarria zibilizazio hiritarrak duen baliorik preziatuena, tolerantzia, gutxiestea suposatzen duen neurrian. Noiz jabetuko ote dira gogorkeriaren liturgia hain miretsia den mendietan tolerantearen sendotasun sakonaz.

Dena den lagun Zabaletak Chillidaren graziak kontatzerakoan ez du bat bera jo, zutik erortzen ohiturik dagoela esaten duenean ez bada. Izan ere, gaztetan bere bi anaiekin —Gonzalo pintorea eta Iñaki, moto-istripuz hil zena, bestea— afusilamenduen numeroa egiten bait zuen. Kontxako baranda gainean jartzen ziren hirurak tente, aurrean lagunek osatzen zuten pelotoiari begira eta hauek tiro egiten zutenean beren buruak atzera jaurtikiaz hondar gainean erortzen ziren zutik.

Familia oneko *sportsman* baten afankeriak, noski. Oteizak ere egingo zituen bereak Lekarozen, mutiko mardula izanare n itxura bait du oraindik, ondo hazitakoa, prailekumeak edo aberasmodukoak ez zirenak gehienez lau erregelekin konformatzen ziren garaian estudioak emateko gai zen familia bateko semeari dagokion bezala.

Ez dakit ba nik bitasunaren teoria hori indartu samarra ez ote dagoen arte-kontutan, gure bi eskultore handienen kasuari atxekiz behintzat. Ez dut ikusten zertan Chillida ondo tratatu duten agintari demokratikoez —eta hala izan balitz ere merezi zuen—, ez behintzat Oteiza baino hobeto, bai berriz, gutxiago merezi zuen beste asko baino okerrago. Dena den, horrek ez dio meriturik ematen.

Artista bere obrak epaitzen du, beraiekin bizi garenok, beren denboran, beren espazioan, detaile pertsonalak eskertzen badi-tugu ere. Pare bat baino gehiago eskertzen dizkiot nik Eduardo Chillidari. Egun hartan, diktadura-garaian, gazte bati tratatu txarra ematen zioten polizien portaera gaitzetsiz egin zuen bere izaera leunaren azalpen kuraiatsua eskertzen diot, adibidez. Komisaldegian bukatu zuen, afusilatua izateko arriskurik gabe noski, baina ez zuen mundu guztiak egiten.

Han nengoen ni Kontxan, Kontxan gertatu bait zen, donostiarrok gure gorputz lirainak txarolezko oinetakoz jantziak paseatzen ditugun pasioan. Eta bistan denez ezin eramana zaie menditarrei gure Kontxan barrena paseatzeko joera, badirudi gorputza hondatuz harri jasotzen ikusi nahi gin-

tuzketela. Benetan estudiatu beharko litzateke gure dekadentzian —joan zaigula hoberena, ai!— probokatzen dugun erakarpen anbigua, inspiratzen dugun mespretxuz jantziriko miresten ilun hori. □

RAFAEL, EZ SANZIO, RUIZ BALERDI ETA ERREALISMO GAINDITUA:
MIKEL HERNANDEZ ABAITUARI MAITASUNEZ

Aurkitu dut, azkenean, Arestik Rafa Balerdiri eskuz bere kontadoreletra dotorearekin bristol-paperean idatziriko poema. *Zuek/ Euzkadiko artistak/ zarete/ horrenbeste sufritzen duen herriaren/ hitzik gabeko boz/ ozena*. Zimeldu egin da eskritura, armario barnean paper artean argitasunetik gordea egon bada ere, eta badu testuaren egilea hiltzen denean hartu ohi duten kolore sepia hori.

Hori bera gertatzen ari zaie, behar bada, Rafa Balerdik eskua berotzeko boligrafo japoniarrez egiten zituen erretratoei ere. Mende honetan Europak eman duen informalarik garrantzitsuena esan du telebistan, zertaz ari zen jakiteko itxura zuen jaun anteojudun batek. Somatzen genuen, eskoletan haren ezagutza egin zuten hurrek ere bazekiten, erretratoak fotomatoiak baino azkarrago eta antz haundiagoarekin egiteko gauza bait zen, tablero aurrean formarik gabeko koloreekin izaten zituen solasaldi librearen prozesu intelektual baten emaitza zirela, eta ez ebidentea imitatu ezina disimulatzeko esku-jolas hutsa.

Literatur arloan Mikel Hernández Abaituak errealismoaren zintzotasuna aldarrikatzen du, eta ez da fio gairiditutzat ematen dutenekin, Truman Capote bezala idazteko gauza ez ote diren susmoa bait du. Ez zaio arrazoirik falta. Badira Gizakomediaren telefilme errealista burutzeko ezintasuna abanguardiazko espekulazio teorikoen laguntzaz disimulatu nahi luketenak, baina ez uste lortzen dutenik. Errealismoa, egiteko gauza ez delako, abandonatzen duenak ez du inspirazioa handik kanpo aurkituko.

Gainera, zein da literatura errealistak atxeki beharko lukeen errealitatea? Ez dago bizitza errealik, dio maisuak, jenedun idazle batentzat: berak sortu beharko du eta gero ondorioak sortu.

Eta lehenago: literatura ez zen jaio aro neanderthalean mutiko bat otso gris bat orpoetan zeramala “Otsoa! Otsoa!” oihuka azaldu zenean; literatura jaio zen mutikoa “Otsoa! Otsoa!” oihuka atzetik otsorik ez zuela azaldu zenean. Mutil gizajoa hainbeste aldiz gezurra esateagatik benetako otso batek jan bazuen akzidente hutsa da. Basoko otsoaren eta historia sinestezineko otsoaren artean bada tarteko puntu distiratsu bat. Puntu distiratsu hori, prisma hori, da literaturaren artea. □

ARTEA

JESUS GIL MASSA

Artea albiste izatea ez da ohizkoa; bere horretan hartuta, arteak oso aldi bakanetan hartzen du leku nabarmen bat p rentsa-munduan eta oso gutxitan izaten da erabilia, halaber, kaleko jendearen solasaldietan. Artea inguratzen duena, ordea, hori bada, izan, albiste eta hizketagai: horra, bada, ekintza sortzailearen inguruan eratzen den mundu misteriotsua, sorkuntza lanari gizakiarena ez den tasun bat eransten diona eta artista supergizon bihurtzen duena errealitate sozialetik at aurkitzen delakoan; eta horra, bada, bestera joaz, alderdi ekonomikorik ikusgarrienak, azalekoenak, zalapartatsuenak eta, zergatik ez, baita zikinenak ere. Artea, negozioak, inbertsioak, zergak, aurrekontuak... dena agertzen da nahasia, eta dir u-hotsa beste edozein gauzari nagusitzen zaio. Horixe da bizi dugun errealitatea; ez da, jakina, nahiko genukeen egoera, baina gauzak humorez begiratuta, esango dugu, hala beharko, artearekin lotuta dagoena bederen gure eguneroko bizitzaren parte ere bihurtzen ari dela, zeharka bada ere.

ARTE-ZERGA

Mendetan zehar artistak borroka batean ihardun du bere lanaren duintasun intelektuala aintzakotzat hartua izatea lortu

arte; garai batean obraren prezioa ez zen jada egindako lanaren prezioa soilik, sorketa ez ezik sormena —sortzeko gaitasuna— ere ordaintzen bait zen; geroago, bere obraren gainean halako aitatasun-eskubidea ere bazeukala onartu zitzaion artistari saldutako lanarekin geroago egin zitezkeen transakzio-eskubideak, erreproduzio-eskubideak, etab. jasoz. Gipuzkoako Foru Aldundiak, orain, pauso berri bat eman du aukera eskaintzean Nestor Basterretxeari atzeratutako zergak obren bitartez ordain ditzan, gainontzeko zergadun gehienengan haserrea eta harridura sorteraziz.

Pertsona arrunt bat izan balitz, dudarik ez da ohizko bidea jarraitu izango zela, bahiturarena alegia, eta ez Basterretxearekin gauzatutako akordioa “eskultoreari aitortzen zaion prestigioa dela eta” (*El Diario Vasco*, 92-1-24). Prozedura hori jasota agertzen da indarrean dagoen arautegian, hori egia da, eta erabili ere zenbaitetan erabili da (gogora dezagun nola ordaindu zituzten Miró-ren oinordekoek jabego-aldaketen eskubideak), baina artista batek errentaren gaineko zerga ordaintzeko bere obraz baliatzea arras berria gertatzen da, baita gerorako arriskutsua ere, Aldundiaren Arte-Ondarea zergen bitartez eraiki bait liteke gehiago plangintza koherente baten bidez baino. Bestalde, gertakizun honek azpimarratu egiten du artista eta gainerako gizakumeok banatzeko zoritzarreko joera hori, lehenengoari tratu hobea eta balorazio eta onespén aldekoagoak ematen dizkiona eta bigarrenari, interpretatzen hasiz gero, tratu okerragoa, azpibalorazioa eta gutxiespena eskaintzen.

Diru-kontuak direnez, esan dezagun Basterretxeak bere “Euskal Kosmogonia Saila”ri egiten zion balorazioa (17.000.000 pta.) eta Rafael Munoak Gipuzkoako Aldundirako buruturiko tasazioa (6.200.000 pta.) ez direla bat etorri inondik ere; Imanol Muruak “usure ro”tzat jo du, jo ere, Aldundiaren jokamolde hori. □

BIDEZKO ERABAKIAK

Erakunde batzuetan artista batzuk babestuak diren bitartean, beste batzuk ahazmenduan dira utziak; ez dira,

ordea, eskasak izango azken hauei babesa eskainiko dietenak (izan ere, arteak, dirua izateaz gain, prestigioa ere ematen du). Amodio eta desamodioaren arteko betiko istorioa dugu hau, eta bera izan da, hain zuzen, Jorge Oteiza, erabaki garbi eta ziurra tarteko, bere borondatez eta eskubide osoz, obra guztia Nafarroari ematera bultzatu duena.

Erabaki horrek ez gaitu ustekabeen harrapatu, Oteizak Elkarte Autonomoko erakundeekin zeuzkan harreman txar-rak denontzat bait ziren ezagunak. “Nazkaturik nago Euskal Herriaz” esatera iritsi da bai Eusko Jaurlaritzak eta bai Donostiako Udalak —nahiz eta honekin azaleko kontaktuak ez oso serioak izan— bere proiekturik handienak eta, hortaz, bere ilusioak, errotik baztertzen zituztela ikusi behar izan duenean. Gainera, Guggenheim fundazioarekin lortutako akordioa, Oteizak euskal kulturaren aurkako traiziotzat jo duena, jada beterik zegoen edalontziari gainezka eginerazi dion ttantta izan da.

Bere ondarea Nafarroari utziz Oteizak eman duen pausoa askatasun-ekintza zaila da berez. Badira arrazoi objektibo eta afektiboak bere obra Altzuzan gera dadin, baina negoziazioak luzeak eta gorabeheratsuak gertatu dira. Jadantik 1986an, Nafarroako Gobernuak eskultorearengana jo zuen Altzuzan museo bat eraikitzeko proiektu bat esku artean zeukala. Modu berean, eta euskal erakunde ofizialen axolagabekeriaren aurrean, Donostiako Aurrezki Kutxa Munizipalak ahaleginak egiten zituen 1989an Oteizaren obrak Gipuzkoan har zezan egoitza; horretarako, bere lokalak eskaini zituen lehenik, baita posibilitatea gero arte-esperimentaziorako zentru bat edo Euskal Eskulturaren Museoa Miramonen sortzeko. Hala ere, Ikastolen Elkarteko lehendakaria den Antonio Camposek esan duenez —bertako bi partaide Jorge Oteiza Fundazioaren partonatan izango direlarik— “Oteizak bere obrarekiko duen kezka oso txikia da, gauzak lotuta gelditzea nahi du, besteak dira beti kezkatuak agertzen direnak haren jabe egiteko edo bereganatzeko”. (*El Diario Vasco*, 92-III-3)

Bada oriotar jenialaren jokaera kritikatzera ausartu dena ere haren legatuan materiala den zerbait soilik ikusten duelakoan —berriz ere jabetza, balioa, prezioa—, baina bere legatua bere

obra da —edonon gordeta ere, eta egileak Alzuzan ikusi zuen lekurik egokiena— baita bere mezua ere. Zorionak eman behar dizkiogu Oteizari bere erabakiagatik, Alzuzako herriari Felix Marañak doitasun osoz “Nafarroako Guggenheim” izendatu duena bere altzoan hartzeagatik, eta, nola ez, baita Nafarroako agintariei negoziatioetan erabili duten sentsibilitate eta abileziagatik; eta zoriontsu sentitu behar dugu geuk ere Oteizak bere legatuarekiko zeukan helbururik garrantzitsuenetariko bat kontutan hartuz gero: haurraren heziketa estetikoa bideratuko duen egitarau bat garatu ahal izatea —gaur egun administrazio guztiek ahazten duten alderdia, gero eta beharrezkoagoa izan arren. □

ETIKETA-PREZIOAZ

Gaiaz aldatuz, esan dezagun Guggenheim inguruan sortutako auzia zer esan ugari ematen ari dela oraindik, eta ez arte-gaiez soilik, baita, eta batipat, diru kontuaz ere. Operazioaren kostea hain da ikaragarria non proiektuaren dimentsioa berraztertzea ezinbestekoa gertatu bait da. Dena den, beldur gara ez ote den berrazterketa hori eraikinari bakarrik egokituko, kostuak deus ere aldatu gabe. Bilbon Arte Garaikidearen Museo bat sortzea berez gauza ona denik ez du inork zalantzan jartzen, baina museo hori horrek izan behar duela hain zuzen, ez dago hain garbi. Eusko Jaurlaritzak Guggenheim Fundazioarekin izenpetu duen akordioan argi eta garbi dagoena, ordea, zera da, lehenak 2.000 milioi pezeta ordaindu beharko dituela fundazioaren izena —halako garantia froga bailitzan— eta prestigioa erabiltzeagatik.

Nolanahi dela ere, auzi honek badu gauza on bat, hots, maila guztietan polemika sortu duela, eta nork daki, agian Kultur Kezkak, herri honetako sortzaileen eskakizunen plataforma gisa, birpiztu egin dezake benetan kultur bizitza; edota, agian, oso litekeena da (erakundeak eta gizartea mugitzen dituzten mekanismo bitxi horiek direla medio), Donostiako San Telmo Museoa —hizorian sortu zenetik— behin-betirako ez hiltzea. □

ARE NEGOZIO GEHIAGO

Arte eta finantzetako azoka berriro zabaldu da. ARCO'92-k, besteak beste, Euskal Herriko lau galeria jaso ditu aurten-goan bertako 17 artistaren obrak, salneurri onargarrietan bai baina gizakume arruntarentzat (oro har) eskura ez daudenak, eskainiz. Eduardo eta Pedro Chillidaren lanak atzerriko galeriek aurkeztu zituzten. Balantzea oso positiboa gertatu da jendearen erantzunari dagokionez, baina salmentetan, ordea, badirudi arrakasta ez dela hainbesteraino iritsi, horien emaitzak isilpean gordetzen badira ere.

Azken urteotako bolada espekulatiboaren ostean, badirudi sektorea krisialdi batean murgildurik dagoela. Enkanteetan izandako salmentak erdira iritsi omen dira 1991. urtean zehar, baina, hala eta guztiz, merkatal ekitaldiak hortxe darrai eta Bilbon, adibidez, "Antikuarioak 92" azoka burutu da, beste maila batean "Brokante"aren inguruan Irunen ospatu dena ahaztu gabe.

Bilatzen den helburua, azken finean, objektu artistikoa (gehiago edo gutxiago) ustezko eroslearekin harremanetan jartzea da. Alegia, eragingarri izatea ez derrigorrez arte-lana sentitu eta gozatua izan dadin, bere jabetza lortzeko baizik (eta honek, inbertsio ekonomiko ederra egiteko aukera bihurtzeaz gain, halako kultur itxura —egiazkoa ala gezurrezkoa— emango dio erosleari, gizarte-mailan beti errentagarri dena). □

EZ ADIORIK

Bukatzeko, eta merkatu guzti honen erdian, zirkuito komertzialetan sartu nahi izan ez zuen gizon bat oroiterazi nahi dugu, pinturaren menpe zegoena eta erraztasun eta erosotasunari sekula amore eman ez ziona. Rafael Ruiz Balerdiren heriotzak euskal kulturaren mundua astindu du. Berarekin euskal pintorerik nagusienetako bat joan zaigu, pertsona handi bat, langile porrokatua eta maisu aparta. Abstrakzioan aitzindari, oso pintura pertsonala landu zuen, eskuari askatasuna emanaz eta keinuari oso kromatismo joria gainjarriz, bere obra "pintura hutsa" eta lirismoz betea dela esan litekeelarik. Bere

desagerpenak hutsune handi bat uzten du Euskal Herriko pinturagintzan baina, berak zioen legez, “heriotzarik ez dago, egia esan ez da inor hiltzen”, eta bera are gutxiago; bere pintura eta irakaspenak utzi dizkigu. Pentsatzekoa da publikoak eta kritikak onetsi duten artista bat guztiz onetsia izango dela, halaber, instituzio-mailan, zeren eta, Ricardo Ugartek aditzera eman duenez, “kreatzaileak herri honetan asper eginak hilotzatzen ditugu, hil ondoko omenaldia emateko gero”. (D.V., 92-III-2) □

ZIENTZIA

INAKI IRAZABALBEITIA

ZIENTZIA ETA POLITIKA

Azken hilabeteotan Britainia Haundiko prentsa zientifikoan astintzen ari den eztabaida ez da gure artean ohizkoa; are gehiago, gure artean oso desarau gertatuko litzatekeela esango nuke nik. Izan ere, duela hilabete batzuk, *Nature* zientzi aldizkari britainiar ospetsuak Britainia Haundiko zientzia eta teknologiaren egoerari eta aurrera begira jorratu beharrezko urratsei buruz agiri oso interesgarri bat argitaratu zuen. Ez gara gu agiri horretan esaten dena hemen aipatzen hasiko, egoera arrotz eta ezezagun baten aurrean gaudelako besteak beste. Hala ere, agiri horrek piztu duen eztabaidatik zer ikasia badugula uste dut.

Eztabaida *Nature*-k piztu zuen, alabaina, britainiar zientzia eta teknologiaren egoerari buruzko kezka ez da berria. Izan ere, Irltako zientzia atzera egiten ari den, krisian ote dagoen, etorkizunik baduen, horretan aski dirurik inbertitzen ote den, zer bide ibili behar dituen eta antzeko mintzagaiak ohizko bilakatu dira Britainiar bi zientzi astekari garrantzitsuetan, *Nature* eta *New Scientist*-en, alegia.

Eztabaida oso interesgarria da ezpairik gabe eta arretaz jarraitzekoa gainera. Hala ere, bada ene aburuz honekin lotutako beste puntu interesgarriago bat; eztabaida hori eremu politikora plazaratu dela, hain zuzen ere, eta ez politikak arazo konponduko duenik uste dudalako, gure artean gertatzen den zerbait agerian jartzen duelako baizik.

Datorren apirilaren 7an parlamenturako hauteskundeak egingo dira Erresuma Batuan (*Jakinen* ale honek argia ikusten duenerako zeinek irabazi dituen jakingo da) eta alderdi politikoen programetan zientziak eta teknologiak beren txokoa dute (nahiz eta *New Scientist*-en aburuz prioritate txikikoa izan) eta mintzagai izan dira kanpainan. Bitxia, ezta?

Gutariko baten batek entzun al dio euskal politikoren bati zientzi politikaz hauteskunde-kanpainan hitz egiten? Edo gure alderdi politiko nagusiek zientzi politikari buruz dituzten ikuspegiak eta planteamenduak eta horiek gauzatzeko proposatzen diren bideak ba al daki norbaitek zeintzuk diren? Gure etorkizuneko zientzi eta teknologi ahaleginak zein alorretan egin behar diren adierazten duen agiririk ba al da? Kontuz, ez dut esaten horrelakorik egongo ez denik, egon, egon litekeelako. Agiri eta planteamendu horiek ez direla publiko edo publikoki bederen ez direla eztabaidatzen, are gutxiago hauteskunde-kanpainan, azpimarratu eta salatu nahi dut. Izan ere, herri izan nahi badugu behar-beharrezkoa da zientzian eta teknologian zer nahi dugun argi izatea eta guzti hori gure gizarteak asumitzea. Jai daukagu bestela!

Bukatzeko, irakur dezagun alderdi britainiar bateko buruak *New Scientist*-en idatzi berri duena.

“Britainia Haundiko akats ekonomikoaren zati handia, berrikuntzan ez inbertitzean datza. Maiz, duela hamar urteko gauzak eta zerbitzuak ekoizten ari gara, duela hogeitau urteko ekipamendu eta tekniken bidez.

Zientzia eta berrikuntzan egiten diren inbertsioak ez dira ekonomiarentzat bakarrik onuragarri, baita gure gizarteak gain-ditu behar dituen ingurugiro-arazoei aurre egiteko ere.

Epemozkeria arazo larria da bestetik. Hainbat arazoi direla kausa, industrian britainiarrek ez dute japoniarrek, frantsesek eta alemanek bezala jokatzen eta hauek baino zaletasun txiki-

agoa dute epe luzera etekinak eman ditzaketan proiektuetan dirua inbertitzeko.”

Arrazoirik ez zaio falta. □

HIRUGARREN MUNDUA ZABORTEGIA?

Joan den urtean kalapita sonatua gertatu zen Bilboko portuaren uretan, *Greenpeace* erakunde ekologistak, hondakin toxikoz kargatutako untiak bere karga gure artean utz ez zezan, egin zuen kanpainari esker. Horrelako berriak lantzean behin baino ez dagerte komunikabideetan. Errealitatean, kargamendu pozointsuak daramatzaten unti asko dabilta munduko ozeanoetan eta gainera, horietako askoren helmuga hirugarren munduko porturen bat da. Deitoragarria izanik ere, estatu horietako gobernuak askotan lehen mundutik doakien zaborra eta zikinkeria onartzeko prest daude, balantzaren beste aldean dirua ipintzen bazaie bederen. Ekonomi egoera larriak kasu batzuetan eta agintari askoren diru-egarriak beste askotan, bultzatzen ditu horretara.

Agi denez, hirugarren munduaren zabortege-izaera larriagotzen ari da joan den otsailean Melbournen egin den NBEk babestutako kongresu batean aditzera emandakoaren arabera. Lehen munduko zaborrak onartzeaz gain, horietako estatu asko horiei teknologia zaharra eta arauz kanpokoak erosten ari zaie, beren garapen ekonomikoa sustatzeko. Nazioarteko konpainia batzuek egiten dutena honelaxe azal daiteke: lehen munduan produktu edo teknologia jakin bat zaharkitzen bada edo ingurugiro-neurri zorrotzagoek legez kanpo uzten badute, teknologi egarriz dagoen garapenbideko estatu bati eskaintzen zaio produktu edo teknologia hori oso salneurri egokian.

Adibide bat ematea dateke argigarriena. Kloroak eta sodio hidroxido izeneko substantziek gizarte garatu batek behar dituen produktu eta gauza askoren (detergente, paper, plastiko, beira, etab.en) fabrikazioan paper garrantzitsua dute. Sodio hidroxidoa eta kloroa sintetizatzeke, gatz arruntetik abiatuz merkuriozko zelularen metodoa erabil daiteke. Prozesu honen teknologia zaharra da alde batetik, eta gainera, oso arriskutsua

bestetik. Fabrikazio-prozesuan merkurio-galerak gertatzea ebitaezina da. Merkurioa uretara joaten denean, bakterioek metil merkurio bihurtzen dute eta konposatu hori oso hilgarria da, Japoniako Minimatan metil merkurioz pozoindutako arraina jateagatik jazotako tragedia gogoratzea baino ez dago.

Lehen munduko herrietan baztertuta dago merkuriozko zelularen prozesua. Hala ere, hirugarren munduko estatuek, prozesu horren arabera lan egiten duten plantak instalatzeko eskaintza oso onak dituzte, poluzio-arazo gutxiago dituzten plantak baino %75 merkeago eskaintzen bait dizkiete. Tamalez, ez da honetan amaitzen tragedia. Izan ere, teknologia zaharkitu horren arabera egindako azken-produktua lehen mundura esportatzen da sarritan.

Arazoa oso mingarria eta damnagarria izanik, gerta liteke honelako berriek basoa ezkutatzea. Izan ere, hirugarren munduari teknologia zaharra saltzean dagoen etika eta gizalege-ez az landa, beste erreflexio batzuk ere egin beharko genituzke gure kolkorako. Lehenik, hauxe azpimarratu nahi dut: ekologia eta naturaren kontserbazioaren ardura dugunok ez ote diogun hirugarren munduari animalia eta paisaje-gordeleku soil moduan begiratzen eta ez ote dugun ahazten haiek ere gure estatusa lortzeko eskubidea badutela. Esan nahi bait da, ozonoguzaren zuloa dela eta, klorofluorohidrokarburozko (CFC) isuriak murriztu nahi badira, ezin diegula esan "ez ezazue CFCdun hozkailurik egin" eta lasai gelditu. Teknologia zahar hori gairi dezaten bideak jarri behar zaizkie eta horrek eskuarki, guk teknologia garbiagoen kostu ekonomikoa bi bider, etxean eta kanpoan ordaindu beharko dugula esan nahi du, guk lehen berengandik atera dugunaren truke noski.

Bigarrenik, sarritan etxea eskobatu ondoren hautsa alfombra azpian gordetzen duenarena egiten dugula esan nahi dut. Askok kezkatzen gaitu gure herrietik pasatzen den ibai edo erreka uraren esne-koloreak sorterazi duen paper-fabrikak eta gutxi edo deus ez Tailandiatik bidaltzen dugun postalaren paperak fabrikatu duen lantegiak nolako kolorea ematen dion aldamenetik pasatzen zaion ibaiari. Eta azken finean guztiok, haiek eta gu, etxe berean bizi gara eta alfombra beraren azpian ezkutatzen ari gara hautsa. □

EMAKUMEZKOAK ETA TEKNOLOGIA ERRESUMA BATUAN

Antza emakumezkoen lekua Erresuma Batuko lanpostu teknologikoetan txit txikia da. Enpresariak eta lan-emailek izan ditzaketen aurriritzi sexistez at bi arrazoi nagusi daude hori horrela jazo dadin. Alde batetik, Erresuma Batuko amatasu n-eskubideak EEEko murriztenak izatea eta bestetik, haurtzaindegi publikoen sarerik ahulena izatea. EEEren baitan, Portugal bakarrik gelditzen da Erresuma Batuaren atzetik. Beraz, emakume askok beren lanbidea uzten dute ume batez erditzen direnean. Gainera, industrian lan-eske doan emakumeari honelako galderak egitea ez omen da ohizkanpkoa: *Histerktomiarik egin al duzu?* Ondorioz, injineruen %0,5 baino ez da emakumezkoa.

Egoera horren aurrean kezkaturik, *Open University* delako erakundeko Ailsa Swarbrick-ek, lana utzitako emakumezkoak berriro lanean jartzeko proiektu bati eman zion hasiera duela hamar urte. Proiektuaren izena *Women in Technology* (Emakumezkoak Teknologian) da eta birziklapen-ikastaro moduan dago planteatuta. Proiektua teknologian koalifikatutako emakumezko ezkonduentzat pentsatuta dago.

Ikastaro eta ikasketa desberdinez landa, proiektuak badu ezaugarri interesgarri bat. Proiektuan parte hartzen ari diren ikasleek derrigorrez elkarrekin asteburu bat pasa behar dute Loughborough-eko unibertsitatean. Egonaldiaren helburua emakumezkoak motibatzea da eta partaideek esaten dutenez guztiz beharrezko eta onuragarria gertatzen zaie, lan-munduan oihan ilunera itzultzeko unean batez ere, berenganako konfidantza sendotzen duelako.

Proiektuak arrakasta handia izan du. 700 bat emakumezko jarraitu du eta horietako %80 baino gehiagok lanpostu bat lortu du urtebete pasa baino lehen.

Dena dela, bi arazo nagusi dituzte WIT ikastaroa egin duten emakumezkoek: lan-eskaintzaren malgutasun txikia eta haurrak zaintzeko azpiegitura eskasa.

Teknologi alorreko lanpostuetan emakumezkoek normaltasunez ihardun ahal izateko, gaiza txikia baino ez dira WIT

proiektua eta antzera antolatatu daitezkeen beste batzuk. Alabaina, emakumezkoek beren gaitasun profesionalak garatzeko dituzten zailtasunez gizartea jabetzeko balio badute, neurri handi batean beren helburua betetzen dutela uste dut nik. Egiazko aukera-berdintasuna egon dadin eta sexu-diskriminaziorik egon ez dadin, sakonagoko beste aldaketa eta ahalegin batzuk egin beharko dira noski. □

ABEREA ETA GU

Joan den otsailaren 15eko *New Scientist* aldizkarian Juliet Clutton-Brock arkeozoologoak idatzitako artikulua, *Basani - maliak nola hezi ziren* izenekoa, irakurtzen finitu dut orain-txe. Bukaerak irribarrea markarazi dit musuan eta akaso, zuei gauza bera eragingo dizue.

Gauza askotxo kontatzen ditu, alabaina berak maneiatzen dituen ideien artean nagusiena hauxe da agian: etxe-animalien kultura gizakiaren kulturaren menpe jarri dela, biok erlazio estua dutelarik eta giza kultura aldatu ahala etxe-animalien kultura aldatu dela. Hari horri segituta honela amaitzen du:

“Antzina jendea oso krudela zen animaliekin akaso, baina izaki indibidual moduan begiratzen zitzairen. Horrelaxe, egiten dute gaurko baserritarrek, kume jaio berria biberioz elikatzen dutenean. Alabaina, baserritarrak duen animali kopurua handitzen denean, talde bihurtzen dira eta ezin dira tratatu nortasuna duten ale berezi legez. Horixe izan da granja industrialen ondorio ekidinezina. Izan ere, biztanleria hazkorrak behar duen jana lortzeko itxuragabe handiagotu da abereen kopurua. Abere horiek gainera, elkarren igoalak dira, kaxetan hazten dira, landare higikor moduan tratatzen dira eta ondorioz, heltzen direnean uzta biltzen da. Hau animaliekin krudelak izateaz gain, giza teriarentzat galera handia da. Guk geuk, etxe txiki garbiz osatutako baterietan gure buruak ixtearen arriskua daukagu, mundu bizidunaren eta bere beste biztanleen pertzepzioa galduz.” □

IKUSKIZUNAK

BEGOÑA DEL TESO

ZELULOIDEZKO HARAGIZ ELIKATURIKO BEHIAK

Otsailaren 18an, oro har koldar eta herabe jokatu zuen Berlineko zinemaldian Julio Medem zuzendari donostiarrare n "Vacas" filmea aurkeztu zen. Bertako jende gazteak, euskal nortasuna, egoeraz arduratua eta aditua zenak eta ez zenak txaloz eta "bravo"ka jaso zuen. Nazioarteko prentsak ere sorpesaz eta laudorioz egin zion harrera.

Lerrohauek idazten ditudanean, martxoaren 30ean alegia, "Behiak" zine-kontakizunak hilabete osoa darama Gasteiz, Iruña, Bilbo eta Donostiako aretoetan. Irakurlegoa hemengo zineari ireki zaion bide berriaz jabetu da. Zer du, bada, "Vacas" honek?

"Las seis en punta" eta "Patas en la cabeza" laburmetraia irudikorren egilearen lehen "luze"ak baditu istorioa eta irudiak. Nahikoa, beraz, filme eder bat aurrera eramateko.

"Vacas"ek badu kamara trebe, kementsu, adoretsua. Bere oinarria begietatik sartzan eta irteten diren sentsazioak dira. Filmeak ezer gutxi erakusten du baina iradokitzen duena hain da zabala, misteriotsua, irristakorra... Basoan sortzen diren irudiei Vicente Amestoy-k hain ondo darabiltzan haragi eta klorofila dario.

Gidoia mardula du eta, aldi berean, akastuna, baina zintzo diseinatua. Julio Medemek eta Michel Gaztanbidek idatzia da. Kontatzen denak —bi familien arteko gatazka bi gerraren artean zabaldurik, gorrotoa, amodio, norgehiagoka— badu indarrik. Pertsonaiek egiazkoak dirudite. Halere, ideia mamitsuak estaltzen dituzten irudi boteretsu horiek dira "Vacas"en lorpenik handiena.

"Behiak" ez da filme biribila. Ez du zertan hala izan behar. Zenbait pasartetan erritmoak kale egiten du. Noizbehinka pertsonaiak zapuzturik sentitzen dituzu baina berdin dio, hor

bait dago, zelatan, baso eta behiena bezain zorrotza den kamararen begia. Zineak propioa, berezkoa duen lengoaiatz, hizkuntzaz baliatuz, Juliok, Michelek eta lantalde gazte eta sendoak filme konplexu bezain gardena burutu dute.

"Alas de Mariposa" (3 Goya irabazi berri dituen), "Todo por la pasta"... "Vacas". Juanma Bajo Ulloa, Enrique Urbizu... Julio Medem. Horra hor hemengo zinearen etorkizuna. Bertako diru-laguntzarik ia-ia jasotzen ez duena. Euskal media delakoak Donostiako Zinemaldian eskainitako sariari muzin egin behar izan dio, hain bait dira anker eta zuhurak baldintzak... Tamalez euskaraz egiterik ez dagoena. Medemek esanda: "Zine-industriak ez du aukerarik ematen filme bat euskaraz burutzeko, erabat subentzionatua ez bada behintzat".

Itzaropena... istorioak kontatzen dituen zinean datza. Begi-etatik harrapatzen gaituen zinean da geroa. ◻

"ACCION MUTANTE"

Penaz eta kexaz, jendeak zinea egiten darrai. Pedro Almodovar-en "El deseo" ekoiztetxearen babespean, Alex de la Iglesia-k —"Mirindas asesinas" barrabaskeria galanta zen laburmetraiaren egileak— "Acción mutante" izeneko luzemetraia errodatzeari ekin dio. "Delicatessen", erokeria hutsa den ospe handiko lan frantziarraren sortzaileak dira bertan diseinuaren arduradunak. Ekin eta jarrai, lagun! ◻

GIDOIGILEAZ NOR MINTZO?

Michel Gaztanbide da gidoigilea baina "Vacas" ikustera hurbildu direnen arteko gutxik du haren berririk. Martxoaren 22an *Egunkaria*-n zioen legez, "Zineko profesionalak gara kredituak irakurtzen ditugun bakarrak". Michel irakaslea da jaio berria den amets handi batean, Urnietako Eszenako Pedagogi Elkarteak sorturiko zine-eskolan, alegia. Bere "Los puñales de la Martinica" gidoia, Felix Rotaetaren "Chatarra" izeneko filme bilakaturik ikusi zuena, honela mintzo da: "Gidoilariak falta dira. Ez da harrizkoa gutxi ordaintzen bait dute lan honen-gatik. Industriak badu zer ikusirik horretan. Ez dute arriskatu nahi izaten."

Luis Mariás, "Todo por la pasta"ren idazlea, baikorrago azaltzen da: "Ez dut arazo handirik gure protagonismo-eza onartzeko. Zinean lan egiten dugunok badakigu filmea denon lana dela. Jendeak, berriz, zuzendari eta izarren izenei erreparatzen die. Garrantzitsuena profesioako lankideen onspena da."

Tristeena, ordea, han-hemendik entzundako leloa: "Proiektu asko dago baina ez dago konfidantzarik. Hamarretik batek baino ez bait du egiten aurrera."

Bai idatziz, bai kamaraz, badugu istorioak kontatzen dakiten zinegile-idazle eskukada polita. Ikuslegoa jabetu da horretaz. Baita munduko zinemaldiak ere. Dirudunak eta diru-laguntzak banatzen dituztenak besterik ez dira falta. □

OLIVER STONEK AUSARDIA OSOZ

Otsailaren hamalauan estreinatu zen gurean "JFK", John Fitzgerald Kennedy presidentearen hilketaz salaketa gogorra egiten duen filmea. Duela ia 30 urte gertatu zen. Dallasen. Azaroaren 22an. 22 segundu ziren nahikoa. Hiru balek hautsi zuten urrezko aro baketsua eraiki nahi izan omen zuen gizonaren burua.

"JFK" zinearen magia eta amorru biziak baliatzen da gu harrapatzeko eta pentsarazteko. Hiru ordu luze eta aberatsetan zehar, "Platoon" eta "Nacido el 4 de Julio"ren egileak (eta, jakina, bere gidoigilea den Zachary Slar-ek) datu guztiak aztertzen eta iraulkatzen dituzte era zinematografiko batez. Muntaketa benetan paregabea eta ahantzezina. Arras harrapaturik sentitzen zara.

David Crosby-k honelaxe abesten zuen diska batean: "I wonder who they are the men who really run this land. What are their names?" Oliver Stone-ren lana buruan, dardaraz hasten zaizu gorputza esaldi horiek entzutean: "Herrialde hau nork gobernatzen duen galdetzen diot neure buruari. Nortzuk? Zeintzuk? Zergatik?" Erantzuna filmean dago: orain Washingtonen bertan daudenak orduko hiltzaileen oinordekoak dira. Salaketa hori itzalezko zeluloidez bildurik agertzen da. Egia

eta fikzioa, aspaldiko dokumentuak eta gaur egungo fotogramak, orogainezko molde eta bide gisa erabiliz.

"JFK", herriak erregeak nola hiltzen dituzten jakin behar bait du. □

BERLINETIK TELEGRAMA BAT

Berlinale, Berlingo zinemaldiak koldar joko du oraingoan. Stop. Ustekaberik gabeko programazioa. Stop. Aspaldiko maisuek, hala nola Woody Allen-ek, Eric Rohmer-ek eta Scorsese-ek, espero genuena eman ziguten. Stop. Batzuek, espero genuena baino pittin bat gehixeago. Besteek, ordea, gutxiago. Stop. Zeluloidean idatziak ez diren arauak hankaz gora jarri dituen bakarra David Cronenbergizan da. Stop. Bumoughsen "Naked lunch", "Jatordu biluzia"n eginiko egokipen-lanak hortzak bete eta nondik heldu ez zutela utzi zituen kritikari guztiak. Stop. Orain arte izenik ere ez zuten zenbait herrialdek bere izana eta bandera erakutsi du zine-merkatuan: Latvia, Krakovia, Armenia, Serbia, Uzbekistan, Kazakhastan. Stop. Ohar pare bat: adi egon Hong Kong eta Taiwanetik datorrigun zineaz. Stop. Freskua, arina eta segaila bait da. Stop. Finlandiaz jakin behar duzun zerbait: Kaurismaki abizenaren garrantzia. Bere "La vie de Bohème"k zeluloidezkoa du bihotza. Stop beti gazte eta bizi den hiri honetatik. □

OSPAKIZUNIK GABEKO EGUN HANDIA

Martxoaren 27an izan zen Nazioarteko Antzerki Eguna. Iaz, egoera larria bazen ere, teatre roek, Donostian, txistez eta esaldi zorrtzez blai zegoen festa handia burutu zuten. Aurten bestelakorik suertatu da. Ospatzeko deus ez zegoenez, errebindikazio-egun bihurtu zen 27a. Batzuek "minutu bateko isilunea" eskatu zuten... "Euskadin antzerkia hilzorian" bait dago.

Ez bedi hala, arren. Kate ekonomiko zailenak hausten badira ere, amore ematea ikaragarria litzateke. Antzerkiko jendeak arauak eta araugileek baino bizitza arriskutsuagoa, askeagoa eta luzeagoa du. Seguru borrokan jarraituko duela. Nola ez Gipuzkoako gazteak, Foru Aldundiak bultzaturik, antzokietara gogo onez joaten hasiak badira? Nola ez Errenteriako "Trapu

zaharra"koak Sevillako Expon arituko badira hilabete osoz? Nolatan etsi kafe teatroko ganberro alenak diren Louvier's, Parisen "La Zaranda" eta "Teatro del Norte" egundoko taldeekin batera dabiltzanak?

Zaila, bai horixe, bertako zenbait aretotan sartzea. Euskal taldeek "La fortaleza" deitzen diote Bilboko Arriagari. Donostiako Victoria Eugeniak eta Parte Zaharreko Antzoki Zaharrak ere kostata eta erreguka, gauean behin edo bitan irekitzen dituzte beren ateak. Nor da galtzailea kontu zahar honetan? Denok. Garailea, oster, nor? Bada, jarrera eta jokabide leialagoak dituzten beste herriak.

Orain, teatroa egin eta ikusi nahi duenak Barakaldora jo behar du (hango programazioa harrigarria baino gehiago, mirari hutsa da). Getxotik ere pasatzen dira "komikoak".

Gipuzkoan, berriz, Tolosan izaten dira estreinaldiak. "Taun taun" txotxongilo-talde finak Bergaran egiten ditu bereak. Errenteriako lantegi batean, antzerkiak kutsatua den Niessen hartan ikusgai ohi da Donostia batentzako *ausartegizat, aur-reratuegizat* jotzen dutena.

Badira teatro-puntu "beroak" Euskal Herrian. Ez, martxoaren 27an ez zegoen ezer ospatzekorik ("ezer gutxi zegoen" esango nuke nik) baina ez gaitezen hasi, arren, hiletetarako deia zabaltzen. □

SON GOKU ETA AMURIZA ZORTZIKO TXIKIAN

Xabier Amurizak euskaraturik entzuten ditugu guk "Dragoibola" marrazki bizidunak, aipu handikoak baina soinu eta ospe txarrekoak.

Hurrek eta gaztetxoek, gustokoak izan baino, 625 lerroko altaretan dituzte jarriak Son Goku eta Son Gohan aita-semesterari japoniarrak.

Gurasoak, aldiz, erabat kezkatuak dabilta. Batzuk indarkeriaz blai, gainezka dagoela diote. Fotogramaz fotograma hilketa bat edo beste izaten da eta bizirik irauteko aholkuak ezin garbiagoak izan: "Son Gohan-ek ez du edozein bizitza-forma errespetatzen. Bakarrik errespetu hori merezia dutenak baizik"... Gaitzerdi.

Horiek lasaitzeko zerbait esan genezake. Bai, pantaila gorpuz estaltzen da (albistegietan ez al da gauza bera gertatzen?) baina trukez, momentuero, bola magikoak —"Dragoi-bola" horiek, hain zuzen ere— ondo igurtziz gero, bai onak, bai gaiztoak, birpiztu egiten dira... Baretasunik aurkituko ez dutenak... sexuaz arduratzen direnak. Egia da.

Hasieran, Akira Toriyama-ren pertsonaiak aspaldiko Heidi, Pedro, Niebla eta Aitonaren oinordeko klonikoak zirela ikusirik, denek aingeruen sexua izango zutela uste zuten. Inozo alenak... "Dragoi-bola"ko marrazkiek lasai asko bizi dute euren sexualitatea jentilaje erraldoi, mamu ikaragarrien artean apokalipsi termonuklear berri baten zain dauden bitartean.

Gurasoak kezkatuak, seme-alabak kromoak kolekzionatzen eta zinezaleok kontentu asko. Son Goku eta Son Gohan-en sortzaileak zinezaleak izugarri daki eta pantaila keinuz tindatzen du. Spielberg dela, hondamendi nuklearrak sortua zen Godzilla mamua dela, Superman eta Tex Avery maisuaren marrazki basak direla... Denak ezagutzen ditu. Baita Kung Fu filmerik merkeenak ere. Zine-areto ilunetan bereganatu du eskoletan ematen ez den jakinduria hori eta nahi adina eta gura duen modura erabiltzen du. Kamikaze hutsa da Akira eta berak margotu duen On eta Gaitzaren arteko guduan esku hartzera gonbidatzen gaitu harro. "Dragoi-bola" ez da telesail osasuntsua. Ezta osasungarria ere. Eroa da, arriskutsua, baina erritmo ikaragarria du eta ustekabeaz zaramatza inolako baimenik eskatu gabe.

Beranduegi da kezkatzeko, guraso maiteok. Zuen seme-alabak kutsaturik daude erremediorik gabe. Ez dute salbaziorik. Halere, zaudete trankil. Hobe euskaraz ematen den "Dragoi-bola"zale amorratua izan José Luis Moreno ren "Entre amigos"ena baino. Eta ez esan horretarako arriskurik ez denik. Ba al zenekiten maiatza arte ez dagoela lekurik Morenoren programa zuzenean ikusi ahal izateko? Pase guztiak erreserbaturik daude!!! Jainko maitea! Eta hori hemen gertatzen da, "la teuve de aquí"n. Eta jakina... bertakoak dira txokoa erreserbatzen dutenak... Banzai! ☐

IBURUAK

IDAZKARITZA
JASO DITUGU

JASO DITUGU

- AGIRRE, Jon; DIAZ DE LEZANA, Araceli: **Europako Ituneen Hiztegia.** Herri-Ardularitzaren Euskal Erakundea. Oñati. 1991. 24,2 □ 17 cm, 890 or.
- ARISTI, Pako: **Itsasontzi baten.** ZABALETA, Jon. Erein. Donostia. 1991. 21 □ 15,5 cm, 64 or.
- ARISTI, Pako: **Keniako tximeleta.** ZABALETA, Jon. Erein. Donostia. 1991. 21 □ 15,5 cm, 64 or.
- ARRATIBEL, Nekane; HERRERAS, Beatriz; ZALDUA, Josune: **II "Gerriko" ikerlan-sariketa.** E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 1991. 24 □ 17 cm, 144 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Amerikaren konkista 1492.** Gaiak. Donostia. 1991. 24 □ 16 cm, 78 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Dezine Argitarapenak-3.** MUÑOZ, Jon; MUÑOZ, Joxean. Kultur Udal Patronatua. Donostia. 1991. 29,7 □ 21 cm, 102 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Dezine Argitarapenak-4.** MUÑOZ, Jon; MUÑOZ, Joxean; MONTORIO, Bego. Kultur Udal Patronatua. Donostia. 1991. 29,7 □ 21 cm, 95 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Ekologia ala hil. Ekologiaren oinarritzko kontzeptuak.** Gaiak. Donostia. 1991. 24 □ 16 cm, 78 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Eskola hiztun bila.** E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 1991. 27 □ 20 cm, 246 or.

- ASKOREN ARTEAN: **Europako Agiri Bakuna**. Herri-Ardularitzaren Euskal Erakundea. Oñati. 1991. 21,2 □ 15,5 cm, 92 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Europako Ekonomia-Elkartearen Eratze-Itunea**. Herri-Ardularitzaren Euskal Erakundea. Oñati. 1991. 21,2 □ 15,5 cm, 264 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Islam-a. Zibilizazio ezezagun baten gorabeherak**. Gaiak. Donostia. 1991. 24 □ 16 cm, 78 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Lurraren indarra**. SARASKETA, Mitxel. Susa. Lasarte. 1991. 20 □ 12,5 cm, 136 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Materiaren erdigunearen bila. Gaurko zientziak mikrokosmoari buruz dakiena**. Gaiak. Donostia. 1991. 24 □ 16 cm, 78 or.
- ASKOREN ARTEAN: **Urruno literatur lehiaketa**. E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 1991. 21 □ 15 cm, 160 or.
- BAUDELAIRE, Charles: **La Fanfarlo**. IGERABIDE, Juan Kruz. Erein. Donostia. 1991. 18 □ 11 cm, 86 or.
- CAIN, James M.: **Galbidea**. OLARRA, Xabier. Igela. Iruñea. 1991. 17 □ 10,5 cm, 174 or.
- CAPOTE, Truman: **Gabonetako ipuinak**. URTEAGA, Joseba. Igela. Iruñea. 1991. 19 □ 11,5 cm, 96 or.
- CHANDLER, Raymond: **Ez adiorik**. OLARRA, Xabier. Igela. Iruñea. 1991. 17 □ 10,5 cm, 528 or.
- EMAKUNDE: **Euskal Autonomi Elkarteko emakumeentzako baliabideei buruzko gidaliburua / Guía de Recursos para las mujeres en la Comunidad Autónoma de Euskadi**. E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 1991. 24 □ 17 cm, 340 or.
- EMAKUNDE: **Euskal Herriko emakumeen egoerari buruzko txostena / Informe sobre la situación de las mujeres en Euskadi**. E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 1991. 30 □ 23,5 cm, 336 or.
- ETXAIDE ITHARTE, Yon: **Eneko Agerroa**. Erein. Donostia. 1991. 20,5 □ 13 cm, 216 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Adierazle Demografikoak / Indicadores Demográficos**. Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 102 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Bizi-kondizioen inkesta / Encuesta de condiciones de vida. Adierazle sintetikoak 1989 Indicadores sintéticos**. Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 318 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Biztanleriaren Berezko Mugimendua 1990 / Movimiento Natural de la Población 1990**. Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 290 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Biztanleriaren inkesta Ihardueraren arabera III-1991 / Encuesta de Población en Relación con la Actividad III-1991**. Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 172 or.

- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Estatistika buletina 1991 Boletín de Estadística. 10.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 92 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Estatistika buletina 1991 Boletín de Estadística. 11.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 116 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Estatistika buletina 1991 Boletín de Estadística. 9.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 96 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Estatistika buletina 1991 Boletín de Estadística. 12.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 96 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Euskal Estatistika Kontseilua. 1990ko Txostena / Consejo Vasco de Estadística. Memoria 1990.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 23,5 □ 21 cm, 60 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Inbentarioak 1989. 1.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 30 □ 21 cm, 258 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Irakaskuntzaren Estatistika 89-90 / Estadística de la Enseñanza 89-90.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 210 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Merkatal Sektoreko Kontuak 1986-1988 Cuentas del Sector Comercio.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 126 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Nekazal zentzua Aziendak, makineria eta lana 1989. 3.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 30 □ 21 cm, 528 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Nekazal zentzua Lurraren erabilera 1989. 2.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 30 □ 21 cm, 542 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Nekazal zentzua Marjina gordina eta orientazio tekniko-ekonomikoa 1989. 4.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 30 □ 21 cm, 606 or.
- EUSKAL ESTADISTIKA-ERAKUNDEA: **Ospitaleez kanpoko Estatistika Publikoa 1990 Estadística extrahospitalaria Pública.** Egile Editore. Gasteiz. 1991. 25,5 □ 21 cm, 48 or.
- GAMENDIA LARRAÑAGA, Juan: **Iñauteria. El Carnaval vasco.** Argitalpen eta Publikapenen Gipuzkoar Erakundea. Kutxa. Donostia. 1992. 21 □ 15,5 cm, 402 or.
- GARCIA DE CORTAZAR, Jose Angel: **Euskal Herria Erdi Aroan (II).** Gaiak. Donostia. 1991. 21,5 □ 17 cm, 238 or.
- GARCIA DE CORTAZAR, Jose Angel; ARIZAGA BOLUMBURU, Beatriz: **Euskal Herria Erdi Aroan (I).** Gaiak. Donostia. 1991. 21,5 □ 17 cm, 220 or.
- GARMENDIA LASA, M. Karmen: **Hizkuntza Politikarako Idazkari Nagusiaren agerraldia, berak eskatuta, Eusko Legebiltzarreko Iraskunde eta Herrizaingo Batzordearen aurrean / Comparecencia, a petición propia, de la Secretaria General de Política Lingüística ante la**

- Comisión de Instituciones e Interior del Palamento Vasco.** E.J. Argitalpen-Zerbitzu Nagusia. Gasteiz. 1991. 24 x 17 cm, 72 or.
- GUERRA, Félix; ESCOBAR, Froilán: **Fusilak pizten dituen sua.** ARBURUA, Fernando. Txalaparta. Tafalla. 1991. 19 □ 12 cm, 172 or.
- HABE: **Euskaldunak euskaraz jazten.** Egile Editore. Donostia. 1992. 27 □ 20,5 cm, 304 or.
- HABE: **Zeuren zeutara. Bakarkako alfabetatze gidatua 1...30.** Egile Editore. Donostia. 1990. 26,5 □ 19,5 cm, 1.020 or.
- HIMES, Chester: **Imabelleren amodioz.** EIZAGIRRE, Jexux. Igela. Iruñea. 1991. 17 □ 10,5 cm, 292 or.
- IBARBURU, Xabier: **Homeopatia eta Akupuntura. Geroaldiko medikuntzak?** Gaiak. Donostia. 1991. 21,5 □ 17 cm, 190 or.
- IRIGOIEN, Joan Mari: **Denborak ez zuen nora.** Erein. Donostia. 1991. 20,5 □ 13 cm, 176 or.
- JIMENEZ, Edorta: **Speed gauak.** Susa. Lasarte. 1991. 20 □ 12,5 cm, 154 or.
- LERTXUNDI, Anjel: **Kapitain Frakasa.** Erein. Donostia. 1991. 20,5 □ 13 cm, 176 or.
- LONDON, Jack: **Bâtard.** IBAÑEZ, Iñaki. Erein. Donostia. 1991. 18 □ 11 cm, 76 or.
- LONDON, Jack: **Midasen Kuttunak.** OLARRA, Xabier. Igela. Iruñea. 1991. 18 □ 11 cm, 108 or.
- LOPEZ GASENI, Manu: **Borroka Arroka.** EROSTARBE, Xabier. Erein. Donostia. 1991. 19 □ 12,5 cm, 123 or.
- MARTON, Waldemar: **Hizkuntzak irakasteko metodoak. Egiturak eta hautabideak.** INURRIETA, Iñaki. HABE. Donostia. 1991. 21,5 □ 14,5 cm, 204 or.
- SAN MARTIN, Elena; LEZETA, Marije: **Giro urbanoko gazteak eta euskara. Deba bailarako gazteen iritziak gazteek interpretatuta.** UEU. Bilbo. 1991. 24 □ 17 cm, 136 or.
- SANDS, Bobby: **Egun bat nire bizitzan.** SARASKETA, Mitzel. Txalaparta. Tafalla. 1991. 19 □ 12 cm, 126 or.
- SCIASCIA, Leonardo: **Itsaso ardo kolorea.** ZABALETA, Josu. Erein. Donostia. 1991. 20,5 □ 13 cm, 184 or.
- SOLE I CAMARDONS, Jordi: **Soziolinguistika gazteentzat.** ASKOREN ARTEAN. UEU. Bilbo. 1991. 24 □ 17 cm, 160 or.
- THOMPSON, Jim: **Ihesa.** ZIGANDA, Juantxo. Igela. Iruñea. 1991. 17 □ 10,5 cm, 247 or.
- ZABALETA, Patxi: **Nafarroako Gudalostearen azken Mariskala.** Txalaparta. Tafalla. 1991. 19 □ 12 cm, 126 or.

TOLOSA HIRIBIDEA, 103-1.C
TEL.(943) 21 80 92
FAX (943) 21 82 07
20009 DONOSTIA

